

evelâhir

Poetry City

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

OCAK - ŞUBAT - SAYI: 14
JANUARY - FEBRUARY 2023

BIMONTHLY CULTURE, ART AND CITY MAGAZINE

Şiir - Şehir - Maraş

Maraş'ın Çiçekleri:

TERS LALE

Flowers Of Maraş

Prof. Dr. İlyas Gökhan:
Maraş Harbi Dünya Tarihinde Tektir
The Battle Of Maraş Is Unique In World History

Söyleşi:

Ahmet Murat

Talking About Maraş

Tarihe Çıkanlar

Rasih Hoca

Emergents Of History

Tarih ve Hafıza

Hilmi Ziya Ülken

History And Memory

Dosya:
Kah
Ola
Ne

Dosya:
Kahra
Olan
Nesn

Dosya:
Kahramanı Nesne
Olan Kurmacalar ya da
Nesne Karakterizasyonu

KİS
sayı:5

BERDÜCESİ

Mevsimlik Kültür, Edebiyat ve Sanat Dergisi

Ayşe Gül Sözen Dağ ile söyleşi:
Kendisi: Ayşe Gül Sözen Dağ
Edebiyatçı Sanatçısı

Natide Mert Yusuak
Dünya'nın Kalesi:
Londra

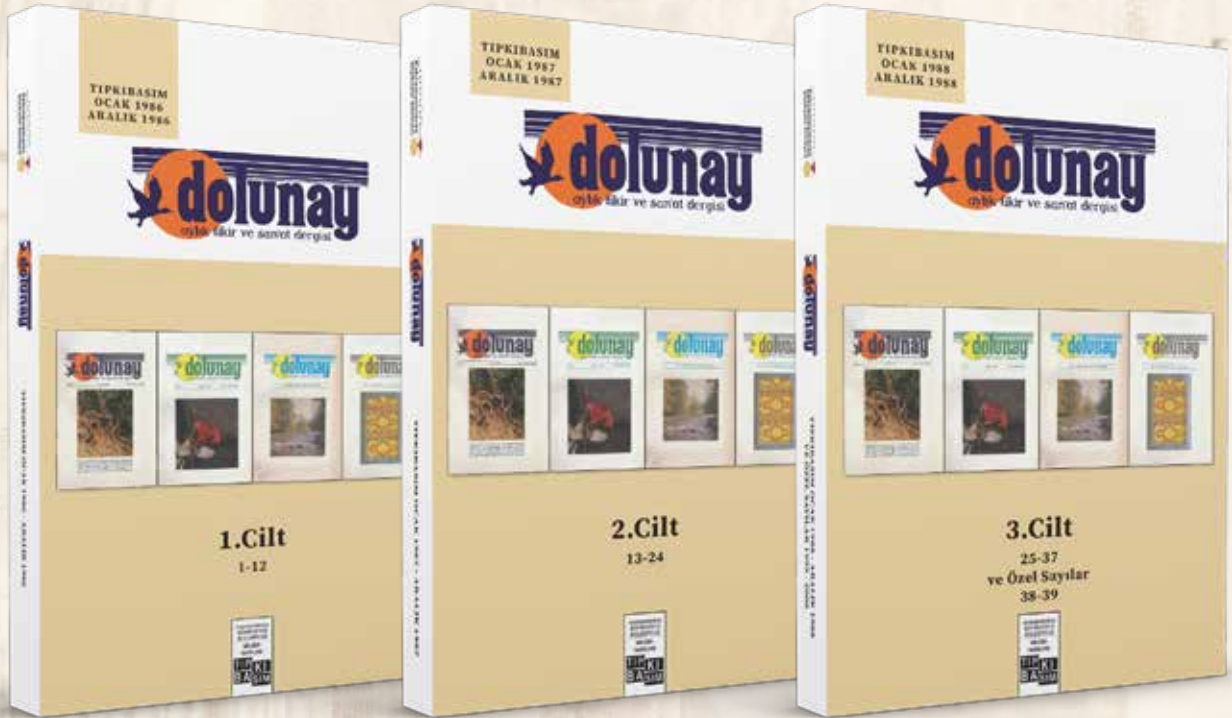
Emine Şentekinli ile söyleşi:
"En Büyük İhtimam 'Kurtlar Da Vazelinde'"
Feryal, Tuhaflar, Şenel, Diler

Ayşe Ulu (Edişen) | Ayşe Gül Sözen Dağ | Ayşe Hicri Aydoğdu | Ayşe Nur Kuyumcu | Ayşe Sayitrançlı
Ayşe B. Şenel | Dilge Döğen | Canan Dönük | Çiğdem Nur Arslan | Edis Sözen | Emel Karagözü
Emine Şentekinli | Emine Mert Yusuak | Fatma Uzun | Feyza Nur Esin | Filiz Ersoy | Funda Kızıllar Ersoy
Hüseyin Mert Yusuak | Hüseyin Mert Yusuak | Hüseyin Mert Yusuak | Hüseyin Mert Yusuak | Hüseyin Mert Yusuak
Selin Kızıllar | Seda Nur Çelikkaya | Selin Kızıllar | Selin Kızıllar | Selin Kızıllar | Selin Kızıllar
Taylan Çelikkaya | Taylan Çelikkaya | Taylan Çelikkaya | Taylan Çelikkaya | Taylan Çelikkaya

YENİ SÖZLER
YENİ ŞEYLER
SÖYLEMEK İÇİN...
BERDÜCESİ'NİN
5. SAYISI ÇIKTI!

TÜRK EDEBİYATININ "DOLUNAY'I" TIPKIBASIMIYLA KARŞINIZDA!

1919 yılında Maraş, önce İngilizlerin daha sonra da Fransızların işgaline uğramıştı. Henüz Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulmamıştı. İstanbul Hükümeti Anadolu'yu savunamaz haldeydi. Dolayısıyla 1919 yılında devletimiz, yönetimimiz ve düzenli ordumuz kalmamıştı. İşte millet olarak ne kadar büyük olduğumuzu biz o zaman, bir kez daha gördük. Fransızlar Maraş'a geldiklerinde organize olmuş, direnişe hazır bir "millet"le karşılaştılar ve en çok da buna şaşırıldılar. Devletsiz olmazdı; Maraşlılar hemen bir araya gelerek "devlet" oldular. Ve 22 gün 22 gece süren şehir içi çatışmaları sonucunda zafer kazanarak sadece Fransızlara değil bütün dünyaya "hayatta olduklarını" ve kesinlikle hiçbir manda yönetimini kabul etmeyeceklerini gösterdiler.

Her yıl 12 Şubat günü "kahraman" Maraşlılar bu şuurunu, yüksek idraki ve dirilişi yeniden yaşar. Milli Mücadele'mizin 103. yılında kahraman şehitlerimize Allah'tan (cc) rahmet diliyor, hemşehrilerimin 12 Şubat Kurtuluş Bayramı'nı yürekten tebrik ediyorum.

In 1919, Maraş was first occupied by the British and then the French. The Grand National Assembly of Turkey had not yet been established. The Istanbul Government was unable to defend Anatolia. Therefore, we had no state, administration and regular army in 1919. It was then that we once again saw how great we were as a nation. When the French came to Maraş, they encountered a "nation" that was organized and ready to resist, and they were most surprised by this. It was impossible without a state; the people of Maraş immediately came together and became a "state". And after 22 days and 22 nights of fighting in the city, they triumphed and showed not only to the French but also to the whole world that they were "alive" and would never accept any mandate government.

Every year on February 12, the people of "Heroic" Maraş relive this consciousness, high realization and resurrection. On the 103rd anniversary of our National Struggle, I wish Allah's mercy upon those who were martyred and congratulate my fellow citizens the February 12th Independence Day.

Hayrettin GÜNGÖR
Mayor of Kahramanmaraş Metropolitan Municipality

**KAHRAMANMARAŞ
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
KÜLTÜR-SANAT VE ŞEHİR DERGİSİ
KAHRAMANMARAŞ METROPOLITAN MUNICIPALITY
CULTURE-ART AND CITY MAGAZINE**

Ocak - Şubat 2023

Sayı: 14 Yerel Süreli

January - February 2022 Issue: 14 Local Periodical

Büyükşehir Belediyesi Adına İmtiyaz Sahibi
Concessionaire for the Metropolitan Municipality
Hayrettin Güngör

Yazı İşleri Müdürü / Editor in Chief
Duran Doğan

Yayın Danışmanı / Publishing Consultant
Yusuf Genç

Yayın Koordinatörü / Publishing Coordinator
Rıdvan Tulum

Editör / Editor
Ömer Yalçınova

Mütercim / Translator
Beza Şen
Zeynep Kantarcı

Tasarım ve Uygulama / Design and Application
Ali Şenocak

Kapak Tasarım / Cover Design
Ali Şenocak

Son Okuma / Last Read
Sevgi Korkut

ISSN: 2718-0662

Baskı
Kültür Sanat Basım Evi
Press Kültür Sanat Printing House

Baskı Adresi / Printing Address
Semih Ofset Matbaacılık
Sek Yayıncılık Sağ. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Büyük San. 1. Caddesi No:74/1-2-3-4
İskitler / Ankara

Sertifika No / Certificate No.
40581

Sosyal Medya / Social Media
instagram - twitter - facebook
@evelahirdergisi

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi
İsmetpaşa Mahallesi Azerbaycan Bulvarı, No: 25
Dulkadiroğlu / Kahramanmaraş

Headquarters and Mailing Address: Kahramanmaraş
Metropolitan Municipality, İsmetpaşa Mahallesi, Azerbaycan
Bulvarı, No: 25 Dulkadiroğlu / Kahramanmaraş

İÇİNDE

C O N T E N T S

06

TARİH VE HAFIZA

History and Memory

Mehmet Yaşar

12

TARİHE ÇIKANLAR

Emergents Of History

Mehmet Işık

18

ŞEHİR KONUŞMALARI

City Talks

Söyleşi: Ömer Yalçınova

38

KİTAP MARAŞ

The Book in Maraş

Söyleşi: Ömer Yalçınova

42

YAŞAYAN MARAŞ

Living Maraş

Söyleşi: Şule Kirişçi

48

MARAŞ'TA BİR AN

A Moment in Maraş

Gülizar Güneş

EKİLER

06

50

KOZ EVRENİ

Koz (Walnut) Universe

Hasan Keklikci

82

MARAŞ'IN ÇİÇEKLERİ

Flowers of Maraş

Ferhat Ağca

86

LEZZETİN MEKÂNI

Delicacy Corner

Betül Aslantürk

92

KONU MARAŞ

The Subject is Maraş

Emre Birhan

96

MARAŞ'TA MÜZİK

Music in Maraş

Mehmet Ali Zarifoğlu

106

KÜLTÜR SANAT ETKİNLİK

Culture Art Activities

96

86

HİLMİ ZİYA ÜLKEN VE MARAŞ ZİYARETİ

HİLMİ ZİYA ÜLKEN AND HIS VISIT TO MARAŞ

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken tahmini 1938 yılında geldiği Maraş'a dair birtakım içtimai ve iktisadi değerlendirmelerini, "Memleketi Tanımak" başlığı altında yazmıştır. Ülken'in bu önemli yazısı *Millet ve Tarih Şuuru* adlı kitabında yer almaktadır.

Prof. Hilmi Ziya Ülken wrote some social and economic evaluations about Maraş, which he visited in 1938, under the title "Getting to Know the Hometown". This important article of Ülken is included in his book *Millet ve Tarih Şuuru*.

MEHMET YAŞAR

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken... Cumhuriyet dönemi aydınlarından. Türkiye'de felsefe, sosyoloji ve düşünce tarihi sahalılarında ilk akla gelen isimlerden. Aynı zamanda velût bir kalem. Sadece kitaplarının ve yazılarının adlarını sıralasak sayfalarca yer kaplar. Hakkında yapılan bir çalışmayı okurken denk gelmiştim, makaleleri ile telif veya tercüme eserleri sayısı toplamı bin beş yüz civarındaymış. Talebesi Erol Güngör, hocasının vefatı üzerine 16 Haziran 1974'te *Ortadoğu* gazetesindeki köşesinde kaleme aldığı "Hilmi Ziya Ülken İçin" yazısında "Hilmi Ziya, Cumhuriyet tarihimizin son derece kısır fikir hayatını adeta tek başına doldurmuş bir adamdır. Fen ilimleri hariç, hemen her sahada eser yazmış, ders okutmuştur. Felsefe, sosyoloji, sosyal antropoloji, estetik, mantık, tarih, roman, hatta şiir sahalılarında birçok şeylerin ilki Hilmi Ziya Bey'indir." der.

Hilmi Ziya Ülken, gerek dost meclislerinde gerekse birtakım yazılarda ismine denk geldiğim hatta hakkında az da olsa malumat sahibi olduğum bir isimdir. Fakat bu isimle ciddi anlamda ilk karşılaşmam Cemil Meriç'in *Mağaradakiler* kitabındaki "Hasbî Tefekkür" serlevhali yazısıyla oldu. Meriç bu yazıyı, Erol Güngör'ün yukarıda bahsi geçen yazısı üzerine ve o yazıdan bir hafta sonra aynı gazetede "Fildişi Kule'den" köşesinde neşretmiş. O cerbezeli üslubuyla Hilmi Ziya'yı tabir yerindeyse yerden yere vuruyor. Bunu, Erol Güngör'ün "Hilmi Ziya Ülken'in vefatıyla Türkiye'de bir devir kapandı: Hasbî tefekkür devri." cümlesindeki "hasbî tefekkür" ifadesi üzerinden yapıyor. Meriç yazıda özet olarak hiçbir tefekkürün hasbî olamayacağını, hasbî tefekkürün bir yalan, bir aldatmaca olduğunu söylüyor ve fikir adamının

kucağında yaşadığı topluma angaje olması gerektiğini salık veriyor. Hilmi Ziya'yı, mazi tasfiye edilirken ve istikbal kurulurken sessiz kalmakla hatta kurulan düzeni sükûtuyla müdafaa etmekle itham ediyor. Tabii bu ithamları çok ağır ifadeler kullanılarak yapıyor. "Hasbî Tefekkür" yazısını okuyunca Cemil Meriç'e hak vermemek ve Hilmi Ziya'dan soğumamak neredeyse imkânsız. Nitekim bende de öyle oldu. Zihnimde Hilmi Ziya'ya karşı tabir caizse peşin hüküm dağları oluştu. Fakat Cemil Meriç'in cumhuriyet sonrası dönemin en usta üslupçularından biri olduğu ve üslubuyla okuyucusunu nasıl tesir altına aldığı malum. Ki İsmail Kara, Cemil Meriç'in üslupçuluğunu şöyle değerlendirir: "Yazılarındaki kıvrak ve oylumlu üslup insanı hemen kuşatan ve tahakkümü altına alan bir sese ve yapıya sahip. Konuşmalarındaki de öyle.

Hilmi Ziya Ülken

Prof. Hilmi Ziya Ülken... One of the intellectuals of the Republican era. He is one of the first names that come to mind in the fields of philosophy, sociology and history of thought in Turkey. He is also voluminous. If we were to list only the names of his books and writings, it would take up reams of space. I came across while reading a study on him, the total number of his articles and copyrighted or translated works is around one thousand five hundred. His student Erol Güngör, in his article "For Hilmi Ziya Ülken", which he wrote in his column in the *Ortadoğu* newspaper on 16 June 1974 upon the death of his teacher, wrote: "Hilmi Ziya is a man who almost single-handedly filled the extremely barren intellectual life of our Republican History. He wrote works and lectured in almost every field except the sciences. In the fields of philosophy, sociology, social anthropology, aesthetics,

logic, history, novel and even poetry, Hilmi Ziya was the first of many things."

Hilmi Ziya Ülken was a name that I had come across both in the gatherings of friends and in some writings, and even had a little knowledge about him. However, my first serious encounter with this name was Cemil Meriç's article titled "Hasbî Tefekkür" in his book *Mağaradakiler*. Meriç published this article in his column "Fildişi Kule'den" in the same newspaper one week after the aforementioned article by Erol Güngör. In his slick style, he hits Hilmi Ziya to the ground, so to speak. This was followed by Erol Güngör's statement, "With the death of Hilmi Ziya Ülken, an era closed in Turkey: A period of voluntary contemplation." He does this through the expression "voluntary contemplation" in his sentence. In summary, Meriç says that no contemplation can be voluntary, that vo-

luntary contemplation is a lie, a deception, and suggests that the man of ideas should be engaged with the society in which he lives. He accuses Hilmi Ziya of remaining silent while the past is being liquidated and the future is being established, and even defending the established order with his silence. Of course, he makes these accusations using very high words. When you read *Hasbî Tefekkür*, it is almost impossible not to agree with Cemil Meriç and not to feel strange from Hilmi Ziya. As a matter of fact, it was the same for me. Prejudgement, so to speak, formed in my mind against Hilmi Ziya. However, it is known that Cemil Meriç is one of the most masterful stylists of the post-republican period and how he influences his readers with his style. İsmail Kara evaluates Cemil Meriç's stylism as follows: "The agile and luminous style in his writings has a voice and structure that

1930'lu 40'lu yılların Maraş'ını dışardan bir gözle görüp değerlendiren ve kaleme alan çok az isim var. En meşhur iki isim İsmail Habib Sevük ve Ahmet Hamdi Tanpınar.

O büyüğü havaya bir kez girdikten sonra serdedilen fikirlerin doğruluk-yanlışlığından veya derinliğinden çok edebî değeri, sesi, kurgusu ve sembolizmi öne çıkıyordu. Üstadın ne söylediği değil nasıl söylediği önemliydi bir bakıma. Üslubu onun için hem bir sihirli ok hem de bir nüfuz aracı ve atlama taşıydı. Muhatabını onunla teshir ediyor, fikirlerini o vasıtayla muhkemleştiriyor, kendi zaafalarını ve boşluklarını da onunla kapatıyordu." Şunu söylemeye çalışıyorum: Cemil Meriç, "Hasbî Tefekkür" yazısında bir nesle duyduğu "haklı" öfkeyi o müthiş üslubuyla Hilmi Ziya'yı bahane ederek dile getirmiş sanki. Bir neslin neredeyse bütün vebalini Hilmi Ziya'nın boynuna yüklemiş. Hilmi Ziya bunu hak ediyor muydu, tartışılır. Sonraları Hilmi Ziya'nın bazı kitap ve yazılarını okuyunca Cemil Meriç'in,

Cemil Meriç

tenkitlerinde büyük oranda haklılık payı olmakla birlikte üslubunun mübalağalı bir sertlik taşıdığı kanaatine vardım.

Neyse artık sadede geleyim. Hilmi Ziya'ya yeniden kulak kabarttığım bir dönemde bir vesile *Millet ve Tarih Şuuru* isimli kitabını temin ettim (2. Baskı, Dergâh Yayınları, Nisan 1974). Önsözde müellif, kitabı çeşitli dergi ve kitaplarda millet ve tarih şuuru hakkında yazmış olduğu makaleleri toplayıp bunlara ilaveler yaparak hazırladığını söylüyor. Kitap; "Kültür ve Medeniyet", "Vatan ve Demokrasi", "Türkçülüğün Tekâmülü", "Türk Milletinin Teşekkülü" başlıklarıyla 4 bölümden ve 400 sayfadan oluşuyor. İlk bölümde "Memleketi Tanımak" adlı bir yazı var ki Hilmi Ziya bu yazısında Maraş'ı ziyaret ettiğini belirterek Maraş'a dair birtakım içtimâî ve iktisâdî değerlendirmeler yapıyor. Yazı ilk olarak 1938'de *İnsan Mecmuası*'nın 5. sayısında neşrediliyor. *İnsan Mecmuası*; Hilmi Ziya'nın Sabahattin Eyüboğlu, Nurullah Ataç ve Muzaffer Şerif'le birlikte 1938-1943 yılları arasında çeşitli in-kıtâlarla 25 sayı olarak çıkardığı "hümanist" bir mecmua. Mecmuanın tafsilatına girmeden yazıya ve

İsmail Habib Sevük

ziyarete dair şöyle bir tahminde bulunmak zannımızca iyi olacaktır: *İnsan Mecmuası*'nın ilk sayısı Nisan 1938'de neşrediliyor; ikinci, üçüncü ve dördüncü sayılar ise peş peşe Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında. Bahse konu yazının neşredildiği beşinci sayı ise Ağustos veya Eylül ayları yerine Birinciteşrin'de yani Ekim ayında çıkıyor. Bu bilgilerden hareketle diyebiliriz ki Hilmi Ziya'nın Maraş ziyareti muhtemelen 1938'in Ağustos yahut Eylül ayına tekabül ediyor.

Hilmi Ziya, yazıyı Orta Anadolu'ya yaptığı kısa bir seyahatten derlediği notlarını paylaşmak maksadıyla kaleme aldığını belirtiyor. Seyahatin sebebini "*Türk münevverinin gözü kendine çevrilmiştir. Bu yıllarda ressamlar kafiye kafiye Anadolu'yu gezmeğe çıktılar. Bazı meslektaşlar memleketin her tarafına dağılarak mahallî tetkiklere giriştiler. Aynı yolda küçük bir adım olmak üzere Orta Anadolu'yu dolaştım,*" cümleleriyle izah edip "*Ankara'dan başlayarak Kayseri, Sivas, Malatya, Maraş, Adana ve Konya vilâyetlerini gördüm. Malatya ve Maraş'ta bir müddet kaldım. Bu iki merkezî mintaka arasında az çok mukayese imkânî hâsıl oldu,*" diyerek Maraş'a yaptığı ziyarete temas ediyor. Hilmi Ziya yazıda ikisi il, ikisi ilçe olmak üzere dört yeri ele alıyor. İller, Malatya ve Maraş; ilçeler ise Cide ve Safranbolu.

İsmail Habib Sevük

Erol Güngör

İsmail Habib Sevük

There are very few names who saw, evaluated and wrote about the Maraş of the 1930s and 40s from an outside perspective. The two most famous names are İsmail Habib Sevük and Ahmet Hamdi Tanpınar.

Hilmi Ziya states that he wrote the article in order to share the notes he compiled during an evagation to Central Anatolia. He explains the reason for the trip as follows: *"The eyes of the Turkish intellectual were turned towards himself. In these years, painters travelled around Anatolia as group. Some of colleagues scattered all over the country and embarked on local studies. I travelled around Central Anatolia on the same path."* He explains this with the following sentences: *"Starting from Ankara, I visited the provinces of Kayseri, Sivas, Malatya, Maraş, Adana and Konya. I stayed in Malatya and Maraş for a while. I had the opportunity to make a comparison between these two central provinces."* He also mentions his visit

immediately encompasses and dominates people. It is the same in his speeches. Once in that magical atmosphere, his literary value, voice, fiction and symbolism came to the fore rather than the truth or falsity or depth of the ideas expressed. In a way, it was important not what the master said but how he said it. His style was both a magic arrow and a tool of influence and a stepping stone for him. He was influencing his interlocutor with it, consolidating his ideas with it, and covering his own weaknesses and deficiencies with it." I am trying to say this: Cemil Meriç, in his article "Hasbî Tefekkür", seems to have expressed his "justified" anger towards a generation by using Hilmi Ziya as an excuse. He has put almost the entire blood of a generation on Hilmi Ziya's head. It is debatable whether Hilmi Ziya deserved this. Later, when I read some of Hilmi Ziya's books and writings, I came to the conclusion that although Cemil Meriç's criticisms had a great deal of merit, his style was overly strong.

Anyway, let me get to the point. At a time when I was paying attention to Hilmi Ziya again, I obtained his book *Millet ve Tarih Şuru* (2nd Edition, Dergâh Publications, April 1974). In the preface, the author states that he prepared the book by collecting and adding to the articles he had written in various journals and books about nation

and history consciousness. The book consists of 400 pages and 4 chapters titled "Culture and Civilisation", "Homeland and Democracy", "The Evolution of Turkism" and "The Formation of the Turkish Nation". In the first part, there is an article titled "Getting to Know the Hometown" in which Hilmi Ziya states that he visited Maraş and makes some social and economic evaluations about Maraş. The article is first published in the 5th issue of *İnsan Mecmuası* in 1938. *İnsan Mecmuası* is a "humanist" magazine published by Hilmi Ziya together with Sabahattin Eyüboğlu, Nurullah Ataç and Muzaffer Şerif for 25 issues with various interruptions between 1938 and 1943. Without going into the details of the magazine, we think it would be good to make the following assumption about the article and the visit: The first issue of *İnsan Mecmuası* was published in April 1938; the second, third and fourth issues were published successively in May, June and July. The fifth issue, in which the article in question was published, was published in October, instead of August or September. Based on this information, we can say that Hilmi Ziya's visit to Maraş probably corresponds to August or September 1938.

Ahmet Hamdi Tanpınar

Maraş'ın 1930'lu 40'lı yıllarına dair yapılan bazı çalışmalara ve yazılan makalelere bakıldığında Hilmi Ziya'nın genel hatlarıyla doğru bir fotoğraf ortaya koyduğunu söyleyebiliriz. Hilmi Ziya'nın notları üzerinden, temas edilen konularla alakalı çeşitli değerlendirmeler de yapılabilir belki ama maksadımız bu değil. Murâdımız Hilmi Ziya'nın Maraş'a dair değerlendirmelerini şehrin kültür hayatına takdim etmek.

Müellif yazıda Maraş'la ilgili değerlendirmelerini Malatya'dan sonra yapıyor. İmlâsına müdahale etmeden aynen aktarıyoruz: "Maraş'a gelince, aynı suretle bir yamaç üzerinde kurulmuş olan bu Ortaçağ şehri, Kanlıdere'nin iki cihetindeki sık meskenlerden ibaret kesif bir şehirdir. Burada eskidenberi nüfuzlu aileler arasında ihtilâflar göze çarpmaktadır: Tarihte rol oynamış olan Beyazıt Beyler ve Ramazanoğullarının bugün eski önemleri kalmamışsa da, onlann yerine başka hâkim aileler geçmiştir. Şehir halkının büyük bir kısmı kifayetsiz mülkü ve serveti olan ailelerle, mahdut bir kısmı da çok zengin ve nüfuzlu ailelerden ibarettir.

Maraş'ın geçim mevzuunu bölge ovasındaki çeltik tarlaları teşkil eder. Bu topraklar geniş mülk sahiplerinin elinde bulunup civar köyler halkı bu tarlalarda yarıcı ve ortakçı olarak çalışmaktadır. Şehir halkından yerli zanaatlarla (kuyumculuk, dokumacılık, v.s...) uğraşanlar gittikçe ehemmiyetini kaybetmektedir. Bu zanaat sahipleri de, gittikçe yarıcı şeklinde çiftçiliğe geçmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar

Maraş'ın Suriye-Anadolu ticaret yolu üzerinde en mühim konaklardan biri olması ticaret ve endüstri bakımından gelişmesini temin ediyordu.

Bunun sebebi, Maraş bölgesinde toprakların büyük domaineler halinde idare edilmek mecburiyetidir. Zanaatlar zayıfladıkça halk kendini ziraat işlerine vermekte, bu da onları toprak sahiplerine yarıcılıkla bağlamaktadır. Çeltik tarlalarının aylarca su altında kalması da halkın sağlık durumunu tehlikeli bir hale koyduğu için, fakir halkın hayatı büsbütün güçleşmektedir.

Maraş bölgesinde bu durum ortaçağdan kalma eski derebeylik tevkilatının devamı olmaktan ziyade, son asırda yeni bir safhaya girmiş görünüyor: Eskiden Zülkadir oğulları ve Beyazıt Beyler zamanındaki malikâne sistemi, Osmanlı idaresinde zeamet ve daha sonra da iltizam sistemleri şeklini alarak bazı istihalelere uğramıştı. Bölge köylerinin mühim bir kısmı zeamet usulünde timarlılara bağlı olarak sahib-i aralık haklarını kullanıyorlardı. Fakat Maraş'ın Suriye-Anadolu ticaret yolu üzerinde en mühim konaklardan biri olması ticaret ve endüstri bakımından gelişmesini temin ediyordu. Bugün yok olma halinde olan kuyumculuk, dokumacılık, ilh... zanaatlarının şehir hayatında büyük bir mevkii vardı. Fakat Süveyş kanalının açılması Anadolu-Basra körfezi yolunun ehemmiyetini azalttığı gibi, son zamanlarda trenin Kapıderesi-Antep yolundan geçmesi de Maraş'ın ticaret yolundan uzakta kalmasına ve bu suretle eski önemini kaybetmesine sebep oldu. Yukarıda gördüğümüz gibi, bu hâdiseler Maraş'ın orta tabakalarının zayıflamasını ve bölgenin bugünkü içtimâî durumunu doğurdu."

The fact that Maraş was one of the most important centres on the Syria-Anatolia trade route ensured its development in terms of trade and industry.

changes under Ottoman rule, taking the form of manorial and later iltizam systems. A significant part of the villages in the region were under the manorial system and used their rights as *sahib-i arz*. However, the fact that Maraş was one of the most important centres on the Syria-Anatolia trade route ensured its development in terms of trade and industry. Jewellery, weaving, etc... crafts, which are in a state of extinction today, had a great position in the city life. However, the opening of the Suez canal reduced the importance of the Anatolian-Basra Gulf road, and the recent passage of the train on the Kapıderesi-Antep road caused Maraş to stay away from the trade route and thus to lose its former importance. As we have seen above, these events led to the weakening of the middle strata of Maraş and the current social situation of the region."

to Maraş. In the article, Hilmi Ziya discusses four places, two provinces and two districts. The provinces are Malatya and Maraş; the districts are Cide and Safranbolu.

When we look at some of the studies and articles written about the 1930s and 40s of Maraş, we can say that Hilmi Ziya has presented an accurate picture in general terms. Through Hilmi Ziya's notes, various evaluations can be made about the issues touched upon, but this is not our purpose. Our aim is to present Hilmi Ziya's evaluations on Maraş to the cultural life of the city.

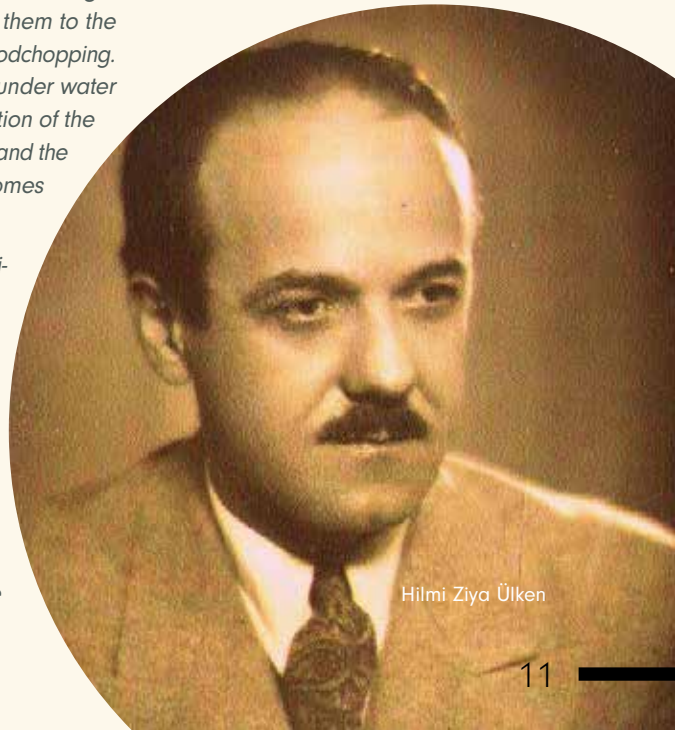
In the article, the author makes his evaluations about Maraş after Malatya. We quote it verbatim without interfering with the spelling:

"As for Maraş, this Medieval city, built on a slope in the same way, is a crowded city consisting of close dwellings on both sides of Kanlıdere. There have long been conflicts between families of substance here: Beyazıt Beys and Ramazanoğulları, who played a role in history, are no longer important, but they have been replaced by other dominant families. Most of the inhabitants of the city consist of families with insufficient property and wealth, and a limited number of very rich and families of substance.

The livelihood of Maraş is based on the paddy fields in the regional plain. These lands are in the hands of property owners and the people of the neighbouring villages work in these fields as woodchopping and cropper. The city dwellers engaged in local crafts (jewellery, weaving, etc...) are gradually losing their importance. The owners of these crafts are gradually switching to farming in the form of woodchopping.

The reason for this is the necessity to manage the lands in large domains in the Maraş region. As the crafts weaken, the people devote themselves to agricultural labour, and this ties them to the landowners in the form of woodchopping. As the paddy fields remain under water for months, the health condition of the people becomes dangerous and the life of the poor people becomes even more difficult.

In the Maraş region, this situation seems to have entered a new phase in the last century, rather than being a continuation of the old feudal system dating back to the medieval period: The malikâne system, which had existed under the sons of Zülkadir and Beyazıt Beys in the past, underwent some

Hilmi Ziya Ülken

EFSANE BİR MİLLETVEKİLİ, AYDIN BİR DİN ÂLİMİ: **RASİH HOCA**

A LEGENDARY MEMBER OF PARLIAMENT, AN ENLIGHTENED RELIGIOUS SCHOLAR: HODJA RASİH

Aydın kimliği ve siyaset adamlığıyla tanınan, kritik dönemlerde önemli görevler ifa eden Mehmet Rasih Kaplan Hoca 1943-1946 yılları arasında Maraş milletvekilliği yapmıştır.

Mehmet Rasih Kaplan, who is known for his intellectual identity and politician and who performed important duties in critical periods, served as Maraş MP between 1943-1946.

MEHMET İŞİK

Osmanlı Devleti'nin son döneminde doğan cumhuriyetin ilk dönemlerine damgasını vurmuş çok sayıda din bilgini, siyasetçi, ilim adamı, şair ve yazar bulunmaktadır. Zor yılların, hengâmesi çok zamanların tanıkları olan, aldığı kararlarla, yaptığı çalışmalarla, yazdığı eserlerle ve söyledikleri sözlerle bir devrin şekillenmesinde etkili olan bu zatlar, bir vesile adlarını tarihe kazımışlardır.

Mehmet Rasih Kaplan, 1883'te Antalya Akseki'de dünyaya gelmiştir. Dedesi tüccar olan Rasih Kaplan'ın babası, kadıdır. Bir müddet Akseki belediye başkanlığı da yapmış olan Mehmet Tahir Efendi, oğlu Mehmet Rasih'in iyi bir eğitim almasını sağlamıştır. Önce Konya'da ardından Mısır'da Cami'ül Ezher'de Arapça ve din eğitimi, ardından Mısır Darülfünun'da edebiyat ve sosyoloji eğitimi almıştır. 1911'den sonra İstanbul'da Hasan Fehmi Efendi'den

icazet alan Mehmet Rasih Efendi, 1919 Ankara'ya gelerek Millî Mücadele safalarına geçmiştir. Mehmet Akif, Rifat Börekçi, Elmalılı Hamdi Hoca gibi din bilgisi güçlü, halk nezdinde itibarlı din adamları, şairler ve yazarlarla birlikte İstanbul Hükümeti'nin yayımladığı fetvalara karşı Kuvayimillîye'nin safalarında yer aldı.

1911'de Antalya'da İttihat ve Terakî İ İl Genel Meclis Üyesi seçilmesiyle başlayan siyasi hayatı, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında başlayan işgaller döneminde millî kuvvetlerin yanında yer almasıyla devam etti. Antalya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti kurucularından biri oldu. 1920'de TBMM'nin açılmasının ardından Antalya milletvekili seçildi. TBMM'de yaptığı bilgi dolu, akıcı ve etkileyici konuşmalarıyla milletvekilleri üzerinde derin tesirler bıraktı. 1920'den başlayarak

1950 seçimlerine kadar 30 yıl kesintisiz milletvekilliği vazifesini sürdürdü. Bu sürenin sadece 3 yılını (1943-1946) Maraş milletvekilliği olarak geçirdi.

Cumhuriyet idaresinin kurulmasında, kurumlarının işlerlik kazanmasında fikirleriyle ve yaptığı çalışmalarıyla öncü oldu. İyi bir hatip, sözünü esirgemeyen bir aydın, dinî hususlarda sağlam bilgisiyile toplumsal kalkınmaya katkı sağlan bir âlim olan Mehmet Rasih Efendi, Milli Eğitim'den Evkaf İdaresi'ne, Demiryolları'ndan Denizcilik İşletmeleri'ne kadar onlarca konuda yaptığı konuşmalarla öncü oldu. Çalışkanlığı ve cesareti ile milletvekilleri içerisinde öne çıkan Mehmet Rasih Efendi'ye Mustafa Kemal özellikle atılganlığından hareketle "Kaplan" soyadını uygun görmüştü. Soyadı Kanunu ile birlikte Mehmet Rasih Efendi, Kaplan soyadını kullanmaya başladı.

Mehmet Rasih Kaplan

There are many religious scholars, politicians, scientists, poets and writers who were born in the last period of the Ottoman Empire and left their mark on the first periods of the republic. These people, who were witnesses of difficult years and turbulent times, who were effective in shaping an era with the decisions they took, the work they did, the works they wrote and the words they said, have put their stamp on history for a reason.

Mehmet Rasih Kaplan was born in Akseki-Antalya in 1883. His grandfather was a merchant and his father was a qadi. Mehmet Tahir Effendi, who was also the mayor of Akseki for a while, ensured that his son Mehmet Rasih received a good education. First in Konya and then in Egypt, he studied Arabic and religion at the Mosque al-Azhar, followed by literature and sociology at the Darülfünun in Egypt. After 1911, Mehmet Rasih Effendi

received an icazet (diploma) from Hasan Fehmi Effendi in Istanbul, and in 1919 he travelled to Ankara and joined the ranks of the National Struggle. He took part in the ranks of the National Forces against the fatwas issued by the Istanbul Government together with respected religious scholars, poets and writers such as Mehmet Akif, Rifat Börekçi, Elmalılı Hamdi Hodja.

His political life, which started in 1911 when he was elected as a member of the Provincial General Assembly of the Committee of Union and Progress in Antalya, continued with his support for the national forces during the occupations that started after the Armistice of Mudros. He became one of the founders of Antalya Countrywide Resistance Organization. After the opening of the Grand National Assembly of Turkey in 1920, he was elected as a deputy from Antalya. He left a deep impression on the deputies with his informative, fluent

and impressive speeches in the GNAT. Starting from 1920 until the 1950 elections, he served as an MP for 30 years without interruption. He spent only 3 years of this period (1943-1946) as a Maraş deputy.

He was a pioneer with his ideas and works in the establishment of the Republican regime and the functioning of its institutions. Mehmet Rasih Effendi, a good orator, an outspoken intellectual and a scholar who contributed to social development with his sound knowledge of religious matters, was a pioneer with his speeches on dozens of issues ranging from National Education to the Directorate General of Foundations, from Railways to Maritime Lines. Mustafa Kemal especially chose the surname "Kaplan" for Mehmet Rasih Effendi, who stood out among the members of parliament with his hard work and courage. With the Surname Law, Mehmet Rasih Effendi started to use the surname Kaplan.

Mehmet Akif, Rıfat Börekçi, Elmalılı Hamdi Hoca gibi halk nezdinde itibarlı şair ve yazarlarla birlikte İstanbul Hükümeti'nin yayımladığı fetvalara karşı Kuvay-ı Milliye'nin saflarında yer aldı.

Pazarcık'ı Maraş'a Bağlayan Milletvekili

Mehmet Rasih Efendi 1943-1946 yılları arasında Maraş milletvekilliği yaptı. Maraş ve çevresinde yaptığı incelemeler ve çalışmalar neticesinde şehrin sorunlarını TBMM kürsüsünden gür bir sesle dile getirdi. Pazarcık halkının şikayetlerini dinleyen Mehmet Rasih Kaplan Hoca, burada görüp tanık olduğu konular hususunda Ankara'ya döndükten sonra

hem dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, hem başbakan ve bakanlar hem de TBMM genel kurulu üzerinde bazen Maraş milletvekilleriyle birlikte bazen bireysel nüfuzunu kullanarak ciddi çalışmalar yürüttü.

İlginç Bir Rivayet

Maraş'ın kıymetli hafızlarından, değerli simalarında biri olan Bekir Sıddık Tekerek Bey ile bir sohbetimiz sırasında söz dönüp dolaşıp Rasih Hoca'ya geldi. Bekir Sıddık Bey, babası bir zamanlar Maraş'ın en ünlü terzilerinden biri olan Abdulkadir Tekerek Bey'den dinlediği bir hatıratı nakledince işin peşine düştüm. Rivayet odur ki; Bekir Sıddık Bey'in babası Abdulkadir Bey askerlik vazifesini 1940'larda Ankara'da yapar. Askerlik döneminde de terzilik görevi verilen Abdulkadir Bey'in onu seven bir komutanı vardır: Üsteğmen Sıtkı Bey. Bir gün Üsteğmen Sıtkı Bey ve silah arkadaşları TBMM'de misafir locasından milletvekillerinin konuşmalarını dinlemek isterler. O gün kürsüde konuşma yapan Rasih Hoca'yı görür, dinlerler.

Üsteğmen Sıtkı Bey, Abdülkadir Tekerek'i görünce; "Abdülkadir, geçen gün TBMM'ye gitmiştik. Orada sizin bir milletvekilinizin

konuşmasına şahit oldum. Ömrü hayatımda böyle bir adama denk gelmedim. Kendinden emin ve tuttuğunu koparan bir yapısı vardı. Cumhurbaşkanı İnönü ile yaptığı konuşma inanılır gibi değildi. TBMM kürsüsüne çıktı. 'Cumhurbaşkanım size üç şartım var. Ve ben bu şartlarımın hemen kabul edilmesini istiyorum, "Evet" diyeceksiniz,' dedi. TBMM'de herkes şaşkın! Rasih Hoca, 'Sayın İnönü bu işlerin yapılması sizin iki dudağınızın arasında, evet deyin, sonra şartlarımı sıralayacağım,' dedi. Cumhurbaşkanı da şaşırı. 'Rasih Hocam söyleyeceklerinizi bir dinleyelim, bakıp değerlendirelim,' dediyse de Rasih Hoca'yı ikna edemedi. Neticede İnönü, etrafındaki kurmaylarıyla göz göze geldikten sonra 'İsteğini kabul edeceğiz, söyle bakalım,' dedi. Bunun üzerine Rasih Hoca konuşmasına başladı:

1-1933'te Gaziantep'e bağlanan Pazarcık kazasının hemen şimdi Maraş'a geri verilmesi, Maraş'a bağlanması. 2- Narlı-Eloğlu tren hattından bir hattın Maraş merkeze kadar bağlanması ve bu vesile ile şehrin dışarıyla iletişimi. 3- Eğer bir dönem daha Maraş milletvekili seçilirse Maraş'a gelecek olan bu hattın Kayseri'ye kadar götürülmesi için yapılacak çalışmada peşin olarak destek sözü.

Rasih Hoca'nın konuşması bitince Gaziantep milletvekilleri bu duruma itiraz edecek oldular. Ellerini meclis kürsüsüne koydu, yönünü Gaziantep vekillerine çevirdikten sonra; 'Siz ne itiraz ediyorsunuz efendiler. Haddinizi bilin, daha da ileri gidecek olursanız Osmanlı dönemindeki gibi Antep'i Maraş'a bağlatırım, oturun yerinize,' dedi. Ardından Cumhurbaşkanı İnönü'ye dönüp 'Eğer taleplerim kabul edilmezse sen-i millete giderim (istifa ederim)' dedi. Herkes şaşkın, İnönü de bunlara evet manasında başını sallayarak kabul etti. Oğlum Abdülkadir, Maraşlılar Rasih Hoca gibi bir vekile sahip olmakla iftihar etmelidir, dedi."

Together with poets and writers such as Mehmet Akif, Rıfat Börekçi, Elmalılı Hamdi Hodja, he took part in the ranks of National Forces against the fatwas issued by the Istanbul Government.

The Deputy connected Pazarcık to Maraş

Mehmet Rasih Effendi served as an MP for Maraş between 1943-1946. As a result of his investigations and studies in and around Maraş, he voiced the problems of the city with a loud voice from the rostrum of the Grand National Assembly of Turkey. After returning to Ankara, Mehmet Rasih Kaplan, who listened to the complaints of the people of Pazarcık, carried out serious studies on the issues he witnessed here, both on the President of the period İsmet İnönü, the prime minister and ministers, and the general assembly of the GNAT, sometimes together with Maraş deputies and sometimes using his personal influence.

An Interesting Rumour

During a conversation with Bekir Siddık Tekerek, one of the precious hafız of Maraş, one of the valuable figures of Maraş, the conversation turned to Rasih Hodja. When Bekir Siddık Bey conveyed a memory he had heard from his father, Abdulkadir Tekerek, who was once one of the most famous tailors of Maraş, I followed the story. It is rumoured that Bekir Siddık Bey's father Abdulkadir Bey did his military service in Ankara in the 1940s. Abdulkadir Bey, who was assigned as a tailor during his military service, had a commander who loved him: First Lieutenant Sıtkı Bey. One day, First Lieutenant Sıtkı Bey and his brothers-in-arms wanted to listen to the speeches of the deputies from the guest box in the Grand National Assembly of Turkey. That day, they saw Rasih Hodja making a speech on the rostrum and listened to him.

When the First Lieutenant Sıtkı Bey saw Abdülkadir Tekerek, he said: "Abdülkadir, we went to the Grand National Assembly of Turkey the other day. I witnessed a speech by one of your deputies there. I have never come across such a man in my life. He was self-confident and ball of fire a structure. The speech he made with our President İnönü was unbelievable. He stood on the rostrum of the Grand National Assembly of Turkey and said, "my President, I have three conditions for you. And I want these conditions to be accepted immediately, you will say "Yes". Everyone in the Grand National Assembly of Turkey was astonished! Rasih Hodja said, "Dear Mr İnönü, these things are between your two lips, say yes, then I will list my conditions." Our President was also surprised. "Rasih Hodja, let's listen to what you have to say and evaluate it," he said, but he could not convince Rasih Hodja. In the end, İnönü, after making eye contact with his staff around him, said, "We will accept your request, tell us". Rasih Hodja then began his speech:

- The Pazarcık accident, which had been connected to Gaziantep in 1933, should now be returned to Maraş and connected to Maraş.
- The connection of a line from Narlı-E-loğlu train line to

the centre of Maraş and thus the communication of the city with the outside.

- If I am elected as a deputy of Maraş once more, your support in advance for the work to be carried out to take this line to Maraş to Kayseri.

When Rasih Hodja's speech was over, Gaziantep deputies started to object to this situation. He put his hands on the rostrum of the parliament, after turning towards Gaziantep deputies; "What are you objecting to, gentlemen. Know your limits, if you go any further, I will have Antep connected to Maraş like in the Ottoman period, sit down," he said. Then he turned to President İnönü and said, "If my demands are not accepted, I will resign". Everyone was astonished, and İnönü nodded his head in the affirmative and agreed. "The people of Maraş should be proud of having a deputy like Rasih Hodja."

This story that Bekir Siddık Tekerek Bey conveyed from his father Abdülkadir Tekerek Bey is really important! As a historian, I

Bekir Sıddık Tekerek Bey'in babası Abdülkadir Tekerek Bey'den naklettiği bu hikâye gerçekten önemli! Bir tarihçi olarak konun üzerine eğildim. TBMM zabıtlarını incelediğimizde Rasih Bey'in TBMM'de özellikle Pazarcık hususunda müthiş bir mücadele verdiğini gördüm. Üsteğmen Sıtkı Bey'in İsmet İnönü kısmıyla ilgili anlatıklarına ulaşamadım. Ancak TBMM Zabıt Ceridesi Yirmi Üçüncü İnikat (24.01.1944) kayıtları incelendiğinde hazine değerinde bilgilere ulaştım.

Mehmet Rasih Kaplan Hoca'nın konuşmaları, ona eşlik eden Kemal Bayazıt Bey'in desteğiyle Pazarcık, Maraş'a geri bağlanıyor. 1933'te Gaziantep-liler: Fevizpaşa Tren Garı'na gidip gelmek zor (96 Km), bu yüzden Narlı ve Pazarcık tren istasyonları bize daha yakın (45-60 Km), dolayısıyla Maraşlılar bu bölgelerle de zaten ilgilenemiyor diyerek mecliste yaptıkları çalışmalar neticesinde Pazarcık, Maraş'tan alınıp Gaziantep'e bağlanmış. Gaziantep milletvekillerinden Cemil Sait Barlas, Ömer Asım Aksoy ve Muzaffer Canbolat'ın konuşmaları

Mehmet Rasih Kaplan Hoca, TBMM Tutanak Dergisi kayıtlarına göre TBMM tarihinde 379 kürsü konuşması yaparak güç bir rekoru kırmıştır.

oldukça düşündürücü. Rasih Hoca ve Kemal Bayazıt Beyler, Gaziantep'in tren istasyonlarının yol sorununu ileri sürmelerinin yanında Gaziantep toprağının beyaz ve verimsiz, Pazarcık toprağı verimli, ayrıca su bakımından da Pazarcık derelerinin ve Aksu Nehrinin de meselenin başka boyutu olduğuna dikkat çekmeleri oldukça ilgi çekici. 1944 TBMM Zabıt Ceridesinde yer alan konuşmalar ve sonrasında yaşanan gelişmeler elbette üzerinde ayrıca durulması gereken konular.

Bekir Sıddık Tekerek Bey'in babasından naklettiği rivayet eksiği ve fazlasıyla bir döneme dikkat çekiyor. Neticeye baktığımızda Mehmet

Rasih Kaplan Hoca'nın milletvekilliği sürecinde Pazarcık, Gaziantep'ten alınıp Maraş'a bağlanıyor. Sonraki dönemde Narlı-Eloğlu tren istasyonları arasına Köprüağzı Tren İstasyonu ekleniyor ki buradan Maraş merkeze bir tren hattı kuruluyor. Böylece Maraş'taki vatandaşlar, iş insanları ve esnaf 20 kilometre Eloğlu'na (Türkoğlu) veya 30 kilometre uzaktaki Narlı istasyonuna gitmek mecburiyetinde kalmıyor. Kayseri'ye uzanacak hat ise hâlâ konuşuluyor, tartışılıyor. Mehmet Rasih Efendi'nin bir sonraki dönem Maraş değil Antalya milletvekili olarak seçildiğini de unutmamak lazım!

Hayatı boyunca Türk milletine büyük hizmetleri dokunmuş, âlim bir zat, kıymetli bir siyasetçi, aydın bir din adamı olan Mehmet Rasih Kaplan Hoca, 13 Kasım 1952'de vefat ettiği baba ocağında, köyündeki cenazesine mahşeri bir kalabalık toplanır. Bu kadar önemli işler yapan Mehmet Rasih Kaplan Hoca zerre devlet malına tamah etmemiş, zorluklara göğüs germiş, helal bir yaşam sürmüştür. Öldüğünde cebinden sadece 25 kuruş çıkmıştır.

have been studying the subject. When we examined the proceedings of the Grand National Assembly of Turkey, I saw that Rasih Bey fought a great struggle in the Grand National Assembly of Turkey, especially on the issue of Pazarcık. I could not find what First Lieutenant Sıtkı Bey told about İsmet İnönü. However, when the records of the Twenty-Third Conclusion (24.01.1944) Journal of the Grand National Assembly of Turkey were examined, I found information worth a treasure.

With the speeches of Mehmet Rasih Kaplan and the support of Kemali Bayazıt Bey, who accompanied him, Pazarcık was re-connected to Maraş. Gaziantep residents in 1933: It is difficult to go to and from Fevizpaşa Train Station (96 Km), so Narlı and Pazarcık train stations are closer to us (45-60 Km), so the people of Maraş cannot take care of these regions anyway, as a result of their work in the parliament, Pazarcık was taken from Maraş and connected to Gaziantep. The speeches of Gaziantep deputies Cemil Sait Barlas, Ömer Asım Aksoy and Muzaffer Canbolat are quite thought-provoking. Rasih Hodja and Kemali Bayazıt Beys, in addition to the road

problem of Gaziantep's railway stations, pointing out that the soil of Gaziantep is colourless and infertile, while the soil of Pazarcık is fertile, and that the streams of Pazarcık and the Aksu River are another dimension of the issue in terms of water is quite interesting. 1944 The speeches in the Journal of the Grand National Assembly of Turkey and the developments that took place afterwards are, of course, issues that need to be emphasised separately.

Bekir Siddik Tekerek's narration from his father draws attention to a period with

According to the records of the Tutanak Dergisi of the Grand National Assembly of Turkey, Mehmet Rasih Kaplan broke a difficult record by making 379 speeches from the rostrum in the history of the Grand National Assembly of Turkey.

its deficiencies and excesses. When we look at the result, during Mehmet Rasih Kaplan's parliamentary term, Pazarcık was taken from Gaziantep and connected to Maraş. In the following period, Köprüağzı Train Station was added between Narlı-Eloğlu train stations, from which a train line was established to Maraş centre. Thus, the people, businessmen and tradesmen in Maraş did not have to travel 20 kilometres to Eloğlu (Türkoğlu) or 30 kilometres to Narlı station. The line to Kayseri is still being discussed. It should not be forgotten that Mehmet Rasih Effendi was elected as a deputy of Antalya, not Maraş, in the next term!

Mehmet Rasih Kaplan, a scholar, a valuable politician, an enlightened man of religion, who rendered great services to the Turkish nation throughout his life, was buried with an overcrowded people in his family home, in his village, where he passed away on 13 November 1952. Mehmet Rasih Kaplan Hodja, who did such important work, did not covet a state property, endured hardships and lived a halal life. When he died, only 25 cents came out of his pocket.

AHMET MURAT:

"MARAŞ GİZEMLİ BİR ŞEHİRDİR"

AHMET MURAT: "MARAŞ IS A MYSTERIOUS CITY"

Ocak ayında Süleymaniye Camii'ne dair yazdığı *Taşı Taşırnak* isimli deneme kitabı yayımlanan şair, yazar ve akademisyen Ahmet Murat'la şair-şehir ilişkisini ve Maraş'ı konuştuk.

We talked about the relationship between poetry-city and Maraş with poet, writer and academician Ahmet Murat, whose book of essays on the Süleymaniye Mosque, *Taşı Taşırnak*, was published in January.

Söyleşi: ÖMER YALÇINOVA

Şiirle şehrin ilişkisini hep merak etmişimdir. Belki buna mekânın şiirle ilişkisi ya da şairin şehir içindeki yeri de diyebiliriz. Belki de bu kavramlar arasında özel diyeceğimiz hiçbir ilişki yoktur. Ne dersiniz?

Şehir dediğimiz yapı, karmaşık bir bileşim. Başka insanlar var, mimariyle yaratılan kısıtlar var, şöyle ya da böyle şehre dahil olmuş tabiat var, avarelik için güzergâhlar var... Sanatçıyı besleyen karşılaşmalar böylece her köşede karşısına çıkacaktır. Tarih içinde yaşayan bir birey olmanın anlamını biz tabiatla değil, şehirde duyarız. Haliyle tarihi kavramakla, ölümü, yok oluşun gizemlerini ve kaçınılmaz olarak kendi özgül an-

lamamızı düşünürüz. Şehir bence, farklı kaynaklardan süzülerek gelen bu akıntıların oluşturduğu bir havza olarak yaratıcılığın uyanmasına hizmet eder.

Karacaoğlan'da, Fuzuli'de hatta Homeros'ta şehre yönelik olumsuz bir imajla karşılaşmak güç. Fakat modern şairin, şehre yönelik sürekli bir saldırısı, onunla sürekli bir mücadelesi, çekişmesi vardır. Bunu sizce neye bağlamalıyız? Yoksa eksik veya yanlış bir tespit mi yapıyorum?

Modern şairin, şehirlerin modernleşme aşamasında karşılaştığı derinden gelen dönüşümün onda yarattığı tedirginliğe eğildiği doğru. Bulvarların renkleri, alt

kültürlerin çığıllıkları, şehrin kaosu karşısında, bu yeni olgu için kendinde bir açıklama ve ifade aradı. Ama bu dediğimiz, erken modernleşme evresi için geçerli. Sonrasında eğer hâlâ bir şehir kötümserliği varsa, bu da şairin taşradan büyük şehre gelmesiyle birlikte yaşadığı çatışmayla ilintili. Şehirli şair için şehrin nimet ve zehrine uyarlı şair için şehrin bir tedirginlik ve yadsıma konusu olduğunu düşünmüyorum.

Ahmet Murat şiirinin şehirleri var mıdır? Karaman'da doğduğunuzu biliyorum, şimdilerde İstanbul'da ikâmet ediyorsunuz. Bu durumun şiirinize, şiir yazma biçiminize ne gibi etkileri vardır?

Ahmet Murat

I have always wondered about the relationship between poetry and the city. Maybe we can call it the relationship of place with poetry or the place of the poet in the city. Maybe there is no relationship between these concepts that we can call special. What do you think?

The structure we call a city is a complex composition. There are other people, there are constraints created by architecture, there is nature that has been incorporated into the city in one way or another, there are routes for wandering... The encounters that nourish the artist will thus appear around every corner. We sense the meaning of being an individual living in history not in nature but in the city.

Therefore, by absorbing history, we think about death, the mysteries of extinction and inevitably our own specific understanding. The city, in my opinion, serves to awaken creativity as a basin formed by these currents filtered from different sources.

It is difficult to encounter a negative image of the city in Karacaoğlan, Fuzuli or even Homer. But the modern poet has a constant attack on the city, a constant struggle and conflict with it. To what do you think we should attribute this, or am I making an incomplete or wrong observation?

It is true that the modern poet was concerned with the uneasiness created by the profound transformation of cities in the process of modernization.

Faced with the colors of the boulevards, the cries of subcultures, the chaos of the city, modern poet sought an explanation and expression for this new phenomenon. But this applies to the early modernization phase. Afterwards, if there is still an urban pessimism, it is related to the conflict the poet experienced when he came to the big city from the provinces. For the urban poet, I don't think the city is a subject of uneasiness and denial for the poet who is attuned to the blessings and poisons of the city.

Are there cities of Ahmet Murat's poetry? I know you were born in Karaman, but now you live in Istanbul. What are the effects of this situation on your poetry and the way you write poetry?

Tarih içinde yaşayan bir birey olmanın anlamını biz tabiatta değil, şehirde duyarız. Haliyle tarihi kavramakla, ölümü, yok oluşun gizemlerini düşünürüz.

Karaman benim için artık, etkisini şiirime yansıtamayacağım kadar uzak bir geçmiş zaman dekoru. Çocukluk bağlamında onunla ilgilenebilirim ama çocukluktan bahsederken de şehrin ve mekânın

değil, zamanın baskısı daha çok hissedilir. Şiirlerimde bir şehirden ziyade, tabiat ilgisi vardı önceleri. Artık bu ilgi de söndü. Son yıllardaki yazdıklarımın İstanbul melankolisine ya da humoruna bakarak yazıldığını görüyorum.

Ahmet Hamdi Tanpınar gibi bir Beş Şehir kitabı yazacak olsaydınız, -ki ne güzel olurdu- bunlar hangi şehirler olurdu?

Bir-iki şehir dışında, kendisini anlatılabileceğim kadar vakit geçirdiğim şehir yok. Ve maalesef gezdiğim gördüğüm şehirlerimiz içinde kendine özgü olan pek bir şehir de hatırlamıyorum. Birkaç temsili ma-

hallesi dışında her yer aynı. Aynı merkezi caddeler, aynı markalar, aynı insanlar, sıradanlıklar. Bu da bir konu elbette, üzerine eğilmeye değer ama bir tek yazı yeter bunun için. Bir şehir hakkında yazmak için şehrin size bir şey vadetmesi lazım. Sıradanlığın terk edildiği bir tecrübeye doğru sizi çeğiştirmesi gerekir. Ama taşıdığı simgesel anlam sebebiyle Ankara hakkında kolay yazabilirim sanırım. Hatıralar sebebiyle Karaman ve Konya. Yurt dışında gördüğüm, bir süre yaşadığım bazı şehirleri yazmam da zor olmaz. Ama İstanbul'u yazmam zor olduğu içi. Asıl onu yazmak isterdim.

İlk defa gittiğiniz bir şehri adımlarken orada nelere dikkat edersiniz?

Çay ocaklarına, camilerine, pazarlarına, varsa antikacılarına, bit pazarlarına, esnaf lokantalarına, amele pazarlarına, bedestenine, çıkmaz sokaklarına, fırınlarına. O şehre ait olanı görebileceğim yerler buralar.

Kahramanmaraş denilince aklınıza neler geliyor?

Kahramanmaraş denince Karaman geliyor aklıma. İnsanı, sokağı, çarşısı, esnafı, hatta mutfağı da birbirine yakındır bu iki şehrin. Bu sebeple Kahramanmaraş'ta bulunduğum zamanlarda memlekete gelmişlik hissi kaplıyor beni. Ama buradaki edebiyat tarihi beni bu hissiyattan çekip çıkartıyor. Çünkü Karaman'ın böyle bir birikimi yok. Böylece Kahramanmaraş'ı biraz mesafeli bir yerden, edebiyatın ve kültürün tarihinin içinden görmeye başlıyorum. Bu da az şaşırtıcı değil. Bu birikimin birden ortaya çıkmış gibi açıklamaya muhtaç durumu da ayrıca düşündürücü ve biraz büyüleyici. Ne oldu da böyle oldu? Bu soru sebebiyle Maraş benim için biraz da gizemli bir yer.

We sense the meaning of being an individual living in history not in nature but in the city. Therefore, by absorbing history, we think about death, the mysteries of extinction.

For me, Karaman is now too distant a past time to reflect its influence in my poetry. I can deal with it in the context of childhood, but when talking about childhood, the pressure of time, not the city and place, is felt more. My poetry used to be more interested in nature than in the city. Now this interest has also faded. I see that what I have written in recent years has been written from the melancholy or humor of Istanbul.

If you were to write *Beş Şehir* book like Ahmet Hamdi Tanpınar - and that could be great - which cities would they be?

Except for one or two cities, there is no city I have spent enough time in to describe it. And unfortunately, I don't remember any city that is unique among the cities I have visited. Except for a few representative neighborhoods, everything is the same. Same central streets, same brands, same people, same mediocrity. Of course, this is also a topic, and it's worth dwelling on, but a single article is enough for this. To write about a city, it has to promise you something. It has to pull you towards an experience where the ordinary is abandoned. But I think I can easily write about Ankara because of its symbolic meaning. Karaman and Konya because of memories. It would not be difficult for me to write about some of the cities I have seen abroad and lived

in for a while. But since it is difficult for me to write about Istanbul, I would really like to write about it.

What do you look for when visiting a city for the first time?

I pay attention to the tea shops, mosques, markets, antique shops, flea markets, artisan restaurants, job markets, covered bazaars, dead-end streets, bakeries of that city. These are the places where I can see what belongs to that city.

What comes to your mind when you think of Kahramanmaraş?

Karaman comes to my mind when I think of Kahramanmaraş. Its people, streets, bazaars, artisan and even

the cuisine of these two cities are close to each other. For this reason, when I am in Kahramanmaraş, I feel like I am in my hometown. But the history of literature here pulls me out of this feeling. Because Karaman does not have such an accumulation in the field of literature. So I start to see Kahramanmaraş from a distance, from the history of literature and culture, which is not surprising. The fact that this accumulation is in need of explanation, as if it suddenly appeared, is also thought-provoking and a little fascinating. What happened to make it like this? Because of this question, Maraş is a mysterious city for me.

12 ŞUBAT BAYRAMI

FEBRUARY 12 FEAST

*Kahraman
Olmak*
Hero to Be

PROF. DR. İLYAS GÖKHAN:

- **“MARAŞ HARBİ DÜNYA
TARİHİNDE TEKTİR”**

PROF. DR. İLYAS GÖKHAN:
“THE BATTLE OF MARAŞ IS
UNIQUE IN WORLD HISTORY”

- **MARAŞ HARBİ’NİN DRAMI:
KAÇ KAÇ HADİSESİ**

THE DRAMA OF THE BATTLE OF
MARAŞ: THE INCIDENT OF FLIGHT

PROF. DR. İLYAS GÖKHAN:

"MARAŞ HARBİ DÜNYA TARİHİNDE TEKTİR"

PROF. DR. İLYAS GÖKHAN: "THE BATTLE OF MARAŞ IS UNIQUE IN WORLD HISTORY"

İki cilt tutan *Kahramanmaraş Tarihi* kitabıyla tanıdığımız, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İlyas Gökhan'la Maraş-Fransız Harbi'nin dönüm noktalarını konuştuk.

We talked about the turning points of the Maraş-French War with Prof. Dr. İlyas Gökhan, a lecturer at Hacı Bayram Veli University, whom we know with his two-volumes book the *History of Kahramanmaraş*.

Söyleşi: ÖMER YALÇINOVA

Sayın hocam, özetlemenizi rica etmek, Maraş Kurtuluş Savaşı'nın İstiklal Savaşı'mız içinde nasıl bir yeri ve önemi vardır?

Maraş Kurtuluş Savaşı, Türk İstiklal Harbi'nin ilk zaferidir. Maraş Mücadelesi kazanıldığında daha Büyük Millet Meclisi açılmamış ve İstiklal Marşı dahi kabul edilmemişti. Daha İstanbul hükûmeti birçok şeyden sorumluydu. İstanbul'da Meclis-i Mebusan'ın toplanılmasına çalışılmaktaydı. Bu mücadelenin kazanılmasından 71 gün sonra Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılır. Maraş Kurtuluş Savaşı'nın ilginç yönü; düzensiz birliklerden oluşan -doğrusu çoğunluğu alaylı- savaşçıların modern bir devletin ordusuna karşı kazandığı dünyadaki

nadir zaferlerinden biri olmasıdır. Maraş Kurtuluş Savaşı, Dünya harp tarihi bakımından okutulması ve öğretilmesi gereken bir mücadeledir. Yaklaşık dört ay Fransız işgali altında kalan Maraş ahalisi işgalcilerin gerçek niyetlerini öğrenince mücadeleyi organize etmek için derhal teşkilatlanmaya ve arkasından da silahlı mücadeleye başladılar. Fransızlara karşı koymak ve onlarla savaşı koordine etmek amacıyla başta Arslan Bey olmak üzere Maraş'ın ileri gelenlerinden İlyas Efendizâde Refet, Belediye Reisi Arifzâde Bekir Sıtkı, Kocabaşzâde Arif, Dedezâde Mehmet, Beşenzâde Hacı Nuri, Hancızâde Hafız Ali, Karaküçükzâde Hacı Mustafa, Kısakürekzâde Hacı,

Fatmalıoğlu Derviş, Hüdayizâde Tahsin, Çanakoğlu Hüseyin ve Mühendis Abdüllatif'in katılımıyla düşmana karşı mücadeleyi koordine etmek amacıyla ilk cemiyetlerden biri olan Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulur.

Şehir içinde 10 cephe belirlenmiş ve her cephenin başına bir sorumlu tayin edilmiştir. Ayrıca Fransızların Maraş'a asker ve mühimmat sevk ettikleri Antep-Narlı ile İslâhiye-Türkoğlu yollarına millî kuvvetler sevk ederek bu yollar üzerindeki köprüleri yıkıp stratejik noktaları kontrol altına almışlardır. Maraş Savunmasında şehir içi çarpışmalardan sonra en fazla mücadele Türkoğlu Cephesinde cereyan eder. Maraş Mücadelesi birlik, beraberlik ve

Dear Professor, if we ask you to summarize, what place and importance does the War of Independence of Maraş have in our War of Independence?

The War of Independence of Maraş is the first victory of the Turkish War of Independence. When the Battle of Maraş was won, the Grand National Assembly had not yet been opened and the Turkish National Anthem had not even been adopted. The Istanbul government was responsible for many things. Efforts were being made to convene the first Turkish Parliament in Istanbul. 71 days after this struggle was won, the Grand National Assembly was opened in Ankara. The interesting aspect of the War of Independence of Maraş is that it is one of the world's rare victories of

irregular troops - in fact, mostly regimented combatants - against the army of a modern state. The War of Independence of Maraş is a struggle that should be taught in terms of world war history. When the people of Maraş, who were under French occupation for about four months, learned the real intentions of the invaders, they immediately started to organize themselves to organize the struggle and then started an armed struggle. In order to resist the French and coordinate the fight against them, with the prominent people of Maraş, such as Arslan Bey, İlyas Efendizâde Refet, Mayor Arifzâde Bekir Sıtkı, Kocabaşzâde Hacı Naci, Hacı Ahmet, Şişmanzâde Arif, Dedezâde Mehmet, Beşenzâde Hacı Nuri, Hancızde Hafız Ali, Karaküçükzade

Hacı Mustafa, Kısakürekzade Hacı, Fatmalioğlu Derviş, Hüdayizade Tahsin, Çanakoğlu Hüseyin and Engineer Abdüllatif, the Countrywide Resistance Organization of Maraş, one of the first associations to coordinate the struggle against the enemy, was established.

Ten fronts were identified within the city and a responsible person was appointed for each front. In addition, national forces were dispatched to the Antep-Narlı and İslâhiye-Türkoğlu roads, from where the French were sending troops and ammunition to Maraş, and they destroyed the bridges on these roads and took control of strategic points. In the Defense of Maraş, after the battles in the city, the most struggle took

Maraş Millî Mücadelesinin dönüm noktalarından biri olan Uzunoluk veya Sütçü İmam Olayı'nda Türk'ün namusuna ve peçesine uzanan eller kırılmıştır.

yardımlaşmayla kazanılmıştır. Fransızlar tarafından kuşatılan Maraş'ta yaşayan halkın yardımına Elbistan, Afşin, Gök-sun, Andırın, Pazarcık, Bertiz ve Türkoğlu bölgesinden birçok mücahit katılmıştır. 12 Şubat 1920'de Maraş'ta kazanılan bu zafer dönemin gazeteleri ve telgraf-larla Anadolu'nun hemen hemen her tarafına duyurulmuştur. Bundan ilham alan işgale uğramış yerlerin ahali-leri Kuvayimilliyeye birlikleri kurarak ya da bu güçlere katılarak düşmana karşı silah-lı mücadeleyi başlatmışlardır. Antep, Urfa ve Adana gibi kentlerimizi işgal eden Fransızlara karşı bu şehirlerimizin ahali-si Maraş Mücadelesini örnek alıp başarılı muharebeler vermişlerdir.

Maraş Savaşı'nın dönüm noktaları, baş-ka bir ifadeyle akışı tersine çeviren olaylar nelerdir?

Maraş Millî Mücadelesinin birçok dönüm noktası vardır. Burada bunların üçünden bahsetmeye çalışalım. 29 Ekim 1919'da Maraş'ı işgal eden Fransızların işgalinin ikinci günü Sütçü İmam Olayı cereyan et-miştir. Fransızların işgalini kendi amaçları için kullanmak isteyen Ermeniler Türklere karşı saldırılara başlamışlardır. Maraş Millî Mücadelesinin dönüm noktalarından biri olan Uzunoluk veya Sütçü İmam Olayı'nda Türk'ün namusuna ve peçesine uzanan eller kırılmıştır. Maraş Millî Mücadelesinde ikinci dönüm noktası; Bayrak Olayı'dır. Maraş Millî Mücadele-sinin dönüm noktalarından biri de 19-20 Ocak 1920'de başlayan ve 22 gün 22 gece devam eden Maraş Savunmasıdır.

Biliyoruz ki Maraş Kurtuluş Savaşı'na kadın, genç, yaşlı, esnaf, diğer bir ifa-

deyle Maraş halkının tamamı iştirak etmiştir. Birkaç örnek üzerinden bu ko-nuyu anlatır mısınız?

Maraşlı erkeklerin yanında bilhassa kadınların da katkılarından bahsetmek lazım. Maraş Millî Mücadelesinde öne çıkan en önemli kadın kahramanlardan biri Senem Ayşe'dir. Senem Ayşe, Duraklı Mahallesinde doğmuştur. Kocası Rama-zan'ın Fransızlar tarafından şehit edilmesi üzerine Senem Ayşe onun silahını alır ve onu şehit eden düşmanı öldürür. Senem Ayşe bununla da kalmaz ve akrabaları ve mahallesindeki erkekleri toplayarak onlardan bir birlik (çete) oluşturur. Maraş Millî Mücadelesinin kahramanlarından biri olan Vezir Hoca duruma şahit olup olayı şöyle anlatmaktadır: "Evlerine gitti-ğimde kocası yerde vurulmuş bir şekilde yatıyor, başında Senem Ayşe onun sila-hını almış, düşmana ateş ediyordu ve kocasını şehit eden düşmanı öldürdü." Heyet-i Temsiliye tarafından Maraş'a gönderilen Kılıç Ali'nin yanına silah istemek için giden Senem Ayşe'ye "Yahu kadın, savaş erkeklerin işi, sen git evinde otur," deyince, "Beyim, evde oturacak vakit değildir," demiştir. Kılıç Ali "Hem sen silah kullanmayı bilmezsin," deyince silahını çekip ona doğrultmuş; "Son bir

merdim kaldı, onu da sana sıkarım!" demiştir. Bunun üzerine Kılıç Ali, Senem Ayşe'ye iki sandık mermi verdimiştir. Senem Ayşe çeteleriyle Fransızlara saldırarak onlara büyük kayıplar verdimiştir. Evinin yanında, Fransızlarla iş birliği ya-pan Ermenilerin mühimmatları olduğunu öğrenince evini yakmış, ateşin düşmanın cephaneliğine sıçramasını sağlayarak patlatmıştır. Senem Ayşe'nin kahraman-lıklarından biri de; Fransızlarla çatışma-lar sürerken, bir kilisenin pencerelerine otomatik silah yerleştirip oradan geçen Türkleri öldürenleri fark etmesi ve çetesini toplayarak o kiliseye baskın yapmasıdır. Düşman askerlerinin Maraş'ı terk ederek Antep'e kaçmaları üzerine onları kovalayan Maraşlılar içerisinde Senem Ayşe de vardı. Fakat adamlarından biri "Bacı buradan ötesi bizim işimiz," diye-rek Senem Ayşe'nin Maraş'a dönmesini sağlamışlardır. Fransızların Maraş'tan kaçmasından sonra Senem Ayşe, Duraklı Mahallesinde bulunan evini tamir ettirip çocukları ile burada yaşamaya devam eder. Zaman zaman Maraş Mücadele-sini birlikte yaptıkları Arslan Bey ve Vezir Hoca ile bir araya gelerek o günleri yad ederler. İdareci ve askeri yetkililer tara-fından sık sık resmî davetlere çağırılan

In the Incident of Uzunoluk or the Incident of Sütçü İmam, one of the turning points of the National Struggle of Maraş, the hands reaching for the Turkish honor and veil were broken.

place on the Türkoğlu Front. The Struggle of Maraş was won with unity, solidarity and cooperation. Many warriors from Elbistan, Afşin, Göksun, Andırın, Pazarcık, Bertiz and Türkoğlu regions joined the help of the people living in Maraş besieged by the French. On February 12, 1920, this victory in Maraş was announced to almost every part of Anatolia through newspapers and telegrams of the period. Inspired by this, the inhabitants of the occupied areas started an armed struggle against the enemy by establishing the National Forces troops or joining these forces. Against the French who occupied our cities such as Antep, Urfa and Adana, the people of these cities took the Struggle of Maraş as an example and fought successful battles.

What are the turning points of the Battle of Maraş, in other words, the incidents that reversed the course?

There are many turning points of the National Struggle of Maraş. Let's try to mention three of them here. On October 29, 1919, on the second day of the French occupation of Maraş, the Incident of Sütçü İmam took place. Armenians who wanted to use the French occupation for their own purposes started attacks against Turks. In the Incident of Uzunoluk or the Incident of Sütçü İmam, one of the turning points of the National Struggle of Maraş, the hands reaching for the Turkish honor and veil were broken. The second turning point in the National Struggle of Maraş was the Flag Incident. One of the turning points of the National Struggle of Maraş is the Defense of Maraş, which started on January 19-20, 1920 and continued for 22 days and 22 nights.

We know that women, young, old, tradesmen, in other words, all the people of Maraş participated in the War of Independence. Could you explain this subject through a few examples?

In addition to the men of Maraş, we should also mention the contributions of women. One of the most important heroines of the National Struggle of Maraş

is Senem Ayşe. Senem Ayşe was born in the Duraklı neighborhood. When her husband Ramazan was martyred by the French, Senem Ayşe took his gun and killed the enemy who martyred him. Senem Ayşe did not stop there and gathered her relatives and the men in her neighborhood and formed a troop (gang) with them. Vezir Hodja, one of the heroes of the National Struggle of Maraş, witnessed the situation and describes the incident as follows: "When I went to their house, her husband was lying on the floor, shot, and Senem Ayşe took his gun, fired at the enemy and killed the enemy who martyred her husband." When Senem Ayşe, who went to Kılıç Ali, who was sent to Maraş by the Representative Committee, to ask for weapons, was told, "Woman, war is a man's job, go and sit at home," she said, "Sir, this is not the time to sit at home." When Kılıç Ali said, "Besides, you don't know how to use a gun," she pulled out her gun and pointed it at him, saying, "I have one bullet left, I will shoot it at you!" Thereupon Kılıç Ali gave Senem Ayşe two crates of bullets. Senem Ayşe attacked the French with her gangs and inflicted great losses on them. When she learned that the Armenians, who were collaborating with the French, had ammunition near her house, she burned her house and blew it up, allowing the fire to spread to the enemy's arsenal. One of Senem Ayşe's heroic deeds was that during the clashes with the French, she noticed those who had placed automatic weapons in the windows of a church and killed the Turks passing by, and gathered her gang to raid the church. When the enemy soldiers left Maraş and fled to Antep, Senem Ayşe was among the people of Maraş chasing them. But one of her men said, "Sister, the rest is our business," and made Senem Ayşe return to Maraş. After the French fled from Maraş, Senem Ayşe repaired her house in Duraklı Neighborhood and continued to live here with her children. From time to time, she came together with Arslan Bey and Vezir Hodja, with whom she had fought the Struggle of Maraş, and

Senem Ayşe

Senem Ayşe'ye bir gün kahramanlığının sırrı sorulunca "Vatanın kurtuluşu, Allah'ın rızası ve Türk kadınının namusu için savaşmak," diye cevap verir. 1954 yılında vefat etmiştir.

Maraş mücadelesi kahraman kadınlarından biri de Bitlis Defterdarının eşi. Kocasını Maraş dışında olan bu kadını çocuklarıyla birlikte Kayabaşı Mahallesinde oturmaktaydı. Mücadele başladığında bu hanım, evinin önünden gelip geçen Türklere saldıran, birçoklarını şehit eden ve ocakları söndüren sekiz Fransız

Düşman askerleri Maraş'ı terk ederek Antep'e kaçarken onları kovalayan Maraşlılar içerisinde Senem Ayşe de vardı.

askerleri ve Ermeni eşkiyasını tahammül edemeyip evinde bulunan mazver ile duvardaki mazgal deliğinden ateş ederek öldürdükten sonra çete elbisesi giyerek çarpışmalara katılır. *İrade-i Milliye* gazetesinin 2 Şubat 1920 tarihli yazısında "Kahraman Bir Türk Kadını" başlıklı yazıda; "Maraş'ın Kayabaşı Mahallesindeki çatışmada Bitlis Defterdarı hanımının, hazırladığı mazgala yanaşarak sekiz düşmanı öldürdüğü, akşam üzeri erkek elbisesi giyerek İslam mücahitlerine katıldığı"na dair bir haber çıkar. Sivas kadınları Dava-i Vatan Cemiyeti Reisliği Heyetine, Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal imzasıyla gönderilen 3 Şubat 1920 tarihli yazıda bu hanımın kahramanlığını anlatan bir telgraf gönderilir. Yine Ali Fuat Cebesoy da hatıralarında Bitlis Defterdarının eşi olarak bahsettiği bu kahraman kadınına karşı cesaretini över. Adı dahi yazılmayan bu kahraman Türk kadınının adı KSÜ'den

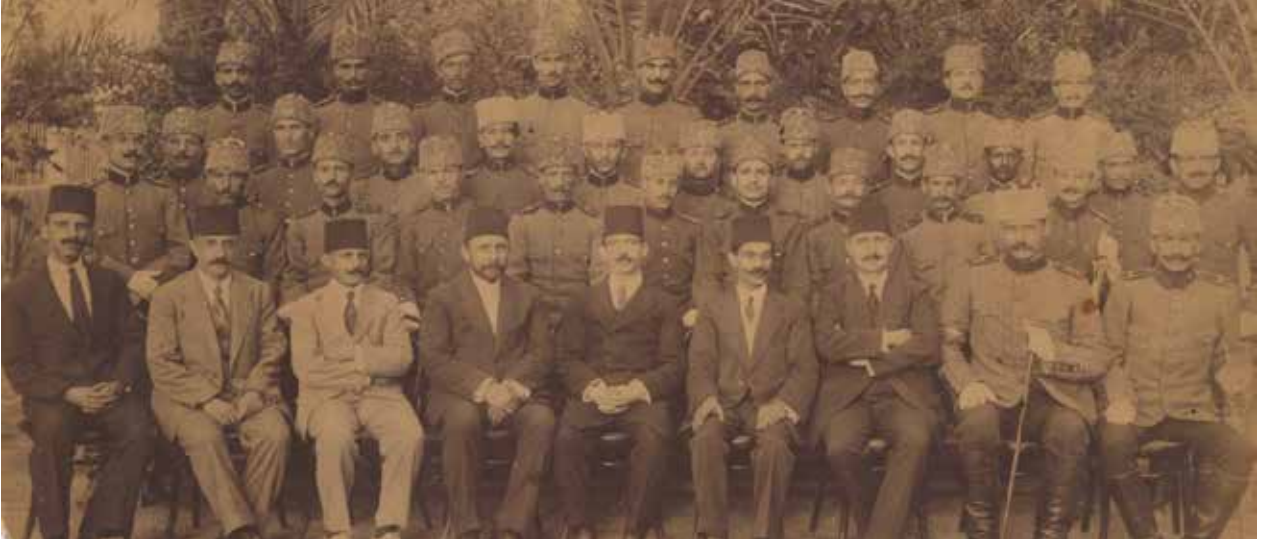
Doç. Dr. Cengiz Şavkılı'nın tespitlerine göre mezruka olup kocası ise Bitlis Defterdarı Hakkı Bey'dir. Maraş'ın kuruluşu sonrası Ankara'ya taşınan aile Selçenoğlu soyadını almıştır.

Maraş Millî Mücadelesinde öne çıkan kadınlarımızın biri de Hürü Ana'dır. Hürü Ana o sıralar Maraş'ın Kuytul Mahallesinde yaşamaktadır. Evinin çevresinde hep Ermeni evleri bulunmaktadır. Komşu Ermeniler, Fransızların yardımı ile Türklere karşı katliamlara başladıklarında Hürü Ana korkusuzca ortaya çıkıp elinde bir odun parçasıyla Ermenilere saldırdığı gibi 16 yaşındaki oğlu Ökkeş'i de duvarla savaşa göndermiştir. Yine Kayabaşı Mahallesinde hızarına (çarşafına) el atan Ermeni'ye korkusuzca karşı koyan Hurşit Bacı'yı unutmayalım. Yine isimsiz bir Türk kadını hamile olarak Fransızlara karşı savaşırken doğum yapar ve çocuğunu emziremeden şehitlik mertebesine ulaşır.

Maraş'ta sokak çatışmaları devam ederken kadınlar ve çocuklar çetelere cephaneye ve erzak yetiştirirler. Kadınlar korkusuzca çocuklarını harbin içine salmaktan çekinmezler. Maraş mücadelesinde kahraman çocuklarımız da bulunmaktadır. Savaşın en şiddetli anında Bombacı Ahmed ve Kazooğlu adında iki çocuk Kale'de savaşan mücahitlere

reminisced about those days. Senem Ayşe, who was often invited to official invitations by administrators and military officials, was asked one day about the secret of her heroism, and she replied, "Fighting for the salvation of the homeland, the sake of Allah and the honor of Turkish women." She died in 1954.

One of the heroic women of the struggle of Maraş is the wife of Treasurer of Bitlis. This woman, whose husband was outside Maraş, lived with her children in the Kayabaşı neighborhood. When the struggle started, this woman could not tolerate the eight French soldiers and Armenian bandits who attacked the Turks passing by her house, martyred many of them and extinguished their hearths, and killed them by shooting them through the hole in the wall with the mauser in her house, and then participated in the battles by wearing a gang dress. In the article titled "A Heroic Turkish Woman" in the *İrade-i Milliye* newspaper dated February 2, 1920; "In the clash in the Kayabaşı neighborhood of Maraş, the wife of the treasurer of Bitlis killed eight enemies by approaching the crenellation she prepared, and in the evening, she joined the Islamic warriors wearing men's clothes". In a telegram dated February 3, 1920, sent to the head of the Sivas Women's Association for the *Dava-i Vatan*, signed by Mustafa Kemal on behalf of the Rep-

When the enemy soldiers left Maraş and fled to Antep, Senem Ayşe was among the people of Maraş chasing them.

representative Committee, a telegram was sent describing the heroism of this lady. In his memoirs, Ali Fuat Cebesoy praises the courage of this heroic woman, whom he mentions as the wife of treasurer of Bitlis, against the enemy. According to the determinations of Assoc. Prof. Cengiz Şavklı from Sütçü İmam University of Kahramanmaraş, the name of this heroic Turkish woman, whose name was not even written down, was Mezruka and her husband was Hakkı Bey, treasurer of Bitlis. After the liberation of Maraş, the family moved to Ankara and took the surname Selçenoğlu.

One of the prominent women in the National Struggle of Maraş is Hürü Ana. At that time, Hürü Ana lived in the Kuytul neighborhood of Maraş. There were always Armenian houses around her house. When the neighboring Armenians started massacres against the Turks with the help of the French, Hürü Ana came out fearlessly and attacked the Armenians with a piece of wood in her hand

and sent her 16-year-old son Ökkeş to the war with prayers. Let's not forget Hürşit Bacı, who fearlessly resisted the Armenian who seized her saw in Kayabaşı neighborhood. An anonymous Turkish woman gave birth while fighting against the French as pregnant and reached the rank of martyrdom before she could breastfeed her child.

As street battles continue in Maraş, women and children carried ammunition and supplies for the gangs. Women did not hesitate to fearlessly release their children into the war. There were also heroic children in the struggle of Maraş. At the height of the war, two boys named

Zafer Bayazıt

Maraş'ta sokak çatışmaları devam ederken kadınlar ve çocuklar çetelere cephane ve erzak yetiştirirler. Kadınlar korkusuzca çocuklarını harbin içine salmaktan çekinmezler.

yiyecek ve mühimmat götürme cesaretini göstermişlerdi. Türkler düşmana korku vermek amacıyla yüksek yerlere soba boruları uzatarak top olduğu izlenimini verirler, ibriklerden bombalar yaparlar, bazı siper ve mazgallara da kadın silah-sorlar yerleştirirler.

Maraş Millî Mücadelesinde Sakarya Mahallesi'nde yaşayan Abdalların reisi Halil Ağa'yı da unutmamak lazım. Maraş'ın en zengini olan Kuyucak Mahallesi'nden ve bir ara Osmanlı Meclisinde mebusluk yapan Agop Hırlakyan, Abdal Halil Ağa'ya haber göndererek birkaç davulcu ayarlamasını, Fransızların Maraş'a girerlerken davul çalarak karşılanmasını ve buna karşılık ona 3 altın lira vereceğini vaat eder. Bunun üzerine Abdal Halil Ağa, "Değil üç altın lira, davulumun kasnağını

Millîş Nuri

Mehmet Ali Kısakürek

altınla doldursan bu din bahsidedir, din kardaşlarımızın başına çomağımı vura-mam!" diyerek teklifi reddeder.

Sizce Maraş-Fransız Savaşı Türk veya dünya tarihinden hangi savaşa ben-zemektedir?

Maraşlıların Fransızlara karşı verdiği bu mücadelenin Türk ve dünya tarihinde tek olduğunu düşünüyorum. Bir kentin ahalisi tek başına bir imparatorluk güçleri ile onlara yardım eden ve ihanet içinde olan yerli Ermenilere karşı mücadele etmiştir. Fransızlar şehrin en müstahkem mevkillerine top ve tüfekleri ile yerleşmişler. Ellerinde o dönemin en güçlü silahları var. Yine şehirde yaşayan Ermeniler, Fransızlara her türlü desteği ve istihbaratı vermektedirler. Fransızlarla ve Ermenilerle mücadele sırasında zemheri günleri olup Ocak-Şubat ayları Maraş'ın en soğuk günleriydi. Maraş ahalisinin elinde yiyecek yok. Her türlü yoksulluk, açlık ve soğuk içinde kendilerinden kat kat güçlü olan ve her türlü mühim-matta, zırhlı araçlara hatta uçaklara sahip düşmana karşı tarihte görülmemiş bir başarı gösterilmiştir. Türkler, Maraş Mücadelesinde açlık, yoksulluk ve soğukla da mücadele ederek Fransız ve Ermenileri mağlup etmişlerdir. Türk tarihinde buna benzer kuşatmalar vardır. Haçlılar 1098'de 8 ay kuşattıkları Antakya'yı işgal edip büyük bir katliam yaparlar. 1243'te

Moğollar Kayseri'yi 20 gün kuşattıktan sonra işgal edip çocuk demeden herkesi katlederler. 1877'de Gazi Osman Paşa, Plevne'de Rus Ordusunu 2 ay durdurur. Anacak yaptığı yarım hareketinde Ruslara esir düşer. 2. Dünya Savaşında Almanların meşhur Stalingrad ve Leningrad (Petersburg) kuşatmaları var. Uzun süre kuşatılan bu kentleri sivil halktan ziyade askerler savunmuştur. Yani Almanların başarısız olmalarının en büyük sebebi halktan daha ziyade düzenli orduydular. Bu bakımdan Maraş Kurtuluş Savaşı'nın örneğinin olmadığını düşünüyorum. Bir kentin sivil halkı yani Maraşlılar dışarıdan yardım almadan bir devletin ordusunu yok ederler.

1920 yılında vuku bulan, bu eşine az rastlanır savaştan, günümüz insanları ne tür ders çıkarmalıdır?

Ben burada şu atasözümüzü de hatırlatmak istiyorum. "Su uyur düşman uyumaz." Burada kastedilen "su" eski Türkçemizde "ordu" anlamına gelmektedir. Yani ordu uyur düşman uyumaz. Millet olarak her zaman uyanık ve vatanımızı savunmak için hazır olmalıyız. Gençlerimize Maraş halkının 1919-20'de düşmana karşı verdiği mücadeleyi devamlı hatırlatmamız gerekiyor. Bu mücadelenin öz be öz bir Türk-İslam yurdu olan Maraş'ı Hristiyanlaştırmak ve Ermenileştirmek için gelenlere karşı verildiği her zaman hatırlanmalı.

Muallim Hayrullah

Muharrem Bayazit

Bombacı Ahmed and Kazooğlu had the courage to bring food and ammunition to the warriors fighting in the Castle. In order to frighten the enemy, the Turks stretched stove pipes to high places to give the impression that there were cannons, made bombs from pitchers, and placed women musketeers in some trenches and battlements.

During the National Struggle of Maraş, we should not forget Halil Agha, the head of the Abdals living in Sakarya Neighborhood. Agop Hirlakyan from Kuyucak Neighborhood, the richest man in Maraş and who was a deputy in the Ottoman Parliament for a while, sent a message to Abdal Halil Agha and promised him to arrange for a few drummers, to welcome the French by beating drums as they entered Maraş and to give him 3 gold liras in return. Abdal Halil Agha refuses the offer, saying, "Not three gold liras, even if you fill the drum's rim with gold, this is a matter of religion, I cannot beat my drumstick against the shouts of my religious brothers!"

Which war in Turkish or world history do you think the Maraş-French War is similar to?

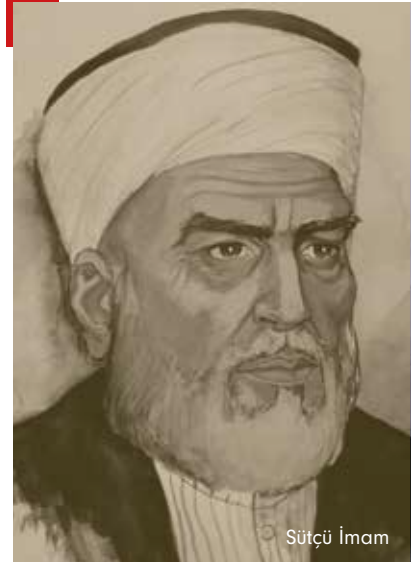
I believe that this struggle of the people of Maraş against the French is unique in Turkish and world history. The inhabitants of a city fought alone against the forces of

As the street battles continue in Maraş, women and children carried ammunition and supplies. Women did not hesitate to fearlessly release their children into the war.

an empire and the local Armenians who helped them and betrayed them. The French settled in the most fortified positions of the city with their cannons and rifles. They had the most powerful weapons of that period. Armenians living in the city provided the French with all kinds of support and intelligence. During the struggle against the French and the Armenians, the months of January-February were the coldest days in Maraş. The people of Maraş had no food. In all kinds of poverty, hunger and cold, an unprecedented success was shown against the enemy, who was many times stronger than them and had all kinds of ammunition, armored vehicles and even airplanes. Turks defeated the French and Armenians in the Battle of Maraş by fighting hunger, poverty and cold. There have been similar sieges in Turkish history. In 1098, the Crusaders invaded Antakya, which they besieged for 8 months, and committed a great massacre. In 1243,

Yörük Selim

Sütçü İmam

the Mongols besieged Kayseri, occupied it after 20 days and massacred everyone, not even children. In 1877, Gazi Osman Pasha stopped the Russian Army in Pleven for 2 months. However, he was captured by the Russians during his breakthrough. In World War 2, there were the famous German sieges of Stalingrad and Leningrad (Petersburg). These cities were besieged for a long time and were defended by soldiers rather than civilians. In other words, the biggest reason for the failure of the Germans was the regular army rather than the people. In this respect, I think there is no precedent for the War of Independence of Maraş. The civilian population of a city, the people of Maraş, could destroy the army of a state without any outside help.

In 1920, what lessons should people today learn from this unprecedented war?

I would also like to remind here our proverb: "Water sleeps, but enemy never rests". The "water" referred to here means "army" in our old Turkish. So army sleeps, but enemy never rests. As a nation, we must always be awake and ready to defend our homeland. We need to constantly remind our youth of the struggle of the people of Maraş against the enemy in the 1919-20s. This struggle should always be remembered against those who came to Christianize and Armenianize Maraş, which is a Turkish-Islamic homeland.

MARAŞ HARBİ'NİN DRAMI: KAÇ KAÇ HADİSESİ

THE DRAMA OF THE BATTLE OF MARAŞ: THE INCIDENT OF FLIGHT

Şehrin yangın yerine dönmesi, sayısız can ve mal kaybının yaşanmasından dolayı 29 Ocak 1920'den itibaren kadın ve çocukların civar köylere hicreti olan "Kaç Kaç" hadisesi başlar.

As the city was a complete mess and countless lives and property were lost, the "Flight" incident, the migration of women and children to nearby villages, began on January 29, 1920.

İBRAHİM KANADIKIRIK

30 Ekim 1919'da Maraş'ı İngilizlerden devralan Fransızlar, gelir gelmez şehrin asayişini ortadan kaldırmıştı. Bu hususta gönüllü müttefikleri olan Ermenileri sonuna kadar kullanmakta tereddüt etmeyen Fransızlar, şehri büyük bir gerilim atmosferine sürüklemişlerdir.

Fransızların Adana ve Antep üzerinden şehre düzenli olarak asker ve cephaneye sevkiyatı yapması, şehre getirilen Ermeni lejyonları ve Maraş Ermenilerinin artan taşkınlığı hadisesiz gün geçmemesine sebep olmuştu. Şehir içinde ve dışında gerçekleşen olaylar şehrin çok hızlı bir şekilde harbe sürüklenmekte olduğu kanaatini keskinleştirmişti. Bu sebeple Maraşlı, özellikle "Bayrak Hadisesi"nden sonra harbe yönelik bir teşkilatlanmaya girişmekte gecikmeyecekti. Maraşlı yaklaşmakta olan fırtınaya hazırlıksız yakalan-

mamıştır. İmkânları ölçüsünde şehir içi harbin gerektirdiği tüm askeri ve lojistik hazırlığını yapmıştır. Arslan Bey liderliğindeki Heyet-i Merkeziye (Maraş Müdafai Hukuk Cemiyeti) tüm mahallelerde teşkilatlanmış, çetelerin askeri eğitimlerini gerçekleştirmiş, silah ve cephaneye temini konusunda her türlü imkânı değerlendirmiş, mahallelere erzak, ilaç vb. malzeme depolamaya başlamış ve şehir içi harp planlarını ve görev taksimatını gerçekleştirmiştir. Pazarcık, Eloğlu (Türkoğlu), Elbistan, Yenicekale gibi çevre ilçe ve merkezlerdeki teşkilatlanma ve faaliyetlerle de eşgüdüm hâlinde mücadeleye hazırlanmıştır. Ayrıca M. Kemal Paşa önderliğindeki Millî Kurtuluş Harekâtı ile sürekli bir irtibat hâlinde işgali ve gelişmeleri ulusal bir mesele olarak tüm vatan sathında duyurmayı başarmıştır.

Fransızlar 21 Ocak 1920'de harbi başlatıklarında ilk şaşkınlıkları karşılaştıkları organize direniş ve dişe dişe mücadele olmuştur. Düşman, Maraşlının bu derece bir hazırlığa sahip olduğunu ve harp kabiliyetine ulaştığını tahmin edememişti.

22 gün geceli gündüzlü devam eden Maraş Harbi, Fransız ve iş birlikçisi Ermenilerin şehri hedef ayırt etmeksizin düzenli olarak top ve tüfek atışı altına aldığı bir ortamda cereyan etmiştir. Ayrıca çıkan yangınlar da şehirdeki korkunç tahribatı artırıyor. Böyle bir ortamda en büyük zararı her zaman sivil ahali görür. Maraş'ta da aynısı oldu.

Top ve kurşun yağmuru, patlayan bombalar ve yangınlar şehirdeki sivil kayıplarını her geçen gün artırıyor. Fransızların kışladan top atışlarıyla şehri bombardımana tutmaları ve kiliselerin makinalı tüfek atışlarının her

On October 30, 1919, the French, who took over Maraş from the British, destroyed the city's public order as soon as they arrived. The French, who did not hesitate to use their volunteer allies, the Armenians, to the fullest in this regard, dragged the city into an atmosphere of great tension.

The regular shipment of troops and ammunition by the French to the city via Adana and Antep, the Armenian legions brought to the city, and the increasing unruliness of the Armenians of Maraş caused that no day passed without an incident. The events taking place both inside and outside the city confirmed the conviction that the city was rapidly being dragged into a war. For this reason, especially after the "Flag Incident", the people of Maraş would not delay in organizing themselves for the war.

The people of Maraş were not caught unprepared for the approaching storm. To the extent of their means, they made all the military and logistical preparations required by the urban warfare. Led by Arslan Bey, the Heyet-i Merkeziye (Countrywide Resistance Organization of Maraş) organized itself in all neighborhoods, conducted military training for the gangs, made use of every opportunity to procure weapons and ammunition, started to store supplies such as food, medicine, etc. in the neighborhoods, and carried out urban warfare plans and the division of tasks. It prepared for the struggle in coordination with the organizations and activities in the surrounding districts and centers such as Pazarcık, Eloğlu (Türkoğlu), Elbistan, Yenicekale. In addition, in constant contact with the National Liberation Movement led by M. Kemal Pasha, it succeeded in announcing the occupation and developments throughout the country as a national issue.

When the French started the war on January 21, 1920, their first surprise was the organized resistance and close struggle they encountered. The enemy could not have guessed that the people of Maraş had such a degree of preparation and warfare capability.

The 22-days Battle of Maraş took place in an environment where the French and their collaborator Armenians regularly fired artillery and rifles at the city without discriminating between targets. In addition, fires added to the terrible destruction in the city. In such an environment, the civilian population always suffers the most. This is exactly what happened in Maraş.

The hail of artillery and bullets, exploded bombs and fires increasing the civilian casualties in the city every day. The brutality and horror of the French bombardment of the city with cannon fire from the barracks and the machine

O günkü Maraş'ın Müslüman nüfusu göz önüne alındığında "Kaç Kaç" a katılan nüfus miktarının binlerle ifade edilebilecek sayıda olduğunu tahmin etmek zor değildir.

tarafı delik deşik etmesiyle yaşanan vahşet ve dehşet, sivil ahalinin takatini de bitirme noktasına getirir. Daha bir hafta geçmeden şehir harabeye ve bir yangın yerine döner. Sayısız can ve mal kaybı yaşanır. İşte bu sebeple 29 Ocak 1920'den itibaren sivil halkın şehirden civar köy ve ilçelere hicreti olan meşhur "Kaç Kaç" hadisesi başlar.

"Kaç Kaç" Maraş İstiklal Mücadelesinin en mühim ve dramatik hadiselerinden birisidir. Düşman ateşi altında ve çok büyük zorluklarla gerçekleşen "Kaç Kaç" arkasında büyük acılar da bırakmıştır.

"Kaç Kaç"ın temel sebepleri şu şekilde sıralanabilir;

- Sivil can kayıplarını engellemek,
- Savaşmakta olan çetelerin aileleri bakımından gözlerinin arkada kalmaması,
- Şehirdeki erzak ve malzeme sıkıntısını azaltmak,
- Sivil ahalinin açlık tehlikesi yaşamaması,
- Şehrin düşmesi hâlinde sivil halkın Ermeniler tarafından katledilmesine mani olmak.

Tarihe "Kaç Kaç" diye geçen bu büyük hadisede halkın göç istikâmeti; Batı Cephesinde daha ziyade kuzeybatı yönünde gerçekleşmiş ve bir kol Kazma Bağları ve ötesine uzanırken, diğer bir kol ise daha uzağa Gökşun, Çardak tarafına doğru genişlemiştir. Doğu Cephesinde ise halk Dereli, Göllü, Kerhan ve Bertiz köylerine doğru yönelirken, bir kısım ahali de Pazarcık istikâmetine doğru yol almıştır.

Göç dalgası şehrin değişik mahallelerinde tamamen veya kısmî bir şekilde

gerçekleşir. Ermeni mahallelerinden uzak olan yerlerde "Kaç Kaç" a katılım daha yoğun olmuş ve bu mahalleler zaman içinde neredeyse tamamen boşalmıştır. Düşman tarafından tamamen çevrili veya "Kaç Kaç" istikâmeti Ermeni mahalleleri ile kesilmiş olan yerlerde ya kısmî bir göç yaşanmış veya tamamen mahsur kalmışlardır. Bu sebeple Cıgıcı (Hayrullah), Hoca Durdu (Hayrullah), Boğazkesen, Bektütüye (Fevzi Paşa), Restebaiye (Gazi Paşa), Şih mahalleleriyle kısmen düşmanla çevrili olan Çavuşlu mahalleleri "Kaç Kaç" a katılamamış ve harbin sonuna kadar katliam tehdidinde açık kalmışlardır.

O günkü Maraş'ın Müslüman nüfusu göz önüne alındığında "Kaç Kaç" a katılan nüfus miktarının binlerle ifade edilebilecek sayıda olduğunu tahmin etmek zor değildir. Konuyla alakalı sayısal bir verinin mevcut olmaması net bir rakam verilmesini zorlaştırıyor. Ancak Maraş'ın hemen hemen her ailesinde eskiden beri "Kaç Kaç" hatıralarının nesilden nesile aktarılıyor oluşu bu olayın tüm şehri etkisi altına aldığına da ispatıdır.

Tarihler 8 Şubat'ı gösterdiğinde Maraşlı için harbin en zorlu ve heyecanlı günleri başlar. Seyyar Tümen Komutanı Albay Norman, emrinde 2 süvari birliği ve 2 piyade taburundan oluşan bir alay Fransız askeriyeye İslahiye üzerinden Maraş'a ulaşarak Mercimek Tepe'yi işgal etmeyi başardı. Norman, yanında biri uzun menzilli bir top bataryası ve ağır silahlar ve yüklü miktarda askeri malzeme de getirmişti. Top bataryasını Mercimektepe'ye konuşturarak albay, bir taraftan şehri bombardıman altına alırken bir yandan da Şekerdere-Karamanlı istikâmetinden şehre girmeye çalışmaktadır.

Her ne kadar Karamanlı Fakısı Hacı Hasan Efendi emrindeki çetelerle müthiş bir direniş sergileyerek, Fransızları Şekerdere hattında tutmayı başarmışsa da şehrin Kışla ve Mercimektepe istikâmetlerinden karşılıklı topçu ateşi altına alınmış olması "Kaç Kaç"ın 8 Şubat'tan itibaren daha da hızlanmasına sebep olur. Düşmanın Maraş'tan çekildiği 12 Şubat'a kadar da ardı arkası kesilmez.

Yaklaşık 2 hafta süren "Kaç Kaç Hadisesi", çok büyük zorluklar içinde ger-

Considering the Muslim population of Maras at the time, it is not difficult to estimate the number of people who participated in the "Incident of Flight" was in the thousands.

participate in the "Incident of Flight" and remained open to the threat of massacre until the end of the war.

Considering the Muslim population of Maras at the time, it is not difficult to estimate that the number of people who participated in the "Incident of Flight" was in the thousands. The lack of numerical data on the subject makes it difficult to give a clear figure. However, the fact that the memories of the "Incident of Flight" have been passed down from generation to generation in almost every family in Maras is proof that this incident affected the whole city.

When the dates show February 8, the most difficult and exciting days of the war begin for Maras. Colonel Norman, the commander of the Mobile Division, reached Maras via Islahiye with a regiment of French soldiers consisting of 2 cavalry units and 2 infantry battalions and managed to occupy Mercimek Tepe. Norman had brought with him a long-range cannonry, heavy weapons and a large amount of military equipment. The colonel deployed the cannonry on Mercimektepe and while shelling the city, he also tried to enter the city from the Şekerdere-Karamanlı direction.

Although the religious scholar of Karaman Hasan Effendi put up a formidable resistance with the gangs under his command and managed to keep the French on the Şekerdere line, the fact that the city was under mutual artillery fire from the Kışla and Mercimektepe directions caused the

gun fire from the churches riddled the city with holes, and the civilian population was exhausted. Before a week had passed, the city lay in ruins and was a complete mess. Countless lives and property were lost. This is why, starting from January 29, 1920, the famous the "Incident of Flight", the migration of civilians from the city to the surrounding villages and districts, began.

The "Incident of Flight" is one of the most important and dramatic incidents of the Independence Struggle of Maras. The "Incident of Flight", which took place under enemy fire and with great difficulties, also left behind great suffering.

The main reasons for the "Incident of Flight" can be listed as follows;

- To prevent civilian casualties,
- That the warring gangs don't be worrying themselves in terms of their families,
- To reduce the shortage of supplies and materials in the city,
- That civilian populations are not in danger of starvation,
- To prevent the massacre of civilians by Armenians in the event of the gets worse of the city.

In this great incident known in history as the "Incident of Flight", the direction of migration of the people was more in the northwest direction on the Western Front, and while one branch extended towards Kazma Vineyards and beyond, another branch expanded further towards Göksun and Çardak. On the Eastern Front, the population moved towards the villages of Dereli, Göllü, Kerhan and Bertiz, while some people moved towards Pazarlık.

The wave of migration took place in whole or in part in different neighborhoods of the city. In areas far from Armenian neighborhoods, participation in the "Incident of Flight" was more intense and these neighborhoods were almost completely emptied over time. In places that were completely surrounded by the enemy or where the direction of the "Incident of Flight" was cut off by Armenian neighborhoods, there was either a partial migration or they were completely stranded. For this reason, Ciğciği (Hayrullah), Hodja Durdu (Hayrullah), Boğazkesen, Bektütiye (Fevzi Pasha), Restebaiye (Gazi Pasha), Şih and Çavuşlu Neighborhoods, which were partially surrounded by the enemy, could not

**Yaklaşık 2 hafta süren
“Kaç Kaç Hadisesi”,
çok büyük zorluklar
içinde gerçekleşmiştir.
Kış mevsiminin en
şiddetli zamanlarıydı
ve Maraş'ta emsaline
az rastlanır bir kış
yaşanıyordu.**

çekleşmiştir. Kış mevsiminin en şiddetli zamanlarıydı ve Maraş'ta emsaline az rastlanır bir kış yaşanıyordu. Kar, tipi ve fırtınaların birbirini kovaladığı Maraş'ta sıcaklığın -18/-20 derecelere kadar düştüğünü karşı taraf kaynakları da doğrulamaktadır.

Kar, fırtına ve dondurucu soğuklara rağmen binekli veya bineksiz bir hâlde yanlarına alabildikleri az miktar eşya ve yiyeceklerle dağlık alanlara doğru tırmanan ahalinin hicreti sayısız dramlara sahne olur. Üstelik düşmanın göç yolundaki ahali üzerine kışladan topçu atışları ve yollar üzerindeki Ermeni evlerinden kurşun ve taş yağmuru eksik olmuyordu.

Namüsaî şartlar altında Maraş'tan köylere doğru gerçekleşen bu hicret hadisesinde çok sayıda insanımız donmuş, top ve tüfek ateşleri altında şehiden vefat etmişlerdir. Soğuktan hastalanan ve donan uzuvları kangrene dönüşenlerin durumu da ayrı bir faciadır.

“Kaç Kaç Hadisesi”nde en çok mağdur olanlar ise küçük yaşta çocuklar ve bebekler olmuştur. Çok sayıda çocuk ve bebek takati kesilmiş anne ve babalarının kolları arasından kar yığınları arasına düşüp kalarak, tekrar dönüp almak üzere yol kenarlarına bırakılarak, yere yığılan anneleriyle birlikte donarak Maraş'ın istiklalini en küçük şehitleri oldular.

Göç güzergâhı boyunca ağaç ve çalı diplerinde, kaya kovuklarında, yol kenarlarında donmuş veya donmak üzere bir hâlde küçük çocuk, bebek, kadın ve ihtiyarlar eksik olmuyordu. Bunlar içinde nadiren de olsa mucizevi bir şekilde hayata tutunanlar da oluyordu. Harbin en küçük gazileri olan bu küçük çocuk ve bebekler diğer çocuklarını yakın köylere yerleştiren aileleri tarafından geri dönülecek bırakıldığı yerden alınıyor veya arkadan gelmekte olan “Kaç Kaç Muhacirleri” tarafından bulunarak kurtarılıyordu.

Merhum ninem de (Hatice Feride Kanadıkırık, 1919-2006) bırakıldığı karlar arasından kurtarılıp hayata tutunan “Kaç Kaç” gazisi bir kundak bebeğidir. Kendisinin anlatımına göre; harpte yaklaşık 6 aylık bir bebek olarak “Kaç Kaç” kafilesindedir. Batı Cephesinde Kazma Bağlarına doğru yol alan kafileden bulunan annesi Şerife Hatun yorulunca ninemi kız kardeşine verir. Bir müddet sonra o da yorulunca evin hizmetinde bulunan genç bir kıza emanet eder. O da bir müddet sonra takati kesilince kimseye haber vermeden ninemi yol kenarına bırakarak kendini kurtarmaya bakar. Ancak eceli yetmemiştir. Arkadaki kafileden bulunan ağabeyi tarafından fark edilir ve bırakıldığı karlar içinden alınarak annesine yetiştirilir.

Ninemini yaşadığı, “Kaç Kaç”ın sayısız hatıralarından sonu sevinçli bitenlerindedir. Ancak donan bebek ve çocukların aileleri ise hayatlarının sonuna kadar bu acıyla yaşamak zorunda kalmışlardır. “Kaç Kaç”, hakkında müstakil eserler yazılacak ve belgeselleri çekilecek büyük bir dram, Maraş tarihinde göz ardı edilemez bir hadisedir. Maraş Harbi'nin gerçek boyutlarının anlaşılmasında “Kaç Kaç Hadisesi” asla göz ardı edilemez.

The “Incident of Flight”, which lasted for about 2 weeks, took place under great difficulties. It was the most severe time of winter and Maraş was experiencing an unprecedented winter.

“Incident of Flight” to accelerate even more from February 8th onwards. It did not stop until February 12, when the enemy withdrew from Maraş.

The “Incident of Flight”, which lasted for about 2 weeks, took place under great difficulties. It was the most severe time of winter and Maraş was experiencing an unprecedented winter. Opposing forces confirm that the temperature in Maraş, where snow, blizzards and storms chased each other, dropped to -18/-20 degrees Celsius.

Despite the snow, storms and freezing temperatures, the migration of the people, mounted or unmounted, with the few belongings and food they could take with them, climbed towards the mountainous areas and witnessed countless dramas. Moreover, the enemy’s artillery shelling from the barracks on the people

on the migration route and the hail of bullets and stones from the Armenian houses on the roads were not missing.

During this incident of migration from Maraş to the villages under unfavorable conditions, many of our people froze and died as martyrs under artillery and rifle fire. The situation of those who got sick from the cold and whose frozen limbs turned gangrene is another tragedy.

The most victimized people of the “Incident of Flight” were young children and babies. Many children and babies fell from the arms of their exhausted mothers and fathers into the snowdrifts, were left on the side of the road to return and pick them up again, and froze with their collapsed mothers, becoming the youngest martyrs of independence of Maraş.

Along the migration route, there was no shortage of small children, babies, women and old people frozen or near-frozen at the base of trees and bushes, in rock hollows and on roadsides. Among these, there were also those who miraculously clung to life, albeit rarely. These young children and babies, who were the youngest veterans of the war, were picked up by their families who had relocated their other children to nearby villages, or they were found and rescued by the “Emigrants of the Incident of Flight” coming from behind.

My late grandmother (Hatice Feride Kanadıkırık, 1919-2006) was also a swaddling baby of the “Incident of Flight” veteran who was rescued from the snow where she was left and clung to life. According to her own account, she was in the “Incident of Flight” clan as a 6-month-old baby during the war. When her mother Şerife Hatun, who was in the troop heading towards Kazma Vineyards on the Western Front, got tired, she gave my grandmother to her sister. After a while, when she too got tired, she entrusted her to a young girl in the service of the house. After a while, when she lost her strength, she left my grandmother on the side of the road without informing anyone and tried to save herself. However, his death was not enough. She was noticed by her older brother who was in the troop behind her and she was picked up from the snow and brought to her mother.

My grandmother’s experience is one of the countless memories of the “Incident of Flight” with a happy ending. However, the families of the frozen babies and children had to live with this pain for the rest of their lives. The “Incident of Flight” is a great drama that will be written about in separate works and documentaries will be filmed, an incident that cannot be ignored in the History of Maraş. The “Incident of Flight” can never be ignored in understanding the true dimensions of the Battle of Maraş.

BÜNYAMİN K.:

“DEFTERLERİ BABAMIN SİĞINAĞIYDI”

BÜNYAMİN K.: “HIS NOTEBOOKS
WERE MY FATHER'S REFUGE”

Şair Alaeddin Küçükkürtül'ün oğlu Bünyamin K. ve torunu Mehmet Raşit Küçükkürtül'le KMBB Kültür Yayınları arasından 2022'de yayımlanan *Nar Rengi Defter*'i konuştuk.

We talked to poet Alaeddin Küçükkürtül's son Bünyamin K. and grandson Mehmet Raşit Küçükkürtül about *Nar Rengi Defter*, published by Kahramanmaraş Metropolitan Municipality Cultural Publications in 2022.

Söyleşi: ÖMER YALÇINOVA

Alaeddin Küçükkürtül'ün tuttuğu birçok defter var. Bunlar Nar Rengi Defter'in de bölümlerini oluşturdu: “Turkuaz Defter”, “Mavi Defter”, “Kırmızı Defter”... Babanız bu defterlere neden ve nasıl yazıyordu? Defterlerin hikâyesini, şahitliklerinizi ekleyerek anlatır mısınız?

Bünyamin K.: Bazen aklıma şu geliyor: Babamın defterlerine bir şahsiyet yakıştırdığını veya onları kendi kişiliğinin bir türevi hâline getirdiğini düşünemiyor muyuz acaba? Başta, dedesi ve babasını çocuk yaşlarda kaybedince dünyanın yükü omuzlarına birden çökmüş bir çocuğun sığınağı görünümünde defterler. Sonra hassas, ince bir ruhun estetik, ruhî arayışına zemin olduğunu anlıyorum. Ailemizde bu defterler belli duyguların, belli hatıraların

korunduğu raf gibi de olmuş, bir bakıma kimi hatıraları aramak için uzun kış gecelerinde defterlere müracaat etmişiz. Ali ağabeyimin ilk gurbete çıkışını hatırlamak için bir şiir vardır, mısralar zihnimizi yoklar, elimiz deftere gider. Hüseyin ağabeyimin el yazısıyla temize çekilmiş bir şiir defterin bir başka sayfasındadır. Birimizin doğum gününü hatırlamak için defter açılır.

Dedenizin defterlerinden nasıl haberdar oldunuz? Defterlerin sizdeki hikâyesini de merak ediyoruz. Sonra bunların bilgisayar ortamında temize çekilmesi, uygun bir şekilde yayımlanması gibi fikirler nasıl oluştu?

Mehmet Raşit Küçükkürtül: İlkokuldayken gördüm defterleri. İlk nesil torunların dünyasında bu defterlerin

bir yeri vardı, çünkü biz de defterciydik. İlkokul öğrencisiyken bana Bünyamin amcamın el yazısıyla ithafı hediye hikâye kitabı geldiğini, ablama ajanda alıp hediye ettiğini hatırlıyorum. Babamın, amcalarımın defterlerini görüyordum. Şüphesiz bunların özendirici bir etkisi vardı. Dolayısıyla dedemin defterlerine karşı bende bir merak, dikkat uyanmıştı. Sonra dedemin kardeşi Hamza Çavuş'un marangozluğunun mahsülü bir dolapta bu defterleri saklama işini ben sürdürdüm. Salgın dönemindeki kapanmalarda Bünyamin hoca, yıllardan beri gönlümüzden geçen şiirleri neşretme işini gündeme getirdi. O zamana dek defterlerden birisini bilgisayar ortamına aktarmıştım.

Alaeddin Küçükkürtül kept many books. These also formed the sections of the Nar Rengi Defter: "Turquoise Notebook", "Blue Notebook", "Red Notebook"... Why and how did your father write in these notebooks? Could you tell us the story of the notebooks with your testimonies?

Bünyamin K.: Sometimes I think of this: Can we think that my father gave his notebooks a personality or that he turned them into a derivative of his own personality? At first, the notebooks seem like the refuge of a child who lost his grandfather and father at an early age and the burden of the world suddenly fell on his shoulders. Then I realize that they are the ground for the aesthetic and spiritual search of a sensitivity and nobleness. In our family, these notebooks have also been like shel-

ves where certain emotions and memories are preserved; in a way, we have resorted to notebooks on long winter nights in search of certain memories. There is a poem to remember my brother Ali's first expatriation, the verses would haunt our minds and we would fall on the notebook. A poem, handwritten in my brother Hüseyin's handwriting, is on another page of the notebook. The notebook is opened to remember the birthday of one of us.

How was informed about your grandfather's notebooks? We also interest in the story of the notebooks. And then how did you come up with the idea of typing them out and publishing them in a proper way?

Mehmet Raşit Küçükkürtül: I saw notebooks when I was in primary school. These

notebooks had a place in the world of the first generation of grandchildren, because we had an interest in notebooks. I remember that when I was a primary school student, a gift storybook was received me with a dedication in my uncle Bünyamin's handwriting, and was bought a diary my sister as a gift. I was seeing my father's and my uncles' notebooks. These undoubtedly had an encouraging effect. Therefore, my curiosity and attention was aroused towards my grandfather's notebooks. Later, I continued to store these notebooks in a cabinet that was the product of the carpentry of my grandfather's brother Hamza Çavuş. By staying at home during the pandemic, Bünyamin hodja brought up the issue of publishing the poems that had been on our hearts for years. Until then, I

Babamın tuttuğu günlükler; başta dedesi ve babasını çocuk yaşlarda kaybedince dünyanın yükü omuzlarına birden çökürmüş bir çocuğun sığınağı görünümündedir.

Kitaplaşma işi gündememize girince bütün defterleri olduğu, dedemin imlâsını ve diğer tasarruflarını gözeterek bilgisayar ortamına aktardım.

Siz de şairsiniz. Biliyorum ağabeyiniz Ali Küçükkürtül'ün şiir, yine ağabeyiniz Hüseyin Küçükkürtül'ün öyküleri, bir romanı var. Bu ortamın, ilginin,

merakın oluşmasında babanızın nasıl bir etkisi oldu? Mesela birlikte şiir okumuşluğunuz oldu mu?

Büyamin K.: Biraz evvel defterlerden söz ederken de değindim. Defterlerin şekillenmesine, ortaya çıkışına şahit olduğumuz kadar dâhil de olmuştuk. Kendi defterlerimizi açmamıza varacak bir etkileşim olduğu muhakkak. Bir kış boyunca akşamları ailecek peygamber tarihi okunduğunu hatırlıyorum. Babamın okumaları çeşitliydi, *Zübdetü'l Buharî* okumanın yanı sıra okuduğu romanın etkisine kapılıp sabahladığı da oluyordu. Babamla Ali ağabeyim arasında bir şiir alışverişi vardı. Ben bu dünya içerisinde ilk okumalarımı yaptım, beğenimi geliştirmeye başladım. Fakat liseyi bitirip Maraş'tan Bursa'ya üniversite okumak için gitmenin sebep olduğu bir dünya farkı var. Seksenli yılların sonunda Maraş'tan bakınca Bursa, İstanbul çok daha uzaktır. Benim modern şiire yönelişimde bu dünya farkının yadsınamaz bir payı olduğunu sanıyorum.

Dedenizin şiirlerine yaklaşımınız nasıl oldu? Yani mevcut edebiyat birikiminize yaslanarak, bu şiirleri mesela beğenmeseydiniz, önemli bulmasaydınız, yine de "ne de olsa dedemin şiirleri" deyip, yayınlama uğraşı içine girer miydiniz? Neden önemli Alaeddin Küçükkürtül'ün şiirleri ve günceleri?

Mehmet Raşit Küçükkürtül: Bu şiirler ve günlükler, elbette, bizim aldığımız modern eğitimin ve kültürün doğal ve doğrudan bir tezahürü değil. Ancak onu büsbütün dışında saymak da yanlış olur. Latin alfabesiyle okuyup yazan ilk nesilden, ilk mektep mezunu birisinin Karacaoğlan'dan, Yunus Emre'den, şifahi-mahallî kül-

türden beslenen verimlerinden söz ediyoruz. Defterlerde Nâbî'den, Akif'ten, Bekir Sıtkı'dan iktibaslar da var; Maraş ağzı dil unsurlarıyla türküler de var. Yaşar Kemal'i, Orhan Kemal'i hatırlatacak yoksulluk, sokak, iş hayatı, define arama macerası gibi sosyal hayattan manzaraları defterlerde bulabilirsiniz. 1950'lilerde "Aydınlılar"ın gelmesiyle yağurdun kilosunun 80 kuruştan 40 kuruşa düştüğünü, şehrin sinemalarına gelen bir filmin etkisini veya Kore Savaşı sırasında askerde olmanın nasıl bir şey olduğunu bu defterlerde buluyoruz. Yazılı kültürün zayıf olduğu bir toplum için şüphesiz bunlar değerli tarihî, edebî kayıtlardır.

Nar Rengi Defter'in yayımlanma aşamalarını özetler misin? Ne türden bir çalışma yürüttünüz? Kitap basılıp elinize ulaştığında neler hissettiniz?

Büyamin K.: Şiirlerde Maraş ağzından, edâsından İstanbul Türkçesine dönük bir dil buluyoruz. Bazı imlâ tasarruflarıyla aradaki farkı kapatmadan şiirleri sunabildiğimi düşünüyorum. Şiirlerin tamamını değil, onlardan yaptığım bir seçki var kitapta, niye böyle yaptığımı sebeplerini kitapta anlattım. Günlüklerden, mektuplardan seçki yapmak ve albümdeki fotoğrafların bilgisini tespit etmek, arka kapak yazısı yazmak gibi konularda Raşit'in mesaisi oldu. Editör olarak senin özenin, bizim gayretimizin netice vermesine sebep oldu, bu yüzden bu vesileyle tekrar teşekkür ederim.

Aynı soruyu size de yönelteyim. Kitap çıktığında neler hissettiniz, Nar Rengi Defter'i nasıl karşıladınız?

Mehmet Raşit Küçükkürtül: Öncelikle büyük bir sorumluluğun üzerimden kalktığını söylemeliyim. Şiirlerden sonra günlüklerin, notların, mektupların kronolojik bir bütünlük içerisinde, bir bakıma dedemin romanını yazıyormuşçasına, işleyip yazmaya uğraşıyorum. Bu me-saim için de bir şevk vesilesi oldu, kitabın ortaya çıkmasına vesile olanlara ailemiz adına teşekkür ederim.

Büyamin K.

The diaries my father kept, look like the refuge of a child who lost his grandfather and father at an early age and the burden of the world suddenly fell on his shoulders.

had transferred one of the notebooks to computer. When the bookization was on our agenda, I transferred all the notebooks to computer, taking into account the spelling of my grandfather.

You are also a poet. I know that your brother Ali Küçükkürtül has a poetry and your brother Hüseyin Küçükkürtül has stories and a novel. How did your father influence this environment, interest and curiosity? For example, did you ever read poetry together?

Bünyamin K.: Just now, I mentioned it when I was talking about the notebooks. We were involved in the shaping and emergence of the notebooks as much as we witnessed them. There was certainly an interaction that led us to open our own notebooks. I remember reading the history of the prophets as a family in the evenings during one winter. My father's reading was varied; besides reading Zübde'tü'l Buharî, he would also stay up all night under the influence of the novel he was reading. There was an exchange of poetry between my father and my brother Ali. I did my first readings in this world and started to develop my taste. But there is a world difference caused by finishing high school and going from Maraş to Bursa to study at university. From Maraş at the end of the eighties, Bursa and Istanbul are much farther away. I think that this world difference played an undeniable role in my orientation towards modern poetry.

How did you approach your grandfather's poems? In other words, based on your existing literary background, if you

didn't like these poems, if you didn't find them important, would you still say "after all, they are my grandfather's poems" and make an effort to publish them? Why are Alaeddin Küçükkürtül's poems and diaries important?

Mehmet Raşit Küçükkürtül: Of course, these poems and diaries are not a natural and direct manifestation of the modern education and culture we receive. However, it would be wrong to consider them completely outside of it. We are talking about the works of the first generation that reads and writes with the Latin alphabet, a graduate of the first school, who is nourished by Karacaoğlan and Yunus Emre etc. In the notebooks, there are quotes from Nâbî, Akif, Bekir Sıtkı; there are also folk songs with elements of the Maraş dialect. In the notebooks, you can find scenes from social life such as poverty, street, business life, and the adventure of prospecting, which you will remind of Yaşar Kemal and Orhan Kemal. In these notebooks, we find how the weight of yogurt dropped from 80 kuruş to 40 kuruş with the arrival of the "people of Aydın" in the 1950s, the effect of a movie coming to the city's cinemas, or what it was like to be a soldier during the Korean War. For a society with a weak written culture, these are undoubtedly valuable historical and literary records.

Can you summarize the publishing stages of Nar Rengi Defter? What kind of work did you do? How did you feel when the book was printed and received?

Bünyamin K.: In the poems we find a language that shifts from Maraş dialect and mannerisms to Istanbul Turkish. I think I was able to present the poems without closing the difference with some spelling performances. There is a selection of poems in the book, not the

whole poems, and I explained the reasons why I did that in the book. Raşit took care of making a selection from diaries, letters, determining the information of the photographs in the album and writing the back cover text. Your diligence as an editor has made our efforts show result, so thank you again for this opportunity.

Let me ask you the same question again. How did you feel when the book was published, how did you welcome Nar Rengi Defter?

Mehmet Raşit Küçükkürtül: First of all, I must say that I am weight off my shoulders. After the poems, I have been trying to write the diaries, notes and letters in a chronological integrity, as if I were writing my grandfather's novel. This has been an occasion of enthusiasm for my work. On behalf of our family, I would like to thank the people who published this book possible.

Alaeddin Küçükkürtül

MEMİK KİBARKAYA:

“RESİM BENİM YAŞAM KAYNAĞIM”

MEMİK KİBARKAYA:

“PAINTING IS MY LIFEBLOOD”

Çeşitli zaman ve mekânlarda 45 yıldır resim yapıp farklı vesilelerle sergiler düzenleyen, Kahramanmaraşlı ressam Memik Kibarkaya ile yazarımız Şule Kirişçi Evelâhir'e özel bir söyleşi gerçekleştirdi.

Our writer Şule Kirişçi had a interview special to Evelâhir with Memik Kibarkaya, a painter from Kahramanmaraş who has been painting in various times and places for 45 years and organized exhibitions on different occasions.

Söyleşi: ŞULE KİRİŞÇİ

Ünlü Ressam Memik Kibarkaya, şöyle diyor sanatı için: “Ben bir göl idim. Deprem oldu, fay kırıldı, okyanusa doğru akıyor...” Yaklaşık 45 yıldır resim sergileri açıyor. Hiçbir resim eğitimi almadan çıktığı yolda önceleri empresyonist ressamları örnek aldı. Fakat sonradan farklı olmalıym dedi ve kendine özgü teknikler geliştirerek özgün çalışmalara yöneldi. “Resim benim yaşam kaynağım,” derken duayen ressam Fikret Otyam ile keşişti yolu. Memik Kibarkaya, eserlerinde Anadolu'nun yaşanmışlıklarına yer veriyor. Yurt dışında birçok müzevi gezip ressamların hayatını okudu. Birçok koleksiyonerde resimleri bulunmaktadır.

Ankara'da oturduğu evin altında bulunan atölyesinde, hayat veriyor resimlere. Burası adeta bir sanat galerisi durumunda...

Resimlerini işlediği tuval ve kullandığı boya özel. Benzeri yok. Bunlardan daha da önemlisi fırça yerine parmaklarını kullanıyor. Herkes ona dünyaca ünlü ressamın adıyla yerli Van Gogh diye sesleniyor.

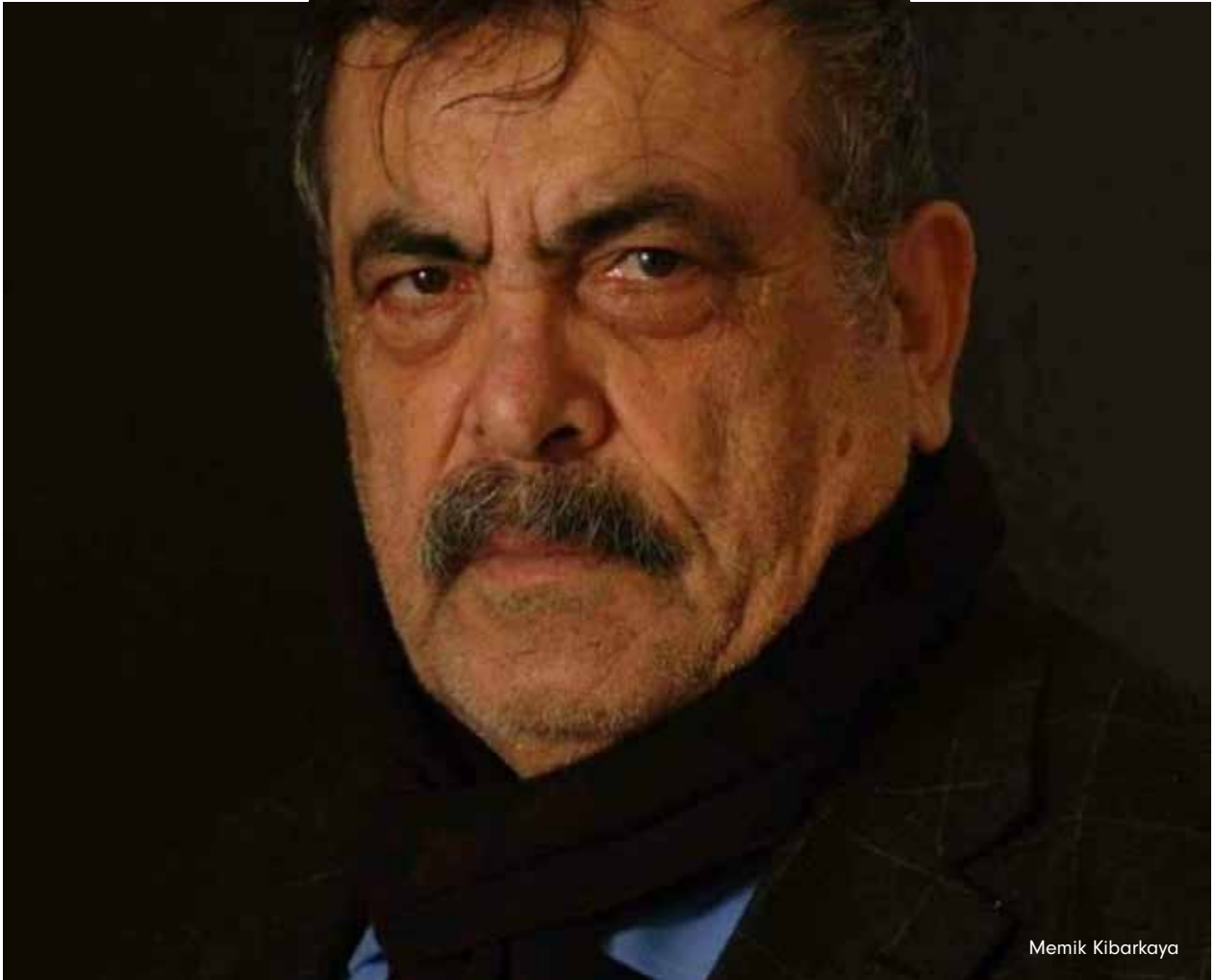
Ressam Memik Kibarkaya, aynı zamanda bir veteriner ve birçok bilimsel çalışması var. Dedikten sonra şimdi hep birlikte kendisini daha yakından tanıyalım

Memik Kibarkaya'ya tanımayanlara özetle nasıl anlatırsınız?

1950 yılında Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde doğdum. Altı kardeşten beşinci çocuğum. Ailem çiftçilikle geçimini sağlardı. Buğday, çeltik ekerdik. Domates yetiştirdik. Üzüm bağıımız vardı. Keçimiz, koyunumuz vardı. İlkokula iki yıl geç başladım. Altı yaşında çobanlık yapıyor-

dum. Sürekli doğa ile koyun koyuna bir çocukluk dönemi geçirdim. Taş, çamur, ağaç kabukları benim oyuncaklarımdı. Çabuk duygulanırım. Ortaokulu Pazarcık'ta okuduktan sonra lise için Kahramanmaraş'ın yolunu tuttuk. Üç arkadaş bir ev kiraladık. Maraş Lisesi edebiyat bölümünde okudum fakat 1972 yılında üniversite sınavında fen puanı ile veterinerlik fakültesine girdim. Çünkü yanıma yoldaş olan, bana çocukken hayvan sevgisini sonuna kadar hissettiren çok sevdiğim çoban köpeğimin ölmesine aşırı üzülmuştüm. Bu benim hayatımdaki kırılma noktalarından biri olmuştur.

İyi resim yapmak doğuştan gelen bir yetenek midir? Siz resme ne zaman ve nasıl başladınız?

Memik Kibarkaya

Famous painter Memik Kibarkaya says about his art; "I was a lake. An earthquake occurred, the fault broke, it flows towards the ocean..." He has been holding exhibitions for about 45 years. He started his adventure without any painting education and initially took impressionist painters as an example. But then he said that he had to be different and developed his own unique techniques and turned to original works. "Painting is my lifeblood," he said, crossing paths with painter Fikret Otyam. Memik Kibarkaya includes the experiences of Anatolia in his works. He visited many museums abroad and read about the lives of painters. Many collectors have his paintings.

He gives life to his paintings in his workshop located under his house in Ankara. This place is almost like an art gallery... The canvas

on which he paints and the paint he uses are special. There is no other like it. More importantly, he uses his fingers instead of a brush. Everyone calls him Van Gogh, after the world famous painter.

At the same time, Painter Memik Kibarkaya is a veterinarian and has many scientific studies. After saying that, let's get to know him well together.

How would you briefly describe Memik Kibarkaya to those who don't know him?

I was born in 1950 in Pazarçık district of Kahramanmaraş. I am the fifth child among six siblings. My family made a living by farming. We used to grow wheat, rice, tomatoes, vineyards. We had goats and sheep. I started primary school two years late. At the age of six, I was working as a shepherd. I spent

my childhood in close contact with nature. Stones, mud, tree bark were my toys. I get emotional easily. After attending middle school in Pazarçık, we went to Kahramanmaraş for high school. Three friends rented a house. I studied literature at Maraş High School, but in 1972 I entered the veterinary faculty with a science score in the university exam. Because I was extremely upset when my beloved shepherd dog, who was my companion and made me feel the love of animals to the fullest as a child, died. This was one of the breaking points in my life.

Is good painting an innate talent? When and how did you start painting?

In fact, I can say that my relationship with painting started before I was born. Artistry is in our soul genes. The best sentence that summarizes me is this. Picasso says;

**Sanatçılık ruh
genlerimizde varmış.
Beni özetleyen en iyi
cümle şudur. Picasso
der ki; sanatçı olunmaz,
sanatçı doğulur.**

Aslında resimle olan ilişkim ben doğmadan önce başlamış desem yeridir. Sanatçılık ruh genlerimizde varmış. Beni özetleyen en iyi cümle şudur. Picasso der ki; sanatçı olunmaz, sanatçı doğulur. Rahmetli anam koyunlarımızın yününü eğirir ip haline getirirdi. Onları kendince renklere boyayarak hayal gücüyle desenler ortaya çıkarır, halılar dokur, evlerin çamur sıvasına desenler çizirdi. O yıllarda evlerin sıvası bildiğimiz çamurdan yapılırdı. Büyüdüğümde, annemin yaptığının aslında duvar boyama sanatı olduğunun farkına vardım. Bu sanatın adı Grafiti sanatı; bir duvara ya da yüzeye çizilen çizimlerin genel ismi.

İçindeki sanat heyecanıyla sürekli üretme peşinde olduğumdan henüz çocukluk döneminde yani çobanlık yaparken çamurla heykeller oluşturmaya başladım. Sonra çamur ile kayaların üzerine resim yapmaya başladım. Taşları kırar içindeki renkleri hayranlıkla izledim.

Küçük yaşlarda başlayan resim merakım sayesinde ilkokuldayken Cumhuriyet bayramında çocukların başına takılması için yapılan taç şeklindeki kartonların üzerine resimleri ben çizmiştim. Ortaokul yıllarımda ise bir gün elişi dersinde yanımda oturan arkadaşımın resmini çizdim. Öğretmenim çok beğendi ve "Oğlum sen güzel sanatlara git," dedi.

Dokuz yaşında ilk eserim satıldı. O zamanlarda Pazarcık'tan NATO petrol boru hattı geçiyordu. Etrafta bulduğum kömür parçasını kullanarak okulumun önündeki Atatürk büstünü kendimce yaptım. Bir gün Amerikalı mühendisler araba ile geçerken bir çoban onları durdurdu ve büstü gösterdi. Onlar da gümüş bir 50 kuruşluk vererek çalışmamı satın aldılar.

Lise yıllarımda da yanımda oturan arkadaşımın kitabının kapağına sulu boya ile çizdiğim resmi hocam gördü ve çok beğendi. Bunun üzerine okulun atölyesinde yeni resimler yapmam için bana imkân tanıdılar. O yıllarda çizdiğim resimleri Maraş Lisesi'nin öğretmenler odasına, müdürün odasına astılar. Yine üniversite yıllarımda ise anatomi dersinde tüketmez kalemle çizdiğim at resmi bir hayli dikkat çekmişti. Bana "Mehmet Akif'in tablosunu yapar mısın?" dediler. Tabloyu yaptım ve o tablo Fırat Üniversitesi Veterinerlik fakültesinin girişinde yer buldu. Belki hâlâ duruyordur... Özetle, hayatımdaki attığım her adım bana ressam olmaya doğru yol oluyordu adeta...

Çalışmalarınızın büyük bir kısmı portre... Peki bunun özel bir sebebi var mıdır? Portre haricinde resimlerinizde işlediğiniz konular nelerdir?

Modigliani, tablolarında sevgilisinin henüz ruhunu tanıyamadığını ifade ederek gözlerini yapmıyordu. Ben resme gözle başlarım. Oradaki dünyayı yakalarsam gerisi teferruattır. Ruhsuz resim bence yavan aştır. Daha öncede ifade ettiğim gibi çocukluğumda tanıştım hayvanlarla, toprakla, çamurla, ağaçla, buğday başaklarıyla... Bunlar benim yaptığım tabloların alt yapısını oluşturdu. Bir de etrafımda gözlemlediğim insanların yüzlerindeki hüznü, ağıt, sevinç, özlem, masumiyet... Yüz beni etkilemektedir, hele de gün yanığı insan yüzleri...

Mesela bir resimimde yıl 1980'de bir Kürt anası bir taraftan oğlak güderken tabakasından tütün sarıp içiyordu. Hemen fotoğrafını çektim, arşiv kutusuna koydum. Sonra bir gün Sabancı Müzesi'nde Rembrandt'ın eserlerine bakarken, orada bir el gördüm, çok heyecanlandım. Çünkü o el benim çektiğim fotoğraftaki el idi. Heyecanlandım, uçağa atladım eve döndüm. Bu arada benim atölyem evimin altında. Kocaman kutu içerisinde yaşlı ananın fotoğrafını buldum, başladım çalışmaya. Tabloyu üç saatte tamamladım ve üç gün de seyrettim. O resimim Pera Müzayedesinde satıldı.

Yine bir gün Adıyaman'da oğlunun şehit haberini almış, acısı gözlerine, yüzüne vurmuş umutsuzluk penceresinden dalıp gitmiş bir halde bulunan bir

Artistry is in our soul genes. The best sentence that summarizes me is this. Picasso says; you don't become an artist, you are born an artist.

To summarize, every step I took in my life was a path towards becoming a painter...

Most of your works are portraits... Is there a special reason for this? What are the subjects you deal with in your paintings other than portraits?

you don't become an artist, you are born an artist. My late mother used to shear our sheep and made into ropes. She would dye them in her own colors and create patterns with her imagination, weave carpets, and draw patterns on the mud plaster of the houses. In those years, the plaster of houses was made of mud. When I grew up, I realized that what my mother was doing was actually the art of wall painting. The name of this art is Graffiti art; the general name for drawings drawn on a wall or surface.

With the excitement of art in me, I was always in pursuit of production, so I started to create sculptures with mud when I was a shepherd. Then I started to paint on rocks with mud. I would break the stones and admire the colors inside.

Because of my interest in painting that started at a young age, when I was in primary school, I drew the pictures on the crown-shaped cartons that were made to be worn on children's heads on the Republic Day. In my secondary school years, one day I drew the picture of my friend sitting next to me in the handicraft class. My teacher liked it very much and said, "Son, you should study fine arts."

My first work was sold at the age of nine. At that time, the NATO petroleum pipelines were passing through Pazarçık. I made a bust of Atatürk in front of my school using a piece of surrounding coal. One day when American engineers were passing by in a car, a shepherd stopped them and showed them the bust. They bought my work with a silver 50 coins.

During my high school years, my teacher saw the picture I drew with watercolor on the cover of the book of my friend sitting next to me and liked it very much. Then they gave me the opportunity to paint in the school's workshop. They hung the pictures I drew in those years in the teachers' room and the principal's office of Maraş High School. Again in my university years, the horse picture I drew with a ballpoint pen in anatomy class attracted a lot of attention. They asked me, "Can you paint of Mehmet Akif?" I painted and that painting found a place at the entrance of Firat University Veterinary Faculty. Maybe it is still standing...

Modigliani did not paint his lover's eyes in his paintings, expressing that he could not yet recognize her soul. I start painting with the eyes. If I capture the world there, the rest is nothing. I think painting without a soul is nonentity. As I mentioned before, I met animals, soil, mud, trees, ears of wheat in my childhood... These formed the infrastructure of my paintings. Also the sadness, lamentation, joy, longing, innocence on the faces of the people I observe around me... The face affects me, especially the sunburnt human faces...

For example, in one of my paintings, in 1980, a Kurdish mother was smoking while she was herding goats. I immediately took a picture of her and put in the archive box. Then one day, when I was looking at Rembrandt's works at the Sabancı Museum, I saw a hand there, and I was very excited, because that hand was the hand in the photo I had taken. I got excited, got on a plane and went back home. By the way, my studio is under my house. I found the photograph of the old mother in a huge box and started working. I completed the painting in three hours and watched it for three days. That painting of mine was sold at the Pera Auction.

One day in Adıyaman, I painted a mother who had received the news of her son's martyrdom, whose pain was in her eyes and face and who was distracted by the window of despair. I painted my mother and myself in her lap. Apart from portraits,

Amedeo Modigliani, tablolarında sevgilisinin henüz ruhunu tanıyamadığını ifade ederek gözlerini yapmıyordu. Ben resme gözle başladım.

anayı resmettim. Anam ve kucağındaki kendimi resmettim. Portre dışında Anadolu insanının yaşanmışlıklarını resmediyorum. Ekin ve döven adlı tablolarım en bilinen olanlardır.

“Gözler ve parmak izleri, her insanda biriciktir, onu ötekilerden ayıran kodlardır,” diyor, ressam Kibarkaya ve şöyle devam ediyor kendini anlatmaya...

İlk sergimi Kayseri Güzel Sanatlar Galerisinde 1980’de 30 yaşındayken açtım. Çok büyük ilgi gördü. Devamında aralarında Türkiye Büyük Millet Meclisi, Dolmabahçe Sarayı’nın da bulunduğu onlarca yerde resim sergisi açtım. Yine benim için önemi büyük ve tablolarını yaparken uyguladığım, verdikleri mücadeleyi hissettiğim sergilerden biri, Kahramanmaraş’ın düşman işgalinden kurtuluşunun 100. yıldönümü

nedeniyle “Kendini Kurtaran Şehir, Parmak İzlerim” sergisini açtım 2020 yılında. Bu sergide Kahramanmaraş’ın milli mücadelede gösterdiği kahramanlıkları anlatan tablolarım ve bu mücadelenin önde gelen isimlerinden Sütçü İmam, Şehit Evliya, Tapu Ağa, Aslan Bey, Abdal Halil Ağa’nın portreleri yer almaktaydı. Hatta bunlardan Abdal Halil Ağa’nın portresi Ankara’da yapılan Kahramanmaraş 15 Nisan Madalya Gecesi’nde satıldı ve geliri öğrenciler için burs olarak bağışlandı. Geçtiğimiz 2022 yılının Mart ayında ise “Parmak İzlerim” adlı sergim Ankara TESK Sanat Galerisinde sanatseverler ile buluştu.

Sanatçı olmak için önemli iki şeyden bahsedilir. Birincisi yaratıcılık yeteneğinin olması diğeri ise tecrübenizde kendinizi geliştirmiş olmanızdır. Siz de resimlerinizde özel bir teknik kullanıyorsunuz. Bunu nasıl keşfettiniz?

Atom Enerjisi Kurumu’nda çalıştığım yıllarda bir arkadaşımın oğlunun ödenevine yardım ederken nükleer partikülleri ayırtmada kullanılan süzgeç şeklindeki bir kâğıdın üzerine parmaklarımı boya sürdüğümde çok farklı ışıklar ortaya çıktığını fark ettim. Fakat piyasada bulunan standart boyalar bu işe uygun değildi. Ben

de kendi boyamı yapmaya karar verdim. Bunun sanatıma yansması ise parmaklarımın taklit edilemez resimlere dönüşüyor. Bir bakıma kendi kodlarımı koyuyorum.

Peki, ünlü ressam Fikret Otyam’la tanışmanız nasıl oldu, kısaca bahsedebilir misiniz?

Evet, hayatımdaki ikinci dönüm noktası diyebilirim. Bir gün TESK’de Fikret Otyam’ın sergisine gittim. Fikret hocaya yaklaştım, “Ben de resim yapıyorum,” dedim. Bu arada içerde devlet büyükleri sergiyi geziyordu. Bana “Git başımdan, üç gün hızlandırılmış ders alıyorsunuz, ressamı diyorsunuz, ayıp,” dedi. Üzgün ve buruk bir şekilde ayrılırken orada bulunan bir arkadaş uyardı Fikret Otyam hocayı... Sonra “Benim kumaşı görmem lazım,” dedi. Bunun üzerine hemen bir taksiye atlayıp eve geldim ve yaptığım sümbül resimleri ile yaşlı, iki gözü kör Elif ana adında bir kadını resmettiğim bir portreyi aldığım gibi sergi salonuna koştum. Portre resmini açtığımda önce bir süre tabloya baktı, “Bunu nasıl yaptın?” dedi. Ben de parmaklarımı üç ve bir yaparak bunlarla dedim. Bunun üzerine “Her nerede çalışıyorsan hemen git istifa et, resim yap” dedi. Ve benden portresini çizmemi istedi. İşte böyle oldu kısaca...

Son olarak Ankara’dan Kahramanmaraş’a mesajınız var mı?

Öncelikle buradan tüm Kahramanmaraş halkının 12 Şubat Kurtuluş Bayramını kutluyor, tüm şehitlerimize Allah’tan rahmet diliyor, gazilerimizi minnetle anıyorum.

Evelâhir dergisine teşekkür eder, yayın hayatında başarılar dilerim...

I paint the experiences of Anatolian people. My paintings named "Ekin ve Döven" are the most well-known ones.

"Eyes and fingerprints are unique in every person, they are the codes that distinguish them from others," says the painter Kibar-kaya and goes on to explain himself...

I held my first exhibition at Kayseri Fine Arts Gallery in 1980 when I was 30 years old. It attracted a lot of attention. Subsequently, I held painting exhibitions in dozens of places, including the Grand National Assembly of Turkey and Dolmabahçe Palace. Again, one of the exhibitions of great importance to me and one of the exhibitions that I felt emotional while painting and felt the struggle they fought for, I held the exhibition "The City that Saved Itself, My Fingerprints" in 2020 on the 100th anniversary of Kahramanmaraş's liberation from enemy occupation. In this exhibition, there were my paintings depicting the heroism of Kahramanmaraş in the national struggle and the portraits of Sütçü İmam, Martyr Evliya, Tapu Agha, Aslan Bey, Abdal Halil Agha, who were the leading names of this struggle. In fact, the portrait of Abdal Halil Agha was sold at the Kahramanmaraş April 15th Medal Night held in Ankara and the proceeds were donated as scholarships for students. In March of 2022, my exhibition titled "My Fingerprints" met with art lovers in Ankara (confederation of merchants and craftsmen) Art Gallery.

There are two important things to be an artist. One is that you have the ability to be creative and the other is that you have

developed yourself in your technique. You use a special technique in your paintings. How did you discover this?

When I was helping a friend's son with his homework during the years I worked at the Atomic Energy Authority, I noticed that when I applied paint with my fingers on a filter-shaped paper used to separate nuclear particles, very different lights appeared. But the standard paints available on the market were not suitable for this job. So I decided to make my own paint. The reflection of this in my art turns into inimitable paintings with my fingers. In a way, I am putting forward my own codes.

So, how did you meet the famous painter Fikret Otyam, could you mention briefly?

Yes, I can say it was the second turning point in my life. One day I went to Fikret Otyam's exhibition at Confederation of Merchants and Craftsmen. I approached Fikret, I said, "I paint too." Meanwhile, there were some dignitaries visiting the exhibition. He said to me, "Go away, you take three days of accelerated lessons, you say I am a painter, fie!" As I was leaving sad and resentment, a friend who was there warned Fikret Otyam... Then he said, "I need to see the workmanship." So I immediately took a taxi, came home and rushed to the exhibition hall with

Amedeo Modigliani did not paint his lover's eyes in his paintings, expressing that he could not yet recognize her soul. I start painting with the eyes.

the hyacinth paintings I had painted and a portrait I had painted of an old, blind woman named Mother Elif. When I opened the portrait painting, he first looked at it for a while and said, "How did you do that?" I said, with fingers "by making my fingers three and one." Then he said, "Wherever you work, quit right now and go and paint." And he asked me to paint his portrait. That's how it happened, in short...

Finally, do you have a message from Ankara to Kahramanmaraş?

First of all, I would like to congratulate all the people of Kahramanmaraş on the 12 February Independence Day, wish Allah's mercy upon all our martyrs and remember our veteran soldiers with gratitude.

I thank *Evelāhir* magazine and wish great success...

Fotoğraf: Sertaç Akkuş

ABDÜLHAMİT HAN CAMİİ

GÜLİZAR GÜNEŞ

Dört minaresiyle, Kahramanmaraş'ın dört bir tarafından rahatlıkla görülebilen Abdülhamit Han Camii, ismini Osmanlı Devleti'nin 34. Padişahı Sultan II. Abdülhamit Han'dan almıştır. Türkiye'nin Cumhuriyet tarihinde yapılmış üçüncü büyük, Kahramanmaraş'ın ise en büyük camisidir. Osmanlı tarzı külliye gibi merkezinde cami, çevresinde bahçe, şadırvan, kütüphane, Kur'an-ı Kerim kursu ve taziye evi bulunmaktadır. Aynı anda 20 bin kişinin ibadet edebileceği büyüklükte olan Abdülhamit Han Camii'nde sadece taş ve mermer sanatında değil vitray, hüs-ü hat ve ahşap oymacılığı sanatlarında da gösterilen incelikler hayranlık uyandırıcıdır. Şehrin hâkim noktası olan Mercimek Tepesi'nde, adeta bir kral tacı gibi duran Abdülhamit Han Camii, Kahramanmaraş'ın Müslüman çehresine yepyeni bir boyut ve ihtişam kazandırmıştır. Her şehrin bir ruhu varsa, Kahramanmaraş'ın ruhunu yansıtan yapı, Ulu Camii ve Maraş Kalesi'nden sonra Abdülhamit Han Camii'dir.

ABDULHAMİD KHAN MOSQUE

With its four minarets, the Abdulhamid Khan Mosque, which can be easily seen from all around of Kahramanmaraş, was named after Sultan Abdulhamid Khan II, the 34th Sultan of the Ottoman Empire. It is the third-largest mosque built in history of the republic of Turkey and the largest mosque in Kahramanmaraş. Like Ottoman-style complexes, it has a mosque in the center and a garden, a fountain, a library, a Quran course and a funeral house. The Abdulhamid Khan Mosque is large enough for 20 thousand people to worship at the same time, and subtleties are admirable not only in stone and marble art, but also in stained-glass, calligraphy and wood carving. Standing like a king's crown on Mercimek Hill, the dominant point of the city, the Abdulhamid Khan Mosque has added a new dimension and splendor to the Muslim community of Kahramanmaraş. If every city has a soul, the building that reflects the soul of Kahramanmaraş is Abdulhamid Khan Mosque after the Great Mosque and Maraş Castle. If every city has a soul, the building that reflects the soul of Kahramanmaraş is Abdulhamid Khan Mosque after the Great Mosque and Maraş Castle.

KOZ EVRENİ

KOZ (WALNUT) UNIVERSE

Türk illerinde yıllardır “ceviz” yazılmış, “koz” diye okunmuştur. Koz, sadedir, her türlü gösteriştan arınmıştır; kurtluysa kurtlu, temizse temizdir ama ortadadır. Kurtla koz; pervane ve ateş, gül ve bülbül gibidirler.

In provinces across Turkey, it has been written “walnut” and pronounced “koz” for years. Koz (i.e. walnut) is simple, free of all pretense; if it is wormy, it is wormy, if it is not wormy, it is not wormy, but it is in the middle. The worm and koz (walnut) are like the luna moth and the fire, the rose and the nightingale.

HASAN KEKLİKÇİ

*“Çıkdım erik dalına,
anda yedim üzümü
Bostan ıssı kakıdı,
der ne yersin kozumu.”*
Yunus Emre

Hiç kalmadı o, çocukluğumuzda başında oynadığımız ceviz ağaçlarından. Devâsa ağaçlardı. Derelerin bir yakasındaki ağacın dalları karşı yakaya kadar uzanırdı. Özellikle bahar aylarında suların taşıdığı, derelerin geçit vermediği zamanlarda, ceviz ağaçlarının dallarını köprü gibi kullanarak karşıdan karşıya geçerdik insanlar. Bu kocaman cevizlerin her birinin ismi vardı. Tabii o zaman cevizin adı “koz”du. Köylerde çoğu yer bir ceviz ismiyle anılır, pınarlar bir kozun altında, kozun adıyla, ağaç oluklardan akardı. Kozludere, Kozpınarı, Kozlar, Lezzetlikoz, Karıncalıkoz...

Biz gelip ulaşmadık bu kozların birçoğuna. Bizim gelip ulaştığımızdaysa köydeki tüm eski, heyulâ gibi kozlar kesilmeye başlamıştı. “Köylü kozlarını kestirmek için sıraya girdi.” desem

“Hadi oradan!” diyecek bir Allah’ın kulu çıkmaz, doğruyu söylüyorum çünkü. Adam şehirden gelmiş köylünün cevizi kesiyor, üstüne üstlük bir de para veriyor! Kim sıraya geçmez?

Karaincirin Deresi’nde çok büyük bir ceviz vardı. Kaç kişi, kaç gün uğraştı o cevizi kesmek için. Şehirden gelen bu adamlar, her akşam bir başka eve misafir oldular. Köylü o adamlardan çok laf belledi. Tabii köylü, kendi de konuşacak çok laf buldu: “Dur bakalım bu kütükleri yola nasıl çıkartacaklar?” Bu, lafların ilk değilse ikinci cümlesiydi. Dereyle yolun arası nereden baksan bir kilometre. Yokuş. Aynı zamanda her yer nar, erik ve zeytin bahçesi.

Yazıkozu bizim köyün en ünlü ağacıydı. Biz zor yetişmiştik aslında bu ceviz ağacına. İki sülale paylaşırdı toplanan kozları. Tabii önce ceviz toplayanlara yardım etmek için gelen insanların sepetleri doldurulur, sonra sahipleri alırdı. Biz İsmail emminin kozuna yetişmiştik. Sonra o da kesildi. Güzün

cevizler çırpıldıktan (toplandıktan) sonra abdallar gelir, konardı altına. Akşam oldu mu inceden bir zurna sesi yayılırdı köye. Sonra zurna susardı. Az sonra tekrar başlardı. Herkes bilirdi bunu; zurnayı çalanın türküsünü de söylediğini. Türküyü de bilirdi herkes. “Seherde karşıma çıktı bu Ceren/ Aklımı başımdan aldı bu Ceren.” diye sözleri dökülürdü dillerden, Ali ile Ceren’in türküsünün. Birkaç gün sonra cevizce yakın bir yerde adam boyu ateş yanmaya başlar, köylüler bu ateşin başına toplanırlardı. Davullar zurnalar çalınır, güreşler yapılır, halaylar çekilirdi. Altın sarısı bülbüller en yüksek dallarına konardı. Sahi biz hiç gül dalında bülbül görmedik. Ya cevizin en yüksek dalında, ya bir kavağın tepesinde gördük hep. Evet, evet kavak ağacının tepesinde! Aslında doğru olanı da bu değil mi? Bülbül güle âşık çünkü aşkını en yüksekte haykırmalı. Nasıl ki pervanenin son durağı ateş ise, bülbülün de son durağı gül dalı olmalı. “Bilirim âşıkısın güle/ Gülün

*"I climbed to the branches of a plum tree,
And I helped myself to the grapes up there.*

*The owner of the orchard scolded me:
"What are you devouring my walnuts for?"*

Yunus Emre

There are none of those trees we would play a game under the walnut trees when we were children. They were huge trees. The branches of the trees on one side of the streams would reach to the opposite side. Especially in the spring months, when the waters overflowed and the streams were impassable, people would use the branches of the walnut trees as bridges to cross the river. Each of these huge walnuts had a name. Of course, walnuts were called "koz" then. Most places in the villages were named after a walnut, and springs flowed under a walnut, under the name of a walnut, from wooden gutters. Kozludere, Kozpinari, Kozlar, Lezzetlikoz, Karıncalıkoz...

We did not reach many of these walnuts. By the time we reached them, all the old walnut trees in the village had started to be cut down. If I say, "The villagers lined up to have their walnut trees cut," no one

will say, "No way!" because I am telling the truth. A man comes from the city to cut the walnut trees of the villagers and pays them money on top of that! Who wouldn't line up?

There was a very big walnut tree in Karaincirin Stream. How many people, how many days it took to cut that walnut tree. These men from the city were guests in another house every evening. The villagers rumoured a lot from those men. Of course, the villager also found a lot to talk about: "Wait, how are they going to get these logs to the road?" This was the second, if not the first, sentence. The distance between the stream and the road is a kilometer. It is a slope. At the same time, there are pomegranate tree, plum tree and olive garden everywhere.

Yazıkozu was the most famous tree in our village. We almost didn't see this walnut tree. Two clans would share the walnuts. Of course, first the baskets of the people who came to help the walnut pickers would be filled, then the owners would take them. We were able to see uncle İsmail's walnut tree. Then that was cut down too. In the fall, after walnuts are picked, the wandering

dervishes would come and sat down under the tree. In the evening, a faint sound of shawm would spread through the village. Then the shawm would stop. Soon it would start again. Everyone knew that whoever played the shawm also sang the folk song. Everyone also knew the folk song. The words "This Gazelle appeared before me at dawn/ This Gazelle blew my mind" would roll off the tongue, the words of Ali and Ceren's (Gazelle) folk song. A few days later, a man-sized fire would start burning near the walnut tree, and the villagers would gather around it. Shawms and drums would be played, people would wrestle and dance the halay. Golden yellow nightingales would land on the highest branches. We never saw a nightingale on a rose branch. We always saw it either on the highest branch of a walnut tree or on the top of a poplar. Yes, yes, on top of a poplar tree! In fact, isn't that the right thing to do? The nightingale is in love with the rose because it should shout its love from the highest place. Just as the last stop of the luna moth is the fire, the last stop of the nightingale should be the rose branch. When he says, "I know you are in

“Köylü kozlarını kestirmek için sıraya girdi.” desem, “Hadi oradan!” diyecek bir Allah’ın kulu çıkmaz, doğruyu söylüyorum çünkü.

hâlınden kim bile/ Bahçedeki gonca güle/ Dolaşıp söz atma bülbül.” derken, Yunus da onu belki kozun, belki de kavağın tepesinde görmüştür.

Tasavvuf ehli cevizi de gül, bülbül gibi kıymetli bilmiş; ceviz ağacını insana, meyvesini insanın kafasına ve nefesine benzetmiş. Cevizin her bölümünü insan nefsinin yedi mertebesinden birine teşbih etmişler. En dıştaki acı, bulaştığı yerden uzun zaman çıkmayan yeşil kabuğuna, insanın ve insan nefsinin en aşağı tabakasını tarif etmek için kullandıkları nefsi emmâre ismini vermişler. Sert dış kabuk, levvâme, iskelet şeklindeki iç kabuk, mülhime, şeffaf ince kabuk, mutmainne, insan beynine benzeyen koz, râziye, kozun yağı, mardıyye ve yağın içerisindeki kudret yani enerji sâfiye...

Türk illerinde yıllardır “ceviz” yazılmış, “koz” diye okunmuştur. Koz, sadedir. Her türlü gösterişten arınmıştır; kurtluy-

sa kurtlu, temizse temizdir ama ortadadır. Kurtla koz da, pervane ve ateş, gül ve bülbül gibidirler. Kurt, koza girdi mi bir daha çıkamaz. Kozu yedikçe şişer. Girerken açtığı delik kendisine dar gelir. Koz, kurt için pervanenin ateşi, bülbülün gülü, yolun sonu olur.

Karaincirin Deresi’ndeki koz bir hafta on gün içerisinde, iki kişinin karşılıklı birer ucundan çekerek kullandığı uzun testereler ve baltalarla dallarından budaklarından temizlenerek kereste haline getirildi. Kütükler bir araya toplandı. Yerde kalan yapraklar dallarında kurumaya başladı. Karşıdan bakıldığında insana dehşet veren bir manzara çıktı ortaya. On harman yeri büyüklüğünde bir alanda yatıyordu ağacın işe yaramaz leşi. Bu leşin altında bir dünya; nardan eriğe, elmadan şeftaliye ağaç da aynı akıbete uğramıştı. Diyorum ya; biz çocuktuk. Laf bellemek, bellediğimiz lafları ağızımızı doldura doldura birbirimize anlatmak için ölüyorduk. Adamlar uzun uzun demir halatlar getirdi bir gün. O halatları önce yukarılardaki koz ağaçlarına sonra da aşağıdaki bir kütüğe bağladılar. Halatın yukarisına bir makine taktılar. Adam boyunda kolu olan bir makine. O kolu bir aşağı, bir yukarı hareket ettirmeye başladılar. Halatlar döndü; kütük kımıldadı, deprendi ve yukarıya doğru yöneldi. Baltaya, testereye ve çeşit çeşit tahraya alışmış olan insanlar günlerce o makineyi seyretti.

Derenin içindeki koca koca kütüklerin tepedeki yola çıkışına şahit oldular. “Bu” dediler “Koz Evreni, artık dünyada koz bırakmaz, yer bitirir hepsini.”

Tabii öyle olmadı. Dünyada çok koz kaldı. Dil dönmez, telaffuz edilmez isimlerle birçok yeni ceviz yetişti. Hatta şehrimiz Kahramanmaraş Türkiye’de ceviz üretiminde ilk sıralara yükseldi. Yükseldi, ama biz onu demiyoruz...

love with the rose/ Who can know the state of the rose?/ So don't wander and chat/ to the rosebud in the garden", Yunus may have seen it on the top of the walnut or the poplar. The Sufi scholars considered the walnut as pearl as the rose and the nightingale; they likened the walnut tree to a human being, and the walnut to the human head and soul. They likened each part of the walnut to one of the seven levels of the human soul. They called the outermost bitter, green shell, which does not come off for a long time, the nafs emmâra, which they use to describe the lowest layer of the human being and the human soul. The hard outer shell-lewâme, the skeletal inner shell-mulhime, the transparent thin shell-mutmainna, the human brain-like walnut-râziye, walnut oil-mardiyye, and the power or energy in the oil-sâfiye...

In provinces across Turkey, it has been written "walnut" and pronounced "koz" for years. Koz (i.e. walnut) is simple, free of all pretense; if it is wormy, it is wormy, if it is not wormy, it is not wormy, but it is in the middle. The worm and koz (walnut) are like the luna moth and the fire, the rose and the nightingale. Once inside the cocoon, the worm cannot get out. It swells as it eats the cocoon. The hole he made on the way in is too narrow for him. For the worm, the cocoon becomes the fire of the luna moth, the rose of the nightingale, the end of the road. Within a week and ten days, the walnut tree in Karaincirin Creek was cleared of its branches and knots and turned into timber with long saws and axes, two people pulling from each end. The logs

If I say, "The villagers lined up to have their walnut trees cut," no one will say, "No way!" because I am telling the truth.

were gathered together. The leaves left on the ground began to dry on the branches. When viewed from across the street, it was a terrifying sight. The useless trunk of the tree lay on an area the size of ten threshing floors. Under this trunk, a world of trees, from pomegranates to plums, apples to peaches, had suffered the same fate. I am telling you; we were children those days. We were leaning over backwards to do memorize words and tell each other the words we memorized full. One day the men brought long iron ropes. They tied those ropes first to the walnut trees above and then to a log below. At the top of the rope they attached a machine. A machine with a lever as tall as a man. They started moving that lever up and down. The ropes turned; the log moved and shook and moved upwards. For days, people who were used to axes, saws and all kinds of tools watched that machine. They witnessed the huge logs in the stream making their way up the hill. "This," they said, "is the Walnut Universe, it will leave no more walnuts in the world, it will devour them all." Of course, it didn't happen like this. There are many walnuts left in the world. Many new walnuts were grown with unpronounceable names. In fact, our city Kahramanmaraş rose to the first place in walnut production in Turkey. It has risen, but we don't say that...

Fotoğraf: Mustafa Sümen

KAHRAMANMARAŞ'IN İLK SEYYAR ÇİÇEKÇİSİ:

ALİ DOĞAN

THE FIRST MOBILE FLOWER VENDOR
OF KAHRAMANMARAŞ: ALİ DOĞAN

Kahramanmaraş'ın ilk seyyar çiçekçisi Ali Doğan, 20 Ağustos 2015'te hayata veda ettiğinde geriye toprağın kırmızılığına boyanmış atölyesi, boynu bükük çiçekleri ve mavi boyalı, üç tekerlekli işporta arabası kalır.

When Ali Doğan, the first mobile flower vendor of Kahramanmaraş, passed away on August 20, 2015, all that remains is his workshop painted in red ocher, his unhappy flowers, and his blue-painted, three-wheeled barrow.

YAŞAR ERCAN

"Merhum Ali Doğan'a; ailesi Ali Baba, arkadaşı çevresi Gavurdağlı, mahalleli ve çarşı sakinleri ise Çiçekçi Amca diye seslenirdi."

1 Temmuz 1939'da Kahramanmaraş'ın Türkoğlu ilçesine bağlı Dedeler köyünde dünyaya gelen Ali Doğan, beşi erkek üçü kız olan kardeşlerin en büyüğüdür. Ailesinin ilk göz ağrısı olması nedeniyle babası Mustafa Bey ona çok düşkündür. Bu yüzden onu hep gözünün önünde görmek ister. Zira o, çok hareketli ve kavgadan gözünü sakınmayan kara yağız bir delikanlıdır. Cesurdur ve merttir. Başını kolayca belaya sokmaya müsaittir.

Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını bu köyde ailesiyle geçiren Ali Baba, askerliğini yaptıktan sonra düzenli bir iş bulmak amacıyla dönemin meşhur iş kapısı olan Almanya'ya gitmek ister. Fakat buna babası Mustafa Bey izin vermez. Annesi Eşe Hanım'ın da rızasını alamayan Ali Baba, en azından Kahramanmaraş'ın merkezinde iş bularak çalışmayı düşünür. O sıralarda şansı yaver gider ve TCDD'nin bahçeden anlayan bir çalışan aramasıyla burada işe girer. 1988'de emekli olana kadar Kahramanmaraş tren garında çalışır. Dulkadiroğlu'nda

yer alan Şehadil Mahallesine yerleşir. Evlenir ve eşi Hayriye Hanım ile yedi kez çocuk sevinci yaşarlar. Hayatı ev ve iş yeri arasında geçerken çocuklarını ihmal etmez. Onları fırsat buldukça tren yolculuğuna çıkarır. Çocukluklarını doyusuya yaşatmaya çalışır. Her tren seferinde bir çocuğunu yanına alır. Özellikle çiçek ve toprak temin etmeye gittiği Adana ve Mersin, çocuklarının uğrak durakları olurken İstanbul da yollarının düştüğü illerdendir.

Emekliliğiyle birlikte evinin bahçesini tam anlamıyla çiçek üretim merkezine çeviren Ali Baba, yağ

"The decedent Ali Doğan was called Ali Baba by his family, Gavurdağlı by his friends, and Çiçekçi Amca (Uncle Florist) by the residents of the neighborhood and the bazaar."

Born on July 1, 1939 in Kahramanmaraş province, Türkoğlu town and Dedeler village, Ali Doğan was the eldest of five brothers and three sisters. His father Mustafa Bey was very fond of him as he was the first love of his family. Therefore, he always wanted to keep an eye on him. Because he is a very active young man who does not shy away from a fight. He is brave and chivalrous. He can easily get into trouble. Ali Baba, who spent his childhood and early

youth with his family in this village, wanted to go to Germany, the famous business opportunity of the period, in order to find a regular job after his military service. But his father Mustafa Bey does not allowed this. Unable to get the consent of his mother Eşe Hanım, Ali Baba at least thought of finding a job in the center of Kahramanmaraş. At that time, as it so happens and got a job at Turkish State Railways, where they are looking for an employee who understands gardening. He worked at Kahramanmaraş train station until he retired in 1988.

He settled in Şeyhadil neighborhood in Dulkadiroğlu. He got married and felt joyful about seven children with his wife Hay-

riye Hanım. Even though his life is divided between home and work, he does not neglect his children. He took them on train journeys at odd times. He would try to entertain his children to the fullest. He took one of his children with him on each train journey. Especially Adana and Mersin, where he went to procure flowers and soil, were the favorite destinations of his children, while Istanbul was also one of the cities they pass through.

With his retirement, Ali Baba literally turned the garden of his house into a flower production center, planted flowers in pots he transformed from oil cans. He touched flowers with love. He saw them as his children. From 1988 until 2008,

1988'den hastalanıp yatağa düştüğü 2008'e kadar eviyle şehir merkezinin nabzının attığı çarşı arasında mavi boyalı, üstü açık üç tekerlekli işporta arabasıyla mekik doker.

tenekelerinden dönüştürdüğü sak-sılara çiçekler diker. O, çiçeklere sevgiyle dokunur. Onları çocukları gibi görür. 1988'den hastalanıp yatağa düştüğü 2008'e kadar eviyle şehir merkezinin nabzının attığı çarşı arasında işporta arabasıyla mekik doker. Mavi boyalı, üstü açık bu üç tekerlekli araba artık onun ekme teknesidir. Her sabah işe çıkmadan arabanın üstünü özenerek hazırladığı çiçeklerle yola koyulur. Sakarya'dan aşağı Eski İtfaiye'ye indiğinde onun için ortam, çiçeklerini sunabileceği bir vitrine dönüşür. O, Kahramanmaraş'ta seyyar olarak çiçek satan ilk çiçekçidir.

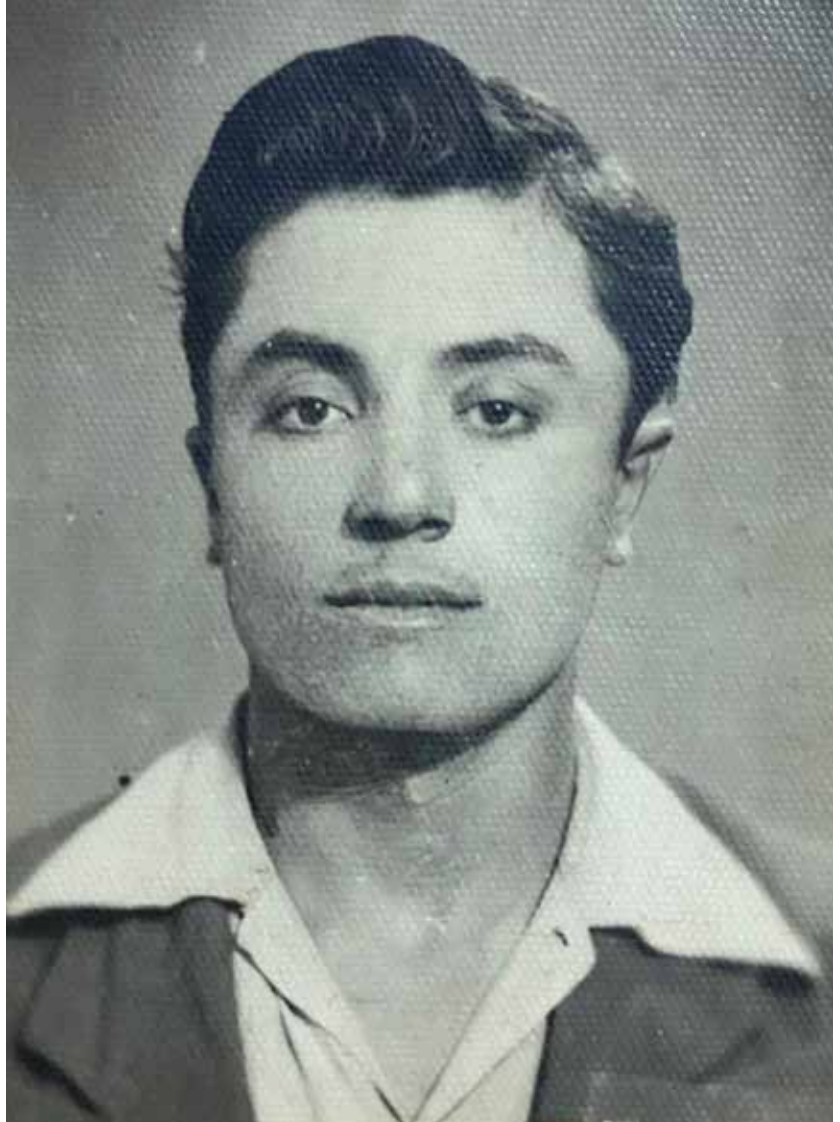
Çarşıda onu tanımayan yoktur. Kısa boyu, esmer teni, ince bıyığı ve kasketiyle kendine has bir tarzı vardır. Güler yüzlü, şakacı ve konuşkandır. Gün boyu Trabzon Caddesi ile Kıbrıs Meydanı arasında selam vermediği tek esnaf kalmaz. Akşam olunca evinin yolunu tutan Ali Baba'nın yorgunluğu Eski İtfaiye yoluyla katmerlenir. Nihayet eve vardığında onu çocukları ve torunları karşılar. Çiçekleri de evinin dar girişinden onlar bahçeye taşırlar. Ali Baba, evine girdiğinde tuzlu ayran içip mutfak-

la salonu birbirine bağlayan pencerenin önündeki somyaya uzanır ve radyosunu açar. Akşam yemeği hazır olana kadar radyo dinler. Yemekten sonra bahçeye iner ve çiçeklerin günlük bakımını yapar.

Aile babalığının sorumluluğunu çok iyi bilir. Ailesinde kimin derdi varsa derman olmaya çalışır. Daha rahat şartlarda yaşamak varken kendisini çocukları için adeta feda eder. Günleri aynı işleri yapmakla geçen Ali Baba ilerleyen yaşına rağmen dinçtir fakat ortaya diyabet hastalığı çıkar.

Ailede çeşitli sorunların da baş göstermesiyle birlikte hastalığı ilerler. Hastalık sinirsel birtakım sorunları da beraberinde getirir ve 2008 yılında bir anlık öfke patlaması sonucunda felç geçirir. Yatağa düşer. Yedi yıl yatakta kalır.

Bu yedi yıllık sürede onun en büyük destekçisi eşi Hayriye Hanım ve kızlarıdır. Ali Baba, 20 Ağustos 2015'te hayata veda eder. Ondan geriye toprağın kırmızılığına boyanmış atölyesi, boynu bükük çiçekleri ve mavi boyalı, üç tekerlekli işporta arabası kalır.

From 1988 until 2008, when he took to his bed, he shuttled between his home and the bazaar, where the pulse of the city center beats with his blue-painted, open-top three-wheeled barrow.

when he took to his bed, he shuttled between his home and the bazaar, where the pulse of the city center beats with his blue-painted, open-top three-wheeled barrow. This blue-painted, open-top three-wheeled barrow was livelihood. Every morning before he went to work, he set off with the flowers he has carefully prepared on the top of the barrow. When he went down Sakarya to the Eski İtfaiye, the place became a showcase for him to present his flowers. He was the first florist to sell flowers as a hawker in Kahramanmaraş.

No one in the bazaar did not recognize him. He had a unique style with his shortness, dark skin, thin mustache and cap. He was smiling, joking and talkative. During the day, there was not a single shopkeeper between Trabzon Street and Kibris Meydanı whom he did not greet. In the evening, Ali Baba would make his way home and his tiredness would increase with the acclivity of the Eski İtfaiye. When he arrived home, Abi Baba was greeted by his children and grandchildren. They would carry the flowers from the narrow entrance to the garden. When he entered his house, Ali Baba would drink salty ayran, lie down the mattress in front of the window connecting the kitchen and the

living room and turn on his radio. He would listen to the radio until dinner was ready. After dinner, he would go down to the garden and take care of the flowers.

He knew very well the responsibility of being a family father. He would try to help whoever was in trouble in his family. He would sacrifice himself for his children when he could have lived in more comfortable conditions. Ali Baba, who spent his days doing the same work, was vigorous despite his advancing age, but then he came down with diabetes. His

disease progressed with the onset of various problems in the family. His disease brought along some nervous problems and he had a stroke as a result of a sudden outburst of anger in 2008. He took ill. He stayed in bed for seven years.

His biggest supporters during these seven years were his wife Hayriye Hanım and his daughters. Ali Baba passed away on August 20, 2015. What remains of him is his workshop painted in the red ocher, his unhappy flowers and his blue-painted, three-wheeled barrow.

Ali Doğan eşi ve oğluyla.

PULSUZ MEKTUPLAR (14)

STAMPLESS LETTERS (14)

İki dostun, biraz da gönül tellerini dinledikleri/dinlendirdikleri “Pulsuz Mektuplar”da Hüseyin Yorulmaz “baba” üzerine düşünmeye devam ederken Mustafa Aydoğın Silopi yolculuğunun bir nevi muhasebesini yapıyor.

In “Stampless Letters”, where the two friends listen to their heartstrings, Hüseyin Yorulmaz continues to think about “master”, while Mustafa Aydoğın reviews and reaches a conclusion of his journey to Silopi.

HÜSEYİN YORULMAZ / MUSTAFA AYDOĞAN

Azizim önce selam ve muhabbet.

Evelâhir'in geçen sayısında babalarımızdan bahsettik. Babalar bahsi öteden beri uzun ve derin bir mesele. Büyüklelimizin zihnini çok meşgul etmiştir. Babalar, kendi adını ve sulbunu sürdürüleceği gözü ile baktığı çocukları -oğulları tabii ki- üzerine titrer, onlar için her türlü fedakârlığa katlanarak gece gündüz çalışır. İşte bunun için kimi babalar olmak istediği şeyi ol(a) madığı ya da gelmek istediği yere gel(e)mediği için oğullarını olmak istediği şeye ya da gelmek istediği yere hazırlar. Zaman zaman “virân olası hanede...” diye söze başlasalar da onlar için çabalar, yorulur; tek arzuları çocukları adam olsun, bir yerlere gelsin gelsin. Diyelim ki baba ulema sınıfından veya akademiden; oğlunun da aynı mesleğe intisap etmesini ister. Alaylı mı; güç ve kuvvetin elinden çıkmaması için askerlik mesleğine yönlendirir. Yok sefaret mesleğinde ise; kendi ayak izini gösterir. Zenginse; şirketlerinin başına en çok güvendiği oğlunu aday gösterir. Muharrir mi; oğlunun da mürekkebe bulaşarak tahrir vazifelerine devam etmesini arzular. Vesaire. Tabii ki istisnalar kaideyi bozamaz. Babalar öyle istedi diye oğullar illâ ki babaları gibi olmamıştır. Şair Nâbî (ö.1712),

Allah'ın 60 yaşında kendisine bahşettiği oğlu Ebu'l-Hayr Mehmet Çelebi'ye çok özenir ve adına bir mesnevi yazar: *Hayriye*. Onun dinî ve ahlakî bilgileri öğrenmesini isterken hayatta karşılaşacağı birtakım problemleri yenmede ona rehberlik eder. Bir baba olarak oğluna bir bakıma öğretmenlik yapar. Vakıf işlerinde çalışmasını istemez, çünkü vakıflarda kul hakkı vardır der. Belediye işlerinde de çalışmasını istemez, orada dönen yolsuzluk ve pisliklerin üzerine sıçrama ihtimali çoktur görüşüne varır. En iyisi Divan-ı Hümayun Kalemî'nde memur olmak. Çünkü Dahiliye'ye, Hariciye'ye, Maliye'ye memurların çoğu oradan çıkardı. Sümbülzade Vehbî de (ö. 1809) oğlu Lütfullah için *Lütfiye* mesnevisini kaleme alır. Oğlunun tiptan edebiyata, kimyadan tasavvufa kadar her alanda eğitim almasını sağlar. Toplum içerisinde nasıl davranılması gerektiği, ahlak kurallarının neleri emrettiği anlatılır. Devlette bir dereceye kadar rahat ulaşılabilen tek mesleğin ulema mesleği olduğunu anlatır.

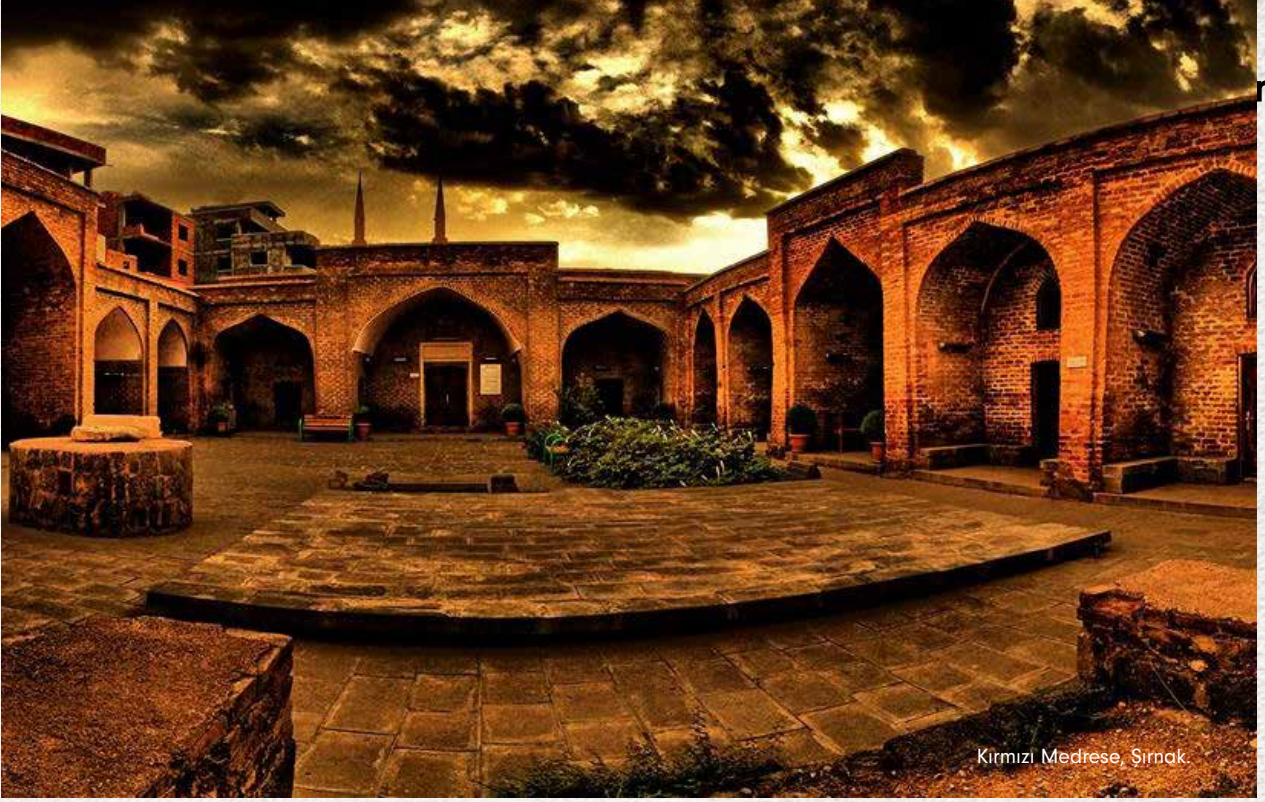
Ünlü tarihçi Ahmet Cevdet Paşa (ö. 1895) oğlu Ali Sedat'ın devrinin ilimleriyle donanımlı bir şekilde yetişmesi için *Miyârı Sedat*'ı kaleme alır. Kızı Fatma Aliye Hanım'ın yazdıklarından öğrendiğimize göre

Cevdet Paşa, çocuklarına özel hoca tutarak onlara küçük yaştan itibaren Fransızca, matematik, geometri, coğrafya dersleri aldırıştır. Cevdet Paşa'nın beklentilerini galiba kızı gerçekleştirmiştir. Tevfik Fikret'i (ö. 1915) hiç sormayın. “*Melek çocuk baban senin sesinle bahtiyâr olur*” dediği Halûk, vatanından binlerce kilometre uzakta irtidat edip daha sonraları gurbet ellerde papaz olarak yaşasa da Fikret bir gün oğlunun vatan bayrağını çekerek dönmesini hayâl eder. Halûk'un papaz olduğunu öğrenince cinnet geçiren dedesinin (Trabzon valisi Mustafa Bey) hâli ünlü şairi çok üzer. Mehmet Akif'in (ö. 1936) Mısır'dan yazdığı mektuplara bakarak bir babanın oğlu üzerinde ne denli titrediğini görürüz. Oğlu Emin'i yanına alırken dostlarından İstanbul'daki diğer oğlu Tahir'e göz kulak olmalarını rica eder. Ve şu cümle, oğullarından umduğunu bulamayan millî şairimizin: “Âh, kendi yumurcağını bile tiryiden âciz babaların mürebbi-i ümmet geçinmesi ne ayıp bir şeymiş!”

Bu mektupta da babalar ve oğullarını anlatmak düştü kismetimize. Kal sağlıcakla.

Hüseyin Yorulmaz
Üsküdar, 16 Ocak 2023, Pazartesi

Kirmızı Medrese, Şirnak

My dear friend, with best wishes;

In the last issue of *Evelâhir*, we talked about our fathers. The subject of fathers has always been a long and deep one. It has occupied the minds of our elders a lot.

Fathers dote on their children - their sons, of course - whom they see as the ones who will carry on their name and lineage, and work day and night for them, enduring all kinds of sacrifices. For this reason, some fathers prepare their sons for what they want to be or where they want to be because they are not what they want to be or where they want to be. From time to time, even if they start the words "in the ruined house...", they strive for them, they get tired; their only desire is for their children to become a man, to gain a footing.

Let's say the father is from the ulema class or academia; he wants his son to join the same profession. If he is a scholar, he directs him to the military profession so that power and strength do not slip out of his hands. If he is missionary, he wants that his son follows in his father's wake. If he is rich, he nominates his most trusted son as the head of his companies. If he is a journalist, he wishes his son to continue his duties as a scribe. And so on. Of course, exceptions don't break the rule. Sons are not necessarily like their fathers just because the fathers wanted them to be.

The poet Nâbî (d.1712) admired his son Abu'l-Hayr Mehmet Çelebi, whom Allah had blessed him at the age of 60, and wrote a masnavi in his name: *Hayriye*. He wants him to learn religious and moral knowledge and guides him in overcoming some of the problems he will face in life. As a father, he teaches his son in a way. He does not want him to work in the foundation business, because he says that there is a right share in foundations. He does not want him to work in municipal affairs either, because he thinks that the corruption and filth that goes on there is very likely to spread on him. The best thing is to be a civil servant in the Divan-ı Hümeyun Kalemî. Because most of the civil servants for the Home Secretary, Foreign Minister and Finance Minister came from there.

Sümbülzade Vehbî (d. 1809) wrote the masnavi *Lütfiye* for his son Lütfullah. He ensured that his son was educated in every field from medicine to literature, chemistry to mysticism. It is explained how to behave in society and what the rules of morality dictate. It is explained that the only profession in the state that can be reached with some degree of ease is that of the ulema.

The famous historian Ahmet Cevdet Pasha (d. 1895) wrote *Miyâr-ı Sedat* in order to have his son Ali Sedat the goods with the sciences of his time. According to the writings of his daughter Fatma Aliye Hanım,

Cevdet Pasha hired a tutor for his children and made them take French, mathematics, geometry and geography lessons from an early age. I think his daughter realized Cevdet Pasha's expectations.

Don't ask about Tevfik Fikret (d. 1915). Even though Halûk, whom he said, "*Angel child, your father will be happy with your voice,*" apostatized thousands of kilometers away from his homeland and later lived as a priest in foreign lands, Fikret dreamed that one day his son would return by raising the flag of his homeland. The situation of his grandfather (Mustafa Bey, the governor of Trabzon), who became insane when he learned that Halûk had become a priest, deeply saddened the famous poet.

Looking at the letters written by Mehmet Akif (d. 1936) from Egypt, we see how much a father cares for his son. While taking his son Emin with him, he asks his friends to take care of his other son Tahir in Istanbul. And the following sentence of our national poet who could not find what he hoped for from his sons: "Oh, what a shameful thing it is for fathers who are incapable of educating even their own child to pretend to be a teacher!"

In this letter, we were destined to talk about fathers and sons. Take care of yourself.

Hüseyin Yorulmaz
Üsküdar, 16 January 2023, Monday

Dicle, neden bana hep Sezai Karakoç'u hatırlatıyor? Şiirlerindeki 'Dicle' imgesi bizi epey etkilemiş demek ki.

Merhaba, güzel dostum.

Tatsızım bugünlerde. Anlayamadığım bir gevşeklik, bir bitkinlik halidir gidiyor. 'Kafa boşluğu' demek istiyorum ben bu duruma. Odaklanmak, yoğunlaşmak hak getire. Bilirsin, olur bazen böyle. Sana da uğruyordur mutlaka. İşte öyle günlerden geçiyorum. Yılda birkaç kez başıma gelir. En kötü yanı elimin bir türlü kaleme gitmemesidir. Gidememesidir. Yazı ile aramda adeta bir duvar yükselir. Ne kadar kötü değil mi? Yazamamak olur şey değil.

Mektubun böyle bir günde geldi. Geldi diyorsam, tık diye düştü mailime. Yahu biz şaka maka baya mektuplaşıyoruz Hüseyin.

Geçen hafta Silopi'deydim. Bir hafta kaldım. Cizre'ye de bir günümü ayırdım. Bu kelimeleri duyunca bir şehir adından çok terör olayları geliyor değil mi aklımıza? Türkiye'nin tuhaf kaderi. Halbuki buralar tarihin kadim izlerini taşıyor. İslam'ın ilim ve irfan tarihinde büyük izleri var buraların. Toprağında peygamber izleri var. Hele Cizre... İlimin altın madeni desek az kalır.

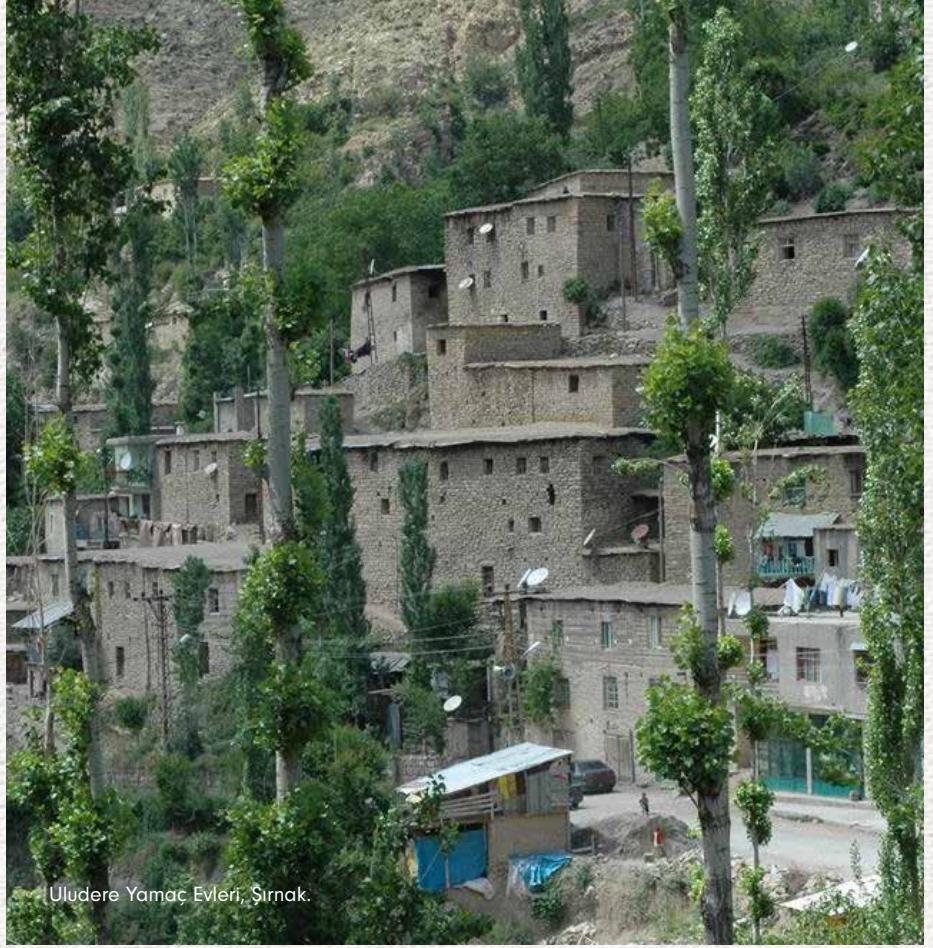
El-Cezeri, Cizreli. Büyük bilgin. İslam tarihinin bilim dehalarından biri. Hz. Nuh ile mezar komşusu. Bir İslam Peygamberi'nin insanlığın ikinci atasının ruhunu teslim ettiği yer bu topraklar. Büyük ilim ve irfan ehli Melâyê Cizîrî de Cizreli. Kırmızı Medrese'nin ünlü hocası. Mezarı, medresenin içindeki ters kubbenin altında. Kürtçe şiirin büyük ustası. Hâfız-ı Şirâzî ile kıyaslamış kendini:

Nazmın etrafa saçılmış incilerini görmek istiyorsan eğer

Gel Mela'nın şiirinde gör onları, Şiraz'a gitmene ne hacet

Kırmızı Medrese, Cizre'nin bir ilim merkezi olduğunun belgelerinden sadece biri.

Ahmed-i Hanî'nin ünlü mesnevisine ilham kaynağı olmuş *Mem ile Zin*'in ve onların

Uludere Yamaç Evleri, Şırnak.

ömür boyunca kavuşmalarına engel olmuş, amansız ayrıacı Beko'nun da mezarı burada. İşte böyle... O klasik ifadeyi şimdi tekrar etmesem olmaz: Bizi nasıl da birbirimize düşürmüşler!

Cizre'yi görkemli ve umut dolu buldum. 2016'daki olayların izleri silinmiş

Bir de, Dicle Nehri'ni gördüm. İlk defa. Cizre'nin ruhu; insanlığın mı desek yoksa? Dicle, neden bana hep Sezai Karakoç'u hatırlatıyor? Şiirlerindeki 'Dicle' imgesi bizi epey etkilemiş demek ki. "Şurası Dicle nehri", dedi şoför. "Karşı taraf da Suriye".

Serhat şehri... Serhat şehirleri ile ilişkim biraz tuhaftır. Suriye'yi başka bir ülke olarak görmenin tatsız gerçeğini bir tarafa bırakalım şimdilik. Şuraya değinmek istiyorum: Serhat şehirlerine gittiğimde vatanın bir sınırı olduğu duygusunun sahici tedirginliğini yaşıyorum. Bu, hep oluyor. Anlıyorsun ki bir kaç yüz metre ilerisi senin bütün kimliğinin,

dilinin hatta özgürlüğünün biteceği yer. O dağlar, o topraklar başka vatanlara ait. Başka vatanlar! O tükenmez vatan duygusu sınırla birlikte birdenbire bitivereceği gibi bir tedirginlik hücum ediyor. Çocuksu bir duygu olduğunu biliyorum ama kurtulamıyorum bu duygudan. Bunda, ömrümüzün sınırdan uzak bölgelerde geçmiş olmasının payı ne kadardır sence?

Kış gelmiyor bir türlü. Maraş'ı özleyorum galiba. Bir bahane olsa da gitsek... Geçen hafta Adnan Ötügen Kütüphanesinde iki farklı liseli gruba Maraş'taki serüvenimi anlattım. Dahası yazarlık serüvenimin Maraş bölümünü anlattım. Bizi davet edenlerin talebi böyleydi, ben de olur dedim. Toplam 400 öğrenci. Pür dikkat dinlediler. Ben de coştum iyice.

Selametle.
Muhabetle.

Mustafa Aydoğan
Ocak '23, Turkuaz, Ankara

Eski Köprü, Cizre.

Hello, dear friend.

I'm in a bad mood these days. There is a laxity, a state of exhaustion that I can't understand. I want to call it "being at a loose end". There is no focus, no concentration. You know, it happens sometimes. It must happen to you too. I go through days like that. It happens to me a couple of times a year. The worst part is that my hand can't go to the pen. I can't. It's like a wall between me and the writing. How bad is that? Not being able to write.

Your letter came on a day like this. And when I say it came, I received your e-mail. We correspond, Hüseyin, joking aside.

I was in Silopi last week. I stayed there for a week. I also spent a day in Cizre. When we hear these words, we think of terrorist incidents more than the name of a city, don't we? Turkey's strange fate. However, these places bear the ancient traces of history. There are great traces in the history of science and wisdom of Islam. There are traces of prophets in the soil. Especially Cizre... To say it is a gold mine of knowledge is an understatement.

Al-Jazari is from Cizre. He is great scholar and one of the scientific geniuses of Islamic history. Noah's grave neighbor. It was in these lands that an Islamic prophet, the second ancestor of humanity, surrendered his soul. Melayê Cizîrî, the great man of knowledge and wisdom, is also from Cizre. He is the famous teacher of the Red Madrasa. His grave is under the inverted vault inside the madrasa. He is the great master of Kurdish poetry. He compared himself to Hâtîzî Şîrâzî:

*If you want to see the pearls of rhyme scattered around
Come see them in Mela's poetry, no need to go to Shiraz*

The Red Madrasa is just one of the documents of Cizre as a center of knowledge. The tombs of *Mem and Zin*, the inspiration for Ahmed-i Hani's famous masnavi, and Beko, the relentless separator who prevented them from meeting for the rest of their lives, are also here. That's how it is...

I have to say that cliché expression now: How they play us off against each other! I found Cizre glorious and

Why does the Tigris always remind me of Sezai Karakoç? The image of 'Tigris' in his poems must have influenced us a lot.

full of hope. The traces of the events of 2016 have been erased.

And I saw the Tigris for the first time. The soul of Cizre, or should we say of humanity? Why does the Tigris always remind me of Sezai Karakoç? The image of 'Tigris' in his poems must have influenced us a lot. "That's the Tigris river," said the driver. "And the other side is Syria".

A city in the border region... My relationship with cities in the border region is a bit strange. Let's leave aside the unpleasant reality of seeing Syria as another country for now. I would like to mention this: When I go to the cities in the border region, I experience the genuine uneasiness of feeling that the homeland has a border. This happens all the time. You understand that a few hundred meters ahead is where your identity, your language, even your freedom will end. Those mountains, those lands belong to other homelands. Other homelands! That inexhaustible sense of homeland is attacked by an uneasiness as if it will suddenly end with the border. I know it is a childish feeling, but I cannot get rid of it. How much do you think the fact that we spent our lives in regions far from the border plays a role in this?

Winter just won't come.

I think I miss Maraş. If there is an excuse, we should go... Last week at the Adnan Ötügen Library, I told two different high school groups about my adventure in Maraş. Moreover, I told the Maraş part of my writing adventure. This was the request of those who invited us, so I said yes. 400 students in total. They listened attentively. And I got really excited.

Godspeed!

With best wishes...

*Mustafa Aydoğan
January '23, Turkuaz, Ankara*

BENİM YOLUM: MARAŞ VE ANILAR

MY WAY: MARAŞ AND MEMORIES

Baba dostlarıyla bir araya geliyoruz. Şairler, yazarlar, birbirinden kıymetli isimler... Maraş değişiyor, gelişiyor; gün geçtikçe daha fazla özlediğim bir şehir hâline geliyor.

We are getting together with my father's friends. Poets, writers, precious names... Maraş is changing, developing; it's becoming a city I miss more and more every day.

AYŞE HİCRET AYDOĞAN

"Anılarla mekânlar arasında güçlü bir bağ vardır. Küllenmiş, unutulmuş, derinlerde bir yerlere gömülmüş anılar mekânlarda yeniden canlanır, hayat bulur."
Kâmil Aydoğan, *Atlık Dağı Türküsü*

I Bir şehirden yola çıktık, bilmediğim bir şehir. Yol uzun ve berrak. Her gün bu yollardan geçiyordum gibi aşınayım. Her yolculukta yaptığı gibi dua okumaya başlıyor. Sesi içime işliyor. En sevdiğim kısma geliyor, "Lâ ilâhe illâllahu vallahu ekber. Allahu ekber ve lillâhil hamd." Bir şehre girdiğimizde, kurban kesilirken ya da sevindirici bir haber aldığı anda teşrik tekbiri okur.

Çoğaldığım zamanlardan birini yaşıyorum. Sevdiğimiz şairleri sayıyoruz. Hayatlarından kesitler anlatıyor. Dünyada sevdiği şehirleri anlatıyor. Roma'yı, Tanzanya'yı,

Viyana'yı... Ve büyük adamların hayatlarını, kişiliklerini; sınırlarını nasıl aştıklarını anlatıyor. "Hedefin kendini tanımak ve aşmak olsun." diyor. Gözleri daima ileriye bakıyor. Arabayı kenara çekiyor. Bir şehir ıssız ve gece inmiş, ölüm yok bu dağlarda henüz. İman etmiş tüm ağaçlar ve bir şelale incelmış sızidan. Uçuruma doğru yürüyoruz. Elimi tutuyor, o elleri hep çok sevdim. Sıkıca kavriyor. Kenarında duruyoruz. Yıldızları görmek için başımı kaldırmama gerek yok. Saçlarımıza yağıyorlar. İç çekiyor sadece. Kelimelerin yetersiz olduğu anlardan biri. Çoğalıyorum biraz daha. Bir yardan yâre bakıyorum. Göz göze değiliz, yüreğimiz bir atıyor.

Yol hırpalanmış. Sonbahar adımlarını hızlandırıyor. Ekim ayının son demleri. Kara kış olsa ne yazar, gönlümüz çiçekleniyor Maraş deyince. Daha yolculuk planı yaparken kuytulara kaçan bir ceylana benzi-

yor, gövdesinden filiz veriyor, yedi yaşına dönüyor, annesi tülbendiyle ağzını kapatıp gülüyor utanarak, kollarını açıyor, ölüm gelmeden az önce bağına basıyor oğlunu. Babamsa hep o anda kalıyor.

Maraş yolunda bir adam, ayak izlerini bırakıyor yaşamıma. Aramıza yollar girdiğinde yağmuru alıp göğsüme basayım diye, sinsi bir sızıyı yoklayıp durayım diye, her acının ilacı zaman sanayim diye.

II Tanımadığım o şehirde mezarının başındayım. Maraş'tan yeni döndük. Onun vatani ve benim ve dağları artık benim yoldaşım. Annem yeşil kapaklı Kur'an-ı Kerim'ini açtı. Kısık sesle Ya-sin, Mülk ve Nebe surelerini okuyor peş peşe. Tekbir açıyorum internetten, babam da dinlesin diye, "ve komşuları" diyor annem. İkiye bölünüyorum, dudaklarım titriyor, yağmur yüklü bir bulut göğsümde geziyor.

Kamil Aydoğan

"There is a strong connection between memories and places. Memories that have disappeared, forgotten, buried somewhere deep down are revived and come to life in places."

Kâmil Aydoğan, *Atlık Dağı Türküsü*

I
We set out on a journey, a city that I don't know. The road is long and free. I am familiar with it as if I walk these roads every day. He begins to say prayer as he does every journey. His voice penetrates me. He comes to my favorite part, "Lâ ilâhe illâllahu vallahu akbar. Allahu akbar wa lillahil hamd." He recites the takbir of tashrik when we enter a city, sacrifices, or he receives good news.

I'm living one of those times when I multiply. We list our favorite poets off. He tells stories from their lives. He tells us about his favorite cities in the world. Rome, Tanzania, Vienna... And he tells about the lives and personalities of magnates and how they cross their limits. He says: "Your goal should be to know and surpass yourself". His eyes are always looking ahead.

He is pulling the car over. A city is deserted and night has descended, there is no death in these mountains yet. All the trees have believed, and a waterfall is thin from the pain. We walk towards the cliff. He held my hand, I've always loved those hands, he seizes on. We are on the edge of the cliff. I don't need to lift my head to see the stars. In a manner they rain in our hair. He just sighs. It's one of those moments when words are beyond. I multiply a little more. We meet not our eye, but we think and feel the same.

Route is well-trodden. In a manner autumn is quickening its steps. It is the last days of October. What does it matter if it is dead of winter, our hearts blossom when we say Maraş. He resembles a gazelle that escapes into the nooks and crannies while still planning its journey, burgeons from his trunk, turns seven years old, his mother covers her mouth with her shawl and laughs, opens his arms and embraces her son just before death comes. My father always stays at that moment.

On the road to Maraş, a man leaves his footprints in my life. So that I can take the rain and press it to my chest when roads come between us, so that I can keep probing an insidious pain, so that I can think that time is the cure for every pain.

II
I'm at his grave in the city that I don't know. We have just returned from Maraş. His homeland and his mountains are now my companions. My mother opens her green-covered Koran. In a low voice she recites Suras Yasin, Mülk and Nebe one after the other. I open Tekbir (saying Allahuekber) on the internet so that my father can listen, "and their neighbors," my mother says. I split in two, my lips tremble, a rain-laden cloud hovers over my chest. The voice turns into his voice; not to forget is a blessing and the day of judgment. I can't pray, I shout, I pull weeds; the most painful moments in life are not the ones where you ask why, but the ones where you can't.

**Yol hırpalanmış.
Sonbahar adımlarını
hızlandırıyor. Ekim
ayının son demleri.
Kara kış olsa ne yazar,
gönlümüz çiçekleniyor
Maraş deyince.**

Ses, onun sesine dönüşüyor; unutmamak bir lütuf ve kıyamet günü. Dua edemiyorum, haykırıyorum, otları yoluyorum; yaşamda en acı an neden diye sorduğün değil so ramadığın anlarmış.

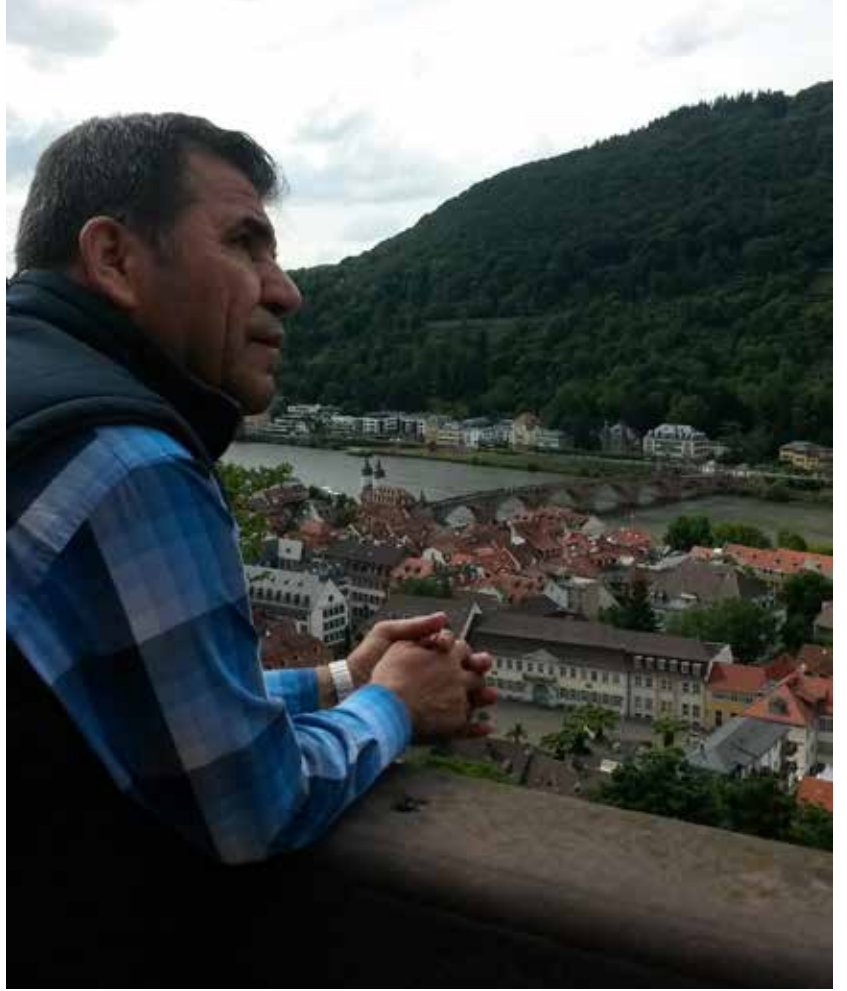
III

Annemle yola çıkıyoruz. İki bin yirmi birin ekim ayı. Maraş'ta kitap fuarı var. Yol boyu bir boşluğa bakıyoruz ara sıra. İkimizin de boğazına dizili kelimeler var.

Baba dostlarıyla bir araya geliyoruz. Şairler, yazarlar, birbirinden kıymetli isimler... Maraş değişiyor, geliyor; gün geçtikçe daha fazla özlediğim bir şehir hâline geliyor. *Anılarla mekânlar arasında güçlü bir bağ vardır.* Bir kokusu var artık; tanıdık, bildik bir koku. Uzun zamandır görmediği bir dostta sarılır gibi sarıyor şehir beni. Ayrılığın olmadığı vakitleri anımsamayayım diye göğsüne bastırıyor, acımı yok saymıyor da. Her köşebaşında babamı hayırla yâd eden bir dost eli uzanıyor ellerime.

Mehmet Amcam, bizi özlemle bekleyenlerden. Çocukluğumuzda kızlarıyla evlerinin damında yıldızların altında yatarsak; hayaller kurar, sabaha kadar güler, fısıldaşırdık. Bir kokusu vardı o evin de.

Yeni evlerine defalarca gittik babamla. Amcam tarhana ve fıstık alır, sohbet eşliğinde sabahlardık. Eve girer girmez amcamla göz göze geliyoruz. Babam karşımda gibi. O kadar benziyorlar ki zaman zaman karşılaşmaktan kaçındığımı fark ediyorum.

Yakın gözlüğünü takıyor, acı onu da yıpratmış. Omuzları biraz daha düşmüş. Yol uzamış onun da gözündeki. Babamla bir fotoğrafını gösteriyor telefonundan. Ağlamaya başlıyorum. Amcamın yanı, mezarın başı, uçurumun kenarındaki eller, hırpalanmış yollar, sonbaharın eskittiği yapraklar...

Kederin uç noktalarında, en keskin olduğu yerindeyim. An kaskatı, esnemiyor hiç. Denedim, ah, Ruhi Su dinledim, sesini ezber ettim. Bağlamasının tellerini yol edindim. Kader, *zemheri ayında gül ister benden.*

IV

Dönüş yolundayız. Maraş'ın "Edebiyat Yolu" ile tanışıyoruz. Necip

Fazıl, Sezai Karakoç, Akif İnan, Cahit Zarifoğlu... Her tünelin başında kitaplarıyla, şiirleriyle büyüdüğüm isimler karşılıyor bizi. Göneniyorum. Babam yanı başımda beliriyor. Çoğaldığım zamanlara dönüyorum. Sohbetimiz yarım kalmadı, hayır. "En son hangi kitabı okudun tünellerde ismi geçen yazarlardan?" diyor. "Senden sonra mı?" diyorum. Rüyalarıma girdiğinde baktığı gibi tebessümle bakıyor yüzüme. "*Bir Adam Yaratmak*'ı, Rasim Özdenören'in *İlk Öyküler*'ini, Sezai Karakoç'un *Yitik Cenne*'ini." diyorum.

Yitik Cenne'ten bir cümle anımsıyorum diyorum, gözlerine bakarak: "*Ayrılık buluşmaya doğrudur. Gurubette söylenir sıra şarkısı.*"

**Route is well-trodden.
In a manner autumn
is quickening its
steps. It is the last
days of October.
What does it matter
if it is dead of winter,
our hearts blossom
when we say Maraş.**

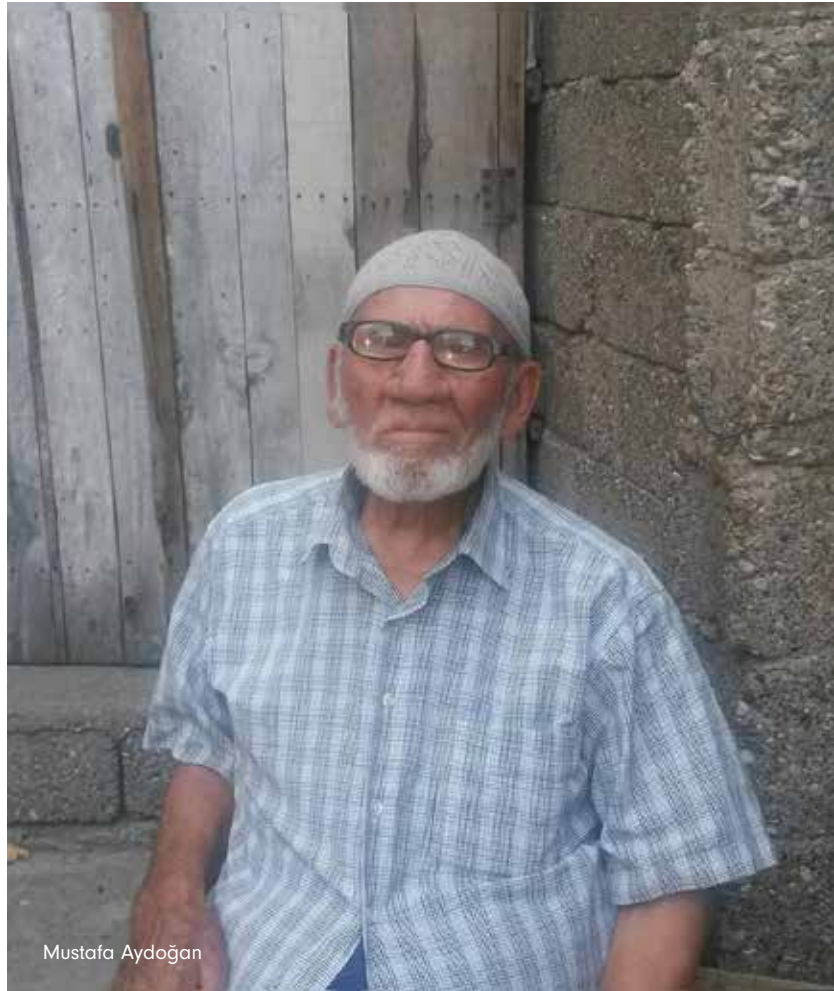
III

I'm on the road with my mom. It's October 2021. There is a book fair in Maraş. Along the way, we occasionally stare into space. We both have words lined up in our throats.

We are getting together with my father's friends. Poets, writers, precious names... Maraş is changing, developing; it's becoming a city I miss more and more every day. *There is a strong connection between memories and places.* It has a smell now; a familiar smell. The city embraces me like a friend it hasn't seen for a long time. It breasts me so that I don't remember the times when there was no separation, and it doesn't ignore my pain. At around the corner, a friendly hand reaches out to me, remembering my father with blessings.

My Uncle Mehmet is one of those yearning for us. When we were children, we used to sleep with his daughters on the roof of their house under the stars, dream, laugh and whisper until the morning. That house had a smell too.

I went to their new house many times with my father. My uncle would buy Tarhana (soup) and peanuts and we would chat and stay up all night. As soon as we enter the house, my uncle and I lock eyes. It's like my father is in front of me. They look so much alike that I realize I avoid meeting him from time to time.

Mustafa Aydoğan

He wears his reading glasses, the pain has worn him down too. He has stooped a little more. The road has gotten longer in his eyes too. He shows me a photo of him and my father on his phone. I burst out crying. My uncle's side, the graveside, the hands on the edge of the cliff, the trodden roads, the leaves worn out by autumn...

I am at the extremes of grief, at its sharpest point. The moment is rigid, it never stretches. I tried, ah, I listened to Ruhi Su, I memorized his voice, I took the strings of his Saz as a path. *Fate asks me for roses in the month of winter.*

IV

We are on the way back. We meet the "Literature" of Maraş. Necip Fa-

zıl, Sezai Karakoç, Akif İnan, Cahit Zarifoğlu... At the entrance of each tunnel, the names I grew up with their books and poems greet us. I prosper. My father appears next to me. I go back to the times when I multiplied. Our conversation is not unfinished, no. "What's the last book you read by the authors mentioned in the tunnels?" he asks. "After you?" I say. He looks at me with the same smile as he does when he enters my dreams. "*Bir Adam Yaratmak*, Rasim Özdenören's *İlk Öyküler*, Sezai Karakoç's *Yitik Cennet*," I say.

I say I remember a sentence from *Yitik Cennet*, looking into his eyes: "*Separation leads to reunion. The song of home is sung from abroad.*"

DEDEOĞLU KONAĞI

DEDEOGLU MANSION

Mimarî Zarafet
Architectural Elegance

MEHMET ERHAN DEDEOĞLU:

- "ANNE BABA
SÖZÜ KANUNDUR"

MEHMET ERHAN DEDEOĞLU:

"THE WORD OF THE FAMILY IS LAW"

- DEDEOĞLU KONAĞI

THE DEDEOĞLU MANSION

MEHMET ERHAN DEDEOĞLU:

"ANNE BABA SÖZÜ KANUNDUR"

MEHMET ERHAN DEDEOĞLU:
"THE WORD OF THE FAMILY IS LAW"

Mehmet Erhan Dedeoğlu'yla çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği Dedeoğlu Konağı'nda karşılaştık. Bize konağı anlatmalarını rica ettiğimizde, bizi kırmadılar.

We met Mehmet Erhan Dedeoğlu at the Dedeoğlu Mansion where he spent his childhood and youth. When we asked them to tell us about the mansion, they did not refuse us.

Söyleşi: ELİF NAZ BAYKUŞ

Mehmet Erhan Bey ailenizden, tahsilinizden, yaptığınız işlerden kısacası hayatınızdan bahseder misiniz?

Dört çocuklu bir ailenin en küçüğü olarak Dedeoğlu soyadına mensubum. İlkokulu İstiklal Okulu'nda, ortaokulu ise önceden kilise olarak kullanılan Abarabaşı binasında 2 yıl okudum. Okul binasında yangın çıktığı için ortaokulu Maraş Lisesi'ne taşıdılar. Böylelikle ortaokul ve liseyi Maraş Lisesi'nde tamamladım. Eğitim Enstitüsü'nü bitirdikten sonra Zeytin Ilıca'sına kayıtlı Süleymanlı köyünde göreve başladım. Askerliğimi Kıbrıs'ta subay olarak yaptım. Askerlik dönüşü bir müddet ticaretle meşgul oldum.

Dedeoğlu Konağını anlatmaya nereden başlayalım? Nasıl bir giriş yapmak istersiniz?

İsterseniz Maraş Harbi'nden başlayalım. Maraşlılar, 1920'de cereyan eden savaş esnasında evlerini düşman işgaline teslim etmemek için yakmışlardır. Yakmadıkları evlerin arasına da yol yapmışlardır. Karlı bir günde yaşanan Kaçkaç Olayı ile aileler zarar görmesin diye yaşlılar ve kadınlar toplanıp Bulanık tarafına gitmişlerdir. Çocuklar ise zembil denilen büyük örgü sepetler içinde taşınmıştır. Erkekler de şehir merkezinde kalıp düşmanla mücadele etmiştir.

Abarabaşı Kilisesi'ndeki çan kulesinden şehre sıcak atışlar yapılmıştır. Buna mukabil olarak da Dedeoğlu Konağı'nın orta katına bir mazgal kurulmuştur. Sakarya Mahallesi'nden olduğu bilinen Hacı Nacar ismindeki keskin nişancı Abarabaşı Kilise kulesini hedef alarak iki kişiyi etkisiz hale getirmiştir. Halk kendi imkânınca hem fiziki hem de maddi olarak direnmiştir. Hatta imkân dahilinde yerel mücahede cemiyetleri kurulmuştur. Dedeoğlu Konağı'nın savaş içinde bu şekilde çok önemli bir yeri vardır.

Dedeoğlu Konağı'nın inşası hangi tarihlere tekabül ediyor?

Erhan Dedeoğlu

Dear Mr. Mehmet Erhan could you tell us about your family, your education, your work, in short, your life?

As the youngest of a family of four children, I belong to the surname Dedeoğlu. I attended primary school at the İstiklal School and secondary school for 2 years in the Abarabaşı building, which used to be a church. When the school building caught fire, the secondary school was moved to Maraş High School. Thus, I completed secondary and high school at Maraş High School. After graduating from the Institute of Education, I started to work in the village of Süleymanlı, which is registered in Zeytin İlca. I did my military service as an officer in Cyprus. After returning from military service, I engaged in trade for a while.

Where should we start telling about the Dedeoğlu Mansion? How would you like to make an introduction?

Let's start with the Battle of Maraş. During the war that took place in 1920, the people of Maraş burned their houses in order not to surrender them to the enemy occupation. They also built roads between the houses they did not burn. With the Kaçkaç Incident that took place on a snowy day, the elderly and women gathered and went to the Bulanık side so that the families would not be harmed. Children were carried in large woven baskets called zembil. Men stayed in the city center and fought the enemy. Shots were fired at the city from the bell tower in the Abarabaşı Church. In response, a

battlement was installed on the middle floor of the Dedeoğlu Mansion. A sniper named Hasip Nacar, known to be from the Sakarya neighborhood, targeted the Abarabaşı Church tower and neutralized two people. The people resisted both physically and materially to the best of their ability. Local struggle societies were even established possibly. In this way, the Dedeoğlu Mansion had a very important place in the war.

What dates correspond to the construction of the Dedeoğlu Mansion?

Although there is no definite information, it is known that the mansion was built before 1920s. There are parts of Dedeoğlu Mansion that were burned and destroyed during the Battle of Maraş.

Dedeoğlu Konağı'nın ana giriş kapısının kemerlerinde savaş sırasında Maraş Kalesi'nden atılan kurşunların izlerini hâlâ görebiliriz.

Kesin bir bilgi olmamakla beraber konağın 1920 öncesinde yapıldığı biliniyor. Dedeoğlu Konağı'nın Maraş Harbi'nde yakılan ve tahrip edilen kısımları vardır.

Maraş Harbi'nden sonra Dedeoğlu Konağı'nın onarımını kim üstlenmiştir?

Bizzat mesuliyet sahibi babamdır. Çeşitli ustalardan da yardım almıştır. Bunlardan en dikkat çekici olanı Ermeni asıllı Casper isimdeki çatı ustasıdır. Hiçbir çivi kullanmadan saçları iç içe geçirerek özel bir teknik ile yaptığını duymuştum babamdan. Tabii zaman içinde yapılan tadilatlar ile günümüzdeki halini almıştır. Konağın avlusunda yer alan müstemilatlar mutfak olarak kullanılmaktaydı. Konağa ait birinci bölümün en alt katında soldaki oda ise garbi rüzgârını aldığı için zahirelik olarak kullanılmıştır.

Dedeoğlu Konağı'nın bölümleri kimlere ait idi?

İlk bölüm babam Mehmet Zekeriya Dedeoğlu'na aittir. Soldaki ikinci bölüm ise dayım Hacı Mehmet Dedeoğlu'na aittir.

Peki, Dedeoğlu Konağı'nın odaları hangi işlevde nasıl kullanılıyordu?

Konak, Türk ailesine ait olduğundan binanın yapısı tamamen İslam inanç ve yaşayışına göre yapılmıştır. Giriş kattaki odalar üst katlara nazaran daha serin olduğundan bu odaları zahirelik ve depo olarak kullanırdık. Babam Maraş ve Halep arası ticaret yapardı. Maraş'ta topladığı derileri kervan yoluyla Halep'e götürür sabun, kahve, yağ, şeker, katran gibi umumi

ihtiyaçlar ile takas eder ve memleketimizde olmayan erzakları temin ederdi. Halep'ten döndüğünde fazla olan erzakları burada muhafaza ederdik. Aynı zamanda ziraatla da ilgilendiğinden çeltikler için de kullanılırdı. Babam ve amcamlar deri tabaklama işi yaparlardı, tabakhaneleri vardı. Hatta bundan dolayı 'Tabak Dedeler' mahlası ile de anılmışlardır. İmalathane, dükkân ve tabakhane Kapalı Çarşı'daydı. Üst kattaki odalardan birinde ev halkından aile büyükleri, dedemiz, babamız otururdu. Onların odasının karşısında bir misafir odamız olurdu. Hanenin bekarları konağın alt katında, evli olanların ise üst katta yatak odaları olurdu. Baba ve annemizin sözü konakta kural hükmündeydi.

Onlar kimin hangi odada kalmasını uygun görürlerse bizler de riayet ederdik. Onlar neyi nasıl isterlerse asla karşı gelmezdik.

Konakta bir araya gelip beraber vakit geçirir miydiniz?

Elbette toplanırdık. Çocuklar birbirine kaynaşsın diye davetler verilirdi. Bu davetler kimi zaman iki haftada bir, kimi zaman ayda bir gerçekleşirdi. Ama muhakkak uzun uzadıya yemek ve çay fasıllarımız olurdu.

Konakta hiç unutamadığınız bir hatıranızı anlatmanızı istesek neler söylersiniz?

Çocukluğumdan gençliğime kadar bu güzel konakta sayısız kıymetli anılar biriktirdim. Şu an hafızamı ilk yoklayan anı ise top oynamak.

We can still see the traces of the bullets fired from Maraş Castle during the war on the arches of the main entrance door of the Dedeoğlu Mansion.

Who undertook the repair of the Dedeoğlu Mansion after the Battle of Maraş? My father was personally responsible. He also received help from various construction foremen. The most remarkable of them was an Armenian-born roofer named Casper. I heard from my father that he did it with a special technique by intertwining the roofing materials without using any nails. Of course, it took its present form with the renovations made over

time. The outbuildings in the courtyard of the mansion were used as a kitchen. The room on the left on the bottom floor of the first section of the mansion was used as a storehouse because it took the wind from the west.

Who owned the parts of the Dedeoğlu Mansion?

The first section belongs to my father Mehmet Zekeriya Dedeoğlu. The second section on the left belongs to my uncle Hacı Mehmet Dedeoğlu.

So, how were the rooms of the Dedeoğlu Mansion used and for what function?

Since the mansion belonged to a Turkish family, the structure of the building was completely built according to Islamic beliefs and lifestyle. Since the rooms on the ground floor were cooler than

the upper floors, we used these rooms as storerooms. My father used to trade between Maraş and Aleppo. He would take the skins he collected in Maraş to Aleppo by caravan and exchange them with public needs such as soap, coffee, oil, sugar, tar and provide provisions that were not available in our country. When he returned from Aleppo, we would store the excess provisions here. He was also interested in agriculture, so it was also used for paddy. My father and uncles tanned leather, they had a tannery. They were even nicknamed "Tabak Dedeler" because of this. Our workshop, shop and tannery were in the Grand Bazaar. In one of the rooms upstairs, the elders of the family, our grandfather and father used to live. We had a guest room opposite their room. The single members of the household had bedrooms downstairs and the married members had bedrooms upstairs. Our father and mother's word was the rule in the mansion. Whoever they saw fit to stay in which room, we obeyed. We never objected to what they wanted and how they wanted it.

Would you get together at the mansion and spend time together?

Of course, we would spend time together. Invitations were given so that the children could get to know each other. Sometimes these invitations took place every two weeks, sometimes once a month. But we would definitely have long dinners and tea parties.

What would you say if we asked you to tell us about a memory you have never forgotten at the mansion?

I have accumulated countless precious memories in this beautiful mansion from my childhood to my youth. The first memory that sticks in my mind is playing ball. Our elders would get angry because the front part of our shoes wore out quickly when we played ball; they didn't want us to play ball. We would run around with the guest children, we would laugh about how many times we fell down stairs. We usually used the rooms opposite the outbuildings

Erhan Dedeoğlu

Evimize yetecek olandan daima bir kazan daha fazla tarhana koyulurdu ocağa. Komşunun, yoldan geçenin, yardım edenlerin hakkı verilirdi.

Ayakkabımızın ön kısmı top oynadıkça çabuk eskidiğinden büyükle-
rimiz kızardı, top oynamamızı pek istemezlerdi.

Misafir çocuklarıyla koştururduk, şu merdivenlerden çok düştük diye daha sonra anlatıp gülüşürdük. Müştemilatın karşısındaki odalarını da genelde at ahır olarak kullanırdık. Oyundan sıkılınca atlarla ilgilenirdim. Bu konağın her köşesinde hayatımdan bir iz var.

Yaz mevsiminde işi bilenlerle toplanıp tarhana yapardı annemler. Evimize yetecek olandan daima bir kazan daha fazla tarhana koyulurdu ocağa. Komşunun, yoldan geçenin, yardım edenlerin hakkı verilirdi. Bütün akrabalara ve mahalleye firik dağıtırdık. Tarhana yapmak için endazesi olmayanlar ile kazan ve çığ paylaşırdı. Neredeyse yazın her evde filancadan firik geldi diye bahsedilip ikram edilirdi.

Fecir doğmadan Arnavut Mahallesi'ne süt almaya giderdik. Fecir doğduktan sonra süt satılacaksa da tartılan sütün içine bir parça köz atarlardı. Garipsedim bunu, sonradan öğrendim sebebini. Meğer hava aydınlıkken satılan sütün, sağıldığı hayvanın hasta olmasına sebep olacağına inanırlarmış. Hatta bunun yanı sıra yine gün aydınlanınca komşuya ödünç kazan verilmez, cenaze defnedilmezdi.

Dedeoğlu Konağı'nın çevresindeki evlerin ne zaman yapıldığını hatırlıyor musunuz?

Çevredeki evlerin çoğu sonradan yapıldı. Biz konakta üçüncü kata çıkıp balkona oturduğumuzda neredeyse tüm Maraş'ı seyrederdik. Yani konağın yeri o zaman için gayet seyrangâh bir mevkideydi. Bilhassa akşamları Maraş Kalesi'nde bando şöleni yapılıncaya biz konakta dinlerdik. Uzunlukta Çiçek Sineması vardı, zaman zaman sesleri bize kadar gelirdi. Maraş Harbi sırasında burası Hatuniye Mahallesi olarak biliniyor ve bizim konağımız savaş sırasında önemli bir karargah olarak kullanılmıştır. Konağın ana giriş kapısı kemerlerinde Maraş Kalesi'nden atılan kurşunların izlerini hâlâ görebiliriz. Ermeni halkı için Maraş çok kutsal bir şehirdi dolayısıyla o

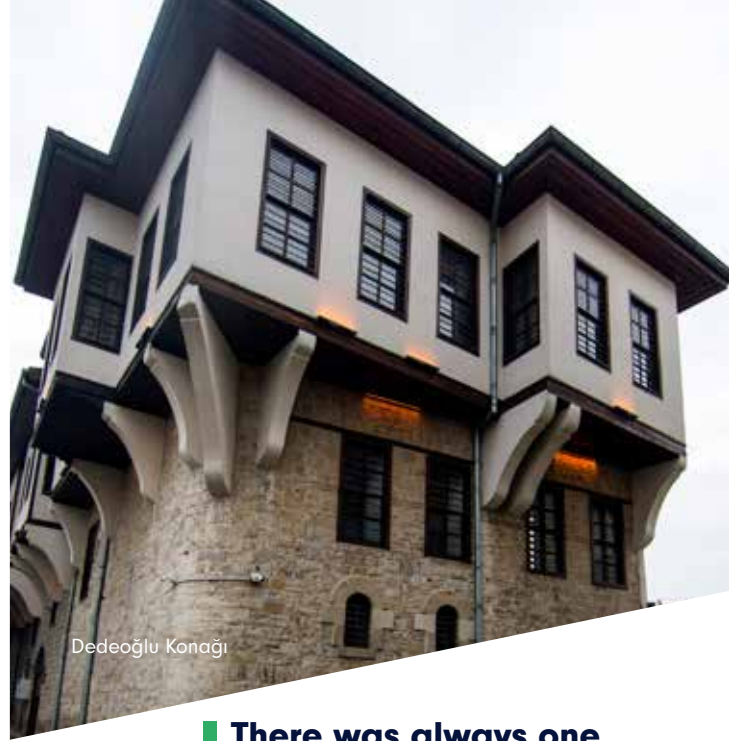
süreçte Maraş halkı ile yapılan sıcak çatışma her iki tarafa da ciddi zararlar vermiştir. Ermeniler Berit Dağı'ndan çıkardıkları demir ile pek çok çeşitli savaş malzemeleri yapmıştır. Yaptıkları silahları hem kullanmış hem satmış olduklarından yerli halka göre daha çok güçlenmişlerdir. Bu durum da Maraş halkının direncini zayıflatmıştır.

Hatuniye Mahallesi Müslümanların yoğun nüfusta ikamet ettiği bir mahalleydi. Ermeniler daha çok Sarayaltı civarına yerleşmişlerdir. Bu semt halk arasında 'Yahudi Mahallesi' olarak da bilinir. Hatta 1960'larda ilkokula giderken sınıfımızda Türk isimli Yahudi kızları vardı. Zaman içinde İsrail'e döndüler ve Maraş'ta nüfusları azaldı.

Maraş'ın merkezi önceden tam olarak bu civardı. Dedeoğlu Konağı'nın yerini birazda Kapalı Çarşı'nın ve bizim dükkanlarımızın burada olması belirlemiştir.

Çok teşekkür ederim, bu güzel söyleşi için.

Rica ederim. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

Dedeoğlu Konağı

as horse stables. When I got bored of playing, I would take care of the horses. There is a trace of my life in every corner of this mansion. In the summer, my parents would gather with those who knew what they were doing and make tarhana (soup). There was always one more pot of tarhana (soup) on the stove than was enough for our household. It was distributed to neighbors, passersby, those who helped. We used to distribute firik (bulgur) to all the relatives and the neighborhood. The cauldron was shared with those who did not have a endaze (unit of measure) to make tarhana. In almost every house in the summer, it would be mentioned that firik (bulgur) had arrived from someone and it would be served. Before dawn, we would go to the Arnavut neighborhood to buy milk. If milk was to be sold after dawn, they would throw a piece of embers into the weighed milk. I found this strange, and later I learned why. It turned out that they believed that milk sold while it was still light would cause the animal to get sick. In addition to

this, when it was daylight, the boiler was not lent to the neighbor and the funeral was not buried.

Do you remember when the houses around the Dedeoğlu Mansion were built?

Most of the houses in the neighborhood were built later. When we used to go up to the third floor of the mansion and sit on the balcony, we used to watch almost the whole of Maraş. In other words, the location of the mansion was a very spectacular place for that time. Especially in the evenings, when there was a band festival at the Maraş Castle, we would listen to it in the mansion. There was the Çiçek Cinema in Uzunoluk, and from time to time the sound would reach us. During the Battle of Maraş, this place was known as Hatuniye Neighborhood and our mansion was used as an important headquarters during the war. We can still see the traces of the bullets fired from the Maraş Castle during the war on the arches of the main entrance door of the mansion. For the Armenian people, Maraş was a very sacred city, so the clashes with the people of Maraş during that period caused serious damage to both sides. Armenians made many different war

There was always one more pot of tarhana (soup) on the stove than was enough for our household. It was distributed to neighbors, passersby, those who helped.

materials with the iron they extracted from Mount Berit. Since they both used and sold the weapons they made, they became more powerful than the locals. This situation weakened the resistance of the people of Maraş. Hatuniye Neighborhood was a densely populated Muslim neighborhood. Armenians settled mostly in the Sarayaltı neighborhood. This neighborhood is also popularly known as the "Jewish District". In fact, when I was attending primary school in the 1960s, there were Jewish girls with Turkish names in our class. Over time, they returned to Israel and their population in Maraş decreased. The center of Maraş used to be exactly in this neighborhood. The location of the Dedeoğlu Mansion was partly determined by the fact that the Grand Bazaar and our shops were here.

Thank you very much for this nice interview.

You're welcome. I wish you great success.

DEDEOĞLU KONAĞI

THE DEDEOĞLU MANSION

Dedeoğlu Konağı'nın ilk iki katı taş, üçüncü katı ise bağdadi duvar tekniğiyle inşa edildiğinden 19. yüzyıl sonlarında Ermeni ustalar tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir.

Since the two floors of the Dedeoğlu Mansion were built with stone and the third floor was built with lath-and-plaster, it is estimated that it was built by Armenian construction foremen in the late 19th century.

FUNDA BİRSEN

Kahramanmaraş'ın tarihi kent dokusunda gezerken en akılda kalıcı yapıardan birisidir Dedeoğlu Konağı. Çünkü Büyüksu Camii'nin şadırvanından bir su içip Kale ve Ulu Camii izlemenin keyfiyle yönümüzü Dedeoğlu Konağı'nın önündeki meydana çevirdiğimizde köşeyi tamamıyla saran konağın cumbalarını taşıyan eli böğründeler bize muhteşem perspektifler sunar. Tarihi Kapalı Çarşı'nın içindeki Taşhan'dan geçerek Belediye Çarşısı'na (Suk-i Maraş) ulaştığımızda İklim Hatun Camii'nin önündeki merdivenlerden tırmanınca karşımıza çıkan küçük meydandan sola doğru dönülür. Dönülen yoldan hiç sapmadan Hatuniye Camii'ne ve Müftü Rafet Efendi evinin yarım kalan bağdadi duvarlarına selam vererek yine soldan devam edilir. Maraş sokaklarında gezdiğimiz unutturmayan bir yokuşu daha tırmanarak, bu tırmanışta gördüğümüz detayları da fark edebilmenin sevinciyle -balkondaki tenekelerde açmış kırmızı karanfiller, gökyüzünde bölgede yoğun kuşçuların uçtuğu güvercinler, sokaklarda oy-

nayan çocuklar-Dedeoğlu Konağı'na varılır. Şimdilerde Evelâhir dergimizin editörü sevgili Ömer Yalçınova ile özdeşleşen bu konaklar, Maraş'ta restorasyonu tamamlanan ilk tescilli yapıdandır. Konaklar diyorum çünkü üç kısım halinde yapılan Dedeoğlu Konağı üç girişi olan üç ayrı konaktan oluşmaktadır. Restorasyondan hemen sonra pek çok farklı fonksiyonla hayata tutunmaya çalışan konaklar, günümüzde edebiyat söyleşileri, yazarlık atölyesi, şiir atölyesi gibi etkinliklere ev sahipliği yaparak kentin sosyal ve kültürel hayatını zenginleştirmektedir.

Maraş'ta günümüze kadar gelebilen evlerin çoğu mimari ve yapısal özellikleri dikkate alındığında 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarına tarihlenmektedir. Dedeoğlu Konağı'nın ise ilk iki katı taş, üçüncü katı ise bağdadi duvar tekniğiyle inşa edildiğinden 19. yüzyıl sonlarında Ermeni ustalar tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir. Geleneksel Maraş evlerinin bütün mimari özelliklerini yansıtan Dedeoğlu Konağı'nın üç kısmında da dış sofali

plan şeması görülmektedir. Avlunun yöresel tandır taşlarıyla kaplanmış zeminine yerleştirilen taş kaideler üzerindeki ahşap dikmelerin taşıdığı birinci kat sofasına avludan başlayan kısmı taş, diğer kolu ahşap malzemeden yapılmış L şeklindeki bir merdivenle çıkmaktadır. Odaların önündeki dış sofalara yerleştirilen ahşap merdivenlerin avludan görünen basamak ve korkulukları ile avluda yer alan çeşmelerden gelen su sesi eşliğinde bir şiir okumanın keyfini kelimelere dökmek pek mümkün değil sanırım.

Konağın ikinci katı ahşap payandalarla desteklenen çıkmalarla genişletilmiş, bu katın üstünde yapılan çatı saçaklarıyla binanın dış etkilerden korunması amaçlanmıştır. Köşebaşı parselin kuzeyine, güneyde avlu kalacak biçimde, kuzey-güney-batı cepheli yerleştirilen konağın doğu cephesine bitişik olarak ikinci kısmı, ikinci kısmın doğusuna ise üçüncü kısmı eklenmiştir. Yapılan restorasyonda yokuşun hemen başındaki enikli kapıdan ilk kısmın güneydeki avlusuna girilmiş; bu avludan

Fotoğraf: Yasin Mortaş

Dedeoğlu Mansion is one of the most memorable buildings in the historical urban fabric of Kahramanmaraş. Because when we turn our direction to the square in front of Dedeoğlu Mansion with the pleasure of drinking water from the fountain of Büyüksu Mosque and watching the Castle and the Grand Mosque, the bay windows of the mansion, which completely surrounds the corner, offer us magnificent perspectives. When we reach the Municipality Bazaar (Suk-i Maraş) by passing through Taşhan inside the Historical Grand Bazaar, we climb the stairs in front of the İklime Hatun Mosque and turn left from the small square we come across. Without deviating from the road, salute Hatuniye Mosque and the unfinished plasterboard walls of Mufti Rafet Efendi's house and continue on the left again. Climbing up another slope that makes us not forget that we are wandering the streets of Maraş, and with the joy of being able to notice the details we see on this climb - the red carnations blooming in the tins on the balcony, the pigeons in the sky flown by the birdsellers in the region, the children playing in the streets - we arrive

at the Dedeoğlu Mansion. These mansions, nowadays identified with dear Ömer Yalçınova, the editor of Evelâhir magazine, are among the first registered buildings in Maraş to be restored. I say mansions because Dedeoğlu Mansion, which was built in three parts, consists of three separate mansions with three entrances. The mansions, which tried to hold on to life with many different functions immediately after the restoration, enrich the social and cultural life of the city by hosting events such as literary interviews, writing workshops, poetry workshops.

Most of the surviving houses in Maraş are dated to the late 19th and early 20th centuries based on their architectural and structural features. Since the two floors of the Dedeoğlu Mansion were built with stone and the third floor was built with lath-and-plaster, it is estimated that it was built by Armenian construction foremen in the late 19th century. Reflecting all the architectural features of traditional Maraş houses, Dedeoğlu Mansion has an exterior plan scheme in three parts. The first floor anteroom, which is carried by wooden pil-

lars on stone pedestals placed on the floor of the courtyard covered with local tandoor stones, is accessed from the courtyard by an L-shaped staircase, the part of which is made of stone and the other arm is made of wood. I think that it is not possible to put into words the pleasure of reading a poem accompanied by the steps and railings of the wooden stairs placed in the outer anteroom in front of the rooms, visible from the courtyard, and the sound of water coming from the fountains in the courtyard.

The second floor of the mansion was extended with overhangs supported by wooden buttresses, and the roof eaves above this floor were intended to protect the building from external influences. The second part of the mansion, which was placed on the north of the cornerstone parcel with north-south-west façade with a courtyard to the south, was added adjacent to the eastern façade and the third part was added to the east of the second part. In the restoration, the southern courtyard of the first part was entered from the door at the beginning of the slope; from this courtyard, it was possible to reach the southern

Geleneksel Maraş evlerinin bütün mimari özelliklerini yansıtan Dedeoğlu Konağı'nın üç kısmında da dış sofalı plan şeması görülmektedir.

ikinci ve üçüncü kısmın güney avlularına ulaşmak imkânı verilerek konaklar birleştirilmiş ve giriş güvenliği sağlanmıştır. Avludan iki katlı yapıları izlemek, ahşap kirişler ve merdivenlerden gelen her adım attığımızda duyulan gıcırtiları dinlemek belki de bize bu evlerde yaşayan insanların neden kendileriyle daha barışık olduğunu anlatır. Hatta sofaya açılan her kapının ardında, bir ailenin yaşaması için gerekli bütün fonksiyonlara sahip, abartılı olmayan ancak yeteri büyüklükteki odaların varlığını bilmek atalarımızın kadim medeniyetleri hakkında bizi aydınlatır. Çünkü bu evler yapılırken kullanılan malzemelerin, konumlandırmaların bile felsefi bir bakışın sonucu olduğu bilincine vardığımızda bence hayatımız daha kolaylaşacaktır. Bütün toplumun kullanacağı cami, kervansaray gibi genel mekanların yapımında daha uzun süre ayakta kalmalarını sağlayacak ve böylelikle daha uzun süre dua almaya vesile olacak taş malzemeler kullanılırken, insanların yaşadığı evlerde insan ömrünün faniliğinin vurgulanması amacıyla ahşap malzeme tercih edilmesindeki inceliği kavramak bize farklı bakış açıları kazandıracaktır.

Maraş'la ilgili en kapsamlı şiirlerden biri olan "Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı" şiirinde;

"Adamın su gibi akanıdır Maraşlı
Biberde, çeltikte, pamukta elleri
Sim işler, oyma yapar, edik diker gibidir
Sinsin oynar, halay çeker, diz kırar gibidir

Kuşanıp ava giderken,
Bataktan alırken turacı
Giyinip çarşıya varırken

Kara şalvar, ak içlik
Gözleri ışığı ve geceyi paylaşırır
Kaşları onuru ve sevdayı
Adamın su gibi akanıdır Maraşlı"

dizeleriyle Maraş insanını en güzel biçimde anlatan şair Gülten Akın bir başka şiirinde "Ah, kimselerin vakti yok, durup ince şeyleri anlamaya" diyerek insan taraflarımızı acıtırsa da gün geçtikçe hayatımızdan çıkan incelikleri fark edebilmenin bize verdiği umutla, tarihi kent dokusunda dolaşmak belki de yaralarımızı sarmayı başarabilir. Her ne kadar günümüzde restorasyonu tamamlanmış yapıların sayısı az olsa da tarihi kent dokusu içinde dolaşabilmenin, bu mutluluğu hissedebilmenin bile büyük bir nimet olduğunu bilmek çok güzel. Gelecek nesillere bu duyguları aktarabilmenin en güzel yollarından birisi de geçmişimizi bugüne yansıtmak anlamında tarihi kent dokumuzu koruyabilmek ve yapılan doğru restorasyonlar sonrasında bu yapılara yeni fonksiyonlar vererek kentin ve toplumun hayatına kazandırmak olacaktır.

Fotoğraf: Yasin Mortaş

Reflecting all the architectural features of traditional Maraş houses, Dedeoğlu Mansion has an exterior plan scheme in three parts.

courtyards of the second and third parts, thus uniting the mansions and providing entrance security. Watching the two-story buildings from the courtyard, listening to the creak of wooden beams and stairs every time we take a step, perhaps tells us why the people living in these houses are more at peace with themselves. In fact, knowing that behind every door that opens to the anteroom, there are rooms that have all the necessary functions for a family to live in, that are not exaggerated but large enough, enlightens us about the ancient civilizations of our ancestors. Because when we realize that even the materials used in the construction of these houses and their positioning are the result of a

philosophical perspective, I think our lives will be easier. While stone materials are used in the construction of general places such as mosques and caravanserais that will be used by the whole society, which will enable them to stand for a longer period of time and thus receive prayers for a longer period of time, grasping the subtlety in the preference of wooden materials in order to emphasize the mortality of human life in the houses where people live will give us different perspectives.

In one of the most comprehensive poems about Maraş, "The Epic of Maraş and Ökkeş";

"The people of Maraş are the men of valor
Hands in pepper, paddy, cotton
It is like embroidering, carving, sewing shoes

It is like playing Sinsin, dancing the halay, kneeling
When they dress up and go hunting,
They rescue francolin from swamp
When they get dressed and go to the bazaar

Black shalwar, white long underwear
Their eyes divide light and night
Eyebrows, honor and love
The people of Maraş are the men of valor"

The poet Gülten Akin, who describes the people of Maraş in the most beautiful way with these lines, says in another poem, "Ah, no one has time, to stop and understand the subtle things", and although it hurts our human sides, with the hope that we can realize the subtleties that disappear from our lives day by day, walking around in the historical city texture may perhaps succeed in healing our wounds. Although the number of restored buildings is few today, it is very nice to know that it is a great blessing to be able to walk around in the historical urban fabric, even to feel this happiness. One of the best ways to transfer these feelings to future generations will be to protect our historical urban fabric in the sense of reflecting our past to the present, and to give new functions to these buildings after the correct restorations and to bring them into the life of the city and society.

Fotoğraf: Yasin Mortaş

MARAŞ'TA 1500 YIL SONRA UYANAN ÇİÇEK:

CONVOLVULUS GERMANICIAE

THE FLOWER THAT BLOOM AFTER 1500 YEARS
IN MARAŞ: CONVOLVULUS GERMANICIAE

Latince adı *Convolvulus germaniciae* olan endemik bitki hâlen Kahramanmaraş Türkoğlu Gâvur Gölü havzasında yaşıyor. Adını 1500 sene önce bu topraklarda yaşayan Germanicia Krallığı'ndan almıştır.

The endemic plant, whose Latin name is "*Convolvulus germaniciae*", still lives in Kahramanmaraş-Türkoğlu Gâvur Lake basin. It was named after the Germanicia Kingdom that lived in these lands 1500 years ago.

İNCİ OKUMUŞ

Üzerinde yaşamış olan medeniyetlerden dolayı Krallar Kenti olarak da bilinen bugünkü Maraş'ta bundan 1500 yıl kadar evvel adı Germanicia olan bir şehir vardı. Bu şehir, Komagene Krallığı'nı oluşturan dört büyük kent içinde, mutlu ve mesut halkıyla yüzlerin gülümsediği tek kentti.

Başka diyarlarda yaşayıp da gülümsemeyi unutan herkes Kral Germanicus'un kentine gelir, neşeyle kendi ülkesine geri dönerdi.

Nasıl olmuşsa olmuş Kral Germanicus'un kentine de ansızın bir hüznün çöküvermişti. Ne yaparsa yapsın hal-

kının yüzünü bir türlü güldüremeyen Kral bu duruma içermeye başlamıştı.

Bir vakit sonra kente nereden ve nasıl geldiği bilinmez bir kudretli kişi gelmiş ve Kral'a; topraklarında "kahkaha çiçeği" denilen bir çiçek yeşerdiğinde bütün hüznün kalkacağından bahsetmişti.

Rivayete göre, binlerce yıl evvel bu topraklardan esip geçmiş olan kudretli bir rüzgâr buralara yüzyıllar ötesinden bir avuç tohum getirip bırakmıştı. Bu tohumları ancak iyi yürekli bir kral bulabilir ve ekebilirdi. İş bu kadarla da bitmiyordu. Ekilse bile bu tohumlar

ancak bin yıllık yağmurlarla buluştuğunda çimlenebilecekti.

Kahkaha çiçeğinin tohumları bulunmuştu bulunmasına da bu tohumları yeşertmeye, ne kentte bulunan zengin tüccarların ve çiftçilerin, ne de kuvvetli komutanların kudreti yetecek gibiydi. Bin yıllık yağmurları kim nereden bulup getirebilecekti?

Bu çaresizlik içinde uykuya dalan Kral Germanicus o gece bir rüya gördü. Rüyadaki ses Kral'a; Bilge kuşun kandanından tüy bıraktığı o kutlu dağı bulmasını öğütledi. Kutlu dağı bulduktan sonra dağı zirvesine çıkıp, bir asırda

In today's Maraş, also known as the City of Kings because of the civilizations that lived on it, there was a city called Germanicia about 1500 years ago. This city was the only city among the four great cities that made up the Kingdom of Komagene, where the faces of the people were smiling with its happy people.

Everyone who lived in other lands and had forgotten how to smile would come to the city of King Germanicus and joyfully return to their own country.

Somehow, a sudden sadness had descended on the city of King Germanicus. The King, who could not make

his people smile no matter what he did, began to resent it.

Some time later, a mighty person of unknown origin came to the city and told the King that all sorrow would be lifted when a flower called the "*convolvulus sepium*" bloomed on his land.

Rumour has it that thousands of years ago, a mighty wind blew through this land, bringing a handful of seeds from centuries away. Only a good king could find and plant these seeds. The work did not end there. Even if they were planted, these seeds would only germinate when they met the millennia-old rains.

Although the seeds of the *convolvulus sepium* were found, neither the rich merchants and farmers in the city nor the powerful commanders seemed to be able to make them flourish. Who could bring the rains of a thousand years?

Falling asleep in despair, King Germanicus had a dream that night. The voice in his dream advised King Germanicus to find the blessed mountain where the Bilge bird had left a feather from its wing. After finding the blessed mountain, he told him to go to the top of the mountain and bring a few drops of the thousand years of rain that falls once in a century.

Rüyasındaki ses Kral Germanicus'a; bilge kuşun kanadından tüy bıraktığı o kutlu dağ bulmasını öğütledi.

bir kez yağan o bin yıllık yağmurdan birkaç damla getirmesini söyledi. O bin yıllık yağmur damlaları kahkaha çiçeğinin tohumlarıyla buluştuğunda, bitki kendiliğinden yeşerecek ve çiçekler verecekti. Bu çiçeklerse, kralın kentinde gülümsemeyi unutmuş olan bütün yüzlerdeki hüznü alıp götürebilecekti.

İyi kalpli Kral Germanicus, rüyanın tesiriyle kan ter içinde uyandıığında avuçlarında inci tanelerine benzer yağmur damlacıkları buluverdi. Şaşkın kral hayretler içinde kalmışsa da bu yağmur damlalarını ne ya-

pacağını biliyordu. Avuçlarındaki yağmurları kahkaha çiçeğinin tohumlarına bırakır bırakmaz, toprağın üzerinde; yaprakları kalp gibi, pembe çiçekleri çana benzer bir sarmaşığın birdenbire yeşerip uzamaya başladığını gördü. Çiçeği gören Kral'ın yüzü gülmeye başlayınca halkının yüzü de gülmeye başlamıştı. Çiçek, hüzünlü yüzlerin adeta yedi veren gülümseyişi oluverdi.

Kral Germanicus, çiçeğin pembe güzelliğine bakıp:

"Halkıma neşe getirdin! Gücüme güç kattın ey çiçek!" dedi. Kahkaha Çiçeği iyi kalpli Kral'a dönüp:

"Gülümsemek güç verir. Gülümsemeyi sakın unutma!" dedi.

Efsane böylece tebessümle sona erdi. Efsanenin yazarıysa araştırmalarına dönerek bitkinin bilim dün-

yasındaki varlığına dair şu bilgileri ilgisi için not düşmek istedi:

Öğrendim ki efsanesini yazdığım ve Latince adı *Convolvulus germaniciae* olan bu endemik bitki hâlen Kahramanmaraş Türkoğlu Gâvur Gölü havzasında yaşıyor. Adını 1500 sene önce bu topraklarda yaşayan Germanicia Krallığı'ndan aldığı bilinen bu çiçek aslında neslini kurtaracak bir kahraman arıyor. Çünkü aldığım bilgiye göre bitki tek bir lokasyonda rastlanılan 50 adet bireyle nesli tükenme tehlikesi altında bulunuyor. Yöre halkının da bitkiyi literatürdeki ismiyle "Kahkaha Çiçeği" olarak andığı ve *Convolvulus* familyasına ait olan bu çiçek, 1863 yılından bu yana bilim dünyasında herbaryumlarda da yer alıyor. Bitkinin Germenika Krallığı ile olan bağından dolayı Kahramanmaraş Germanicia Antik Kenti mozaiklerinde bu çiçeğin izini sürenlerse gördükleri karşısında bambaşka heyecanlar yaşıyor.

Peki ya sizler bu heyecanı yaşamaya hazır mısınız?

Bilimsel adı *Convolvulus germaniciae* (Tarla sarmaşığı ve halk arasındaki karşılığı ile Kahkaha Çiçeği) olan bitki, dünyanın başka hiçbir lokasyonunda bulunmayan yalnızca Kahramanmaraş'a özgü bir endemiktir. Bu endemik bitki sadece tip lokalitesi olan Gâvur Gölü ve çevresinde yetişmektedir. İlk defa 1865 yılında Haussknecht tarafından toplanan türle ilgili daha sonraki yıllarda herhangi bir toplama kaydına rastlanmamıştır. Yeterli veri bulunmamasından dolayı türün tehlike kategorisi *Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı*'nda (DD) veri yetersiz olarak belirtilmiştir.

Kaynak: Araştırmamax.com/ *Biological Diversity and Conservation* -4 /2(2011)

The voice in his dream advised King Germanicus to find the blessed mountain where the Bilge bird had left a feather from its wing.

When those thousand years of rain met the seeds of the *convolvulus sepium*, the plant would spontaneously blossom and produce flowers. And these flowers would take away the sadness from all the faces in the king's city that had forgotten how to smile.

When the kind-hearted King Germanicus woke up in a sweat from his dream, he found raindrops that looked like pearls in his palms. The astonished king was stunned, but he knew

what to do with these raindrops. As soon as he dropped them on the seeds of the *convolvulus sepium*, he saw a vine with heart-shaped leaves and pink flowers like bells suddenly grow green and tall. The King's face began to smile when he saw the flower, and so did the faces of his people. The flower became a smile on sad faces.

King Germanicus looked at the pinkishness of the flower and:

-You bring joy to my people! You get stronger, O flower!

The *Convolvulus Sepium* turned to the kind-hearted King and:

-Smile energizes. Don't forget to smile!

The legend ended with a smile. The author of the legend returned to his research and wanted to write down the following information about the plant's existence in the scientific world:

I learned that this endemic plant, whose legend I wrote about and whose Latin name is *Convolvulus germaniciae*, still lives in Kahramanmaraş Türkoğlu Gâvur Lake basin. This flower, which is known to be named after the Germanicia Kingdom that lived in these lands 1500 years ago, is actually looking for a hero to save its extinction. Because according to the information I received, the plant is under the threat of extinction with 50 individuals found in a single location. This flower, which belongs to the *Convolvulus* family and which the local people call the plant "*Convolvulus Sepium*" in the literature, has been included in the herbers of the scientific world since 1863. Those who trace this flower in the mosaics of the Ancient City of Kahramanmaraş Germanicia, due to the plant's connection with the Kingdom of Germanicia, experience a completely different excitement in the face of what they see.

Are you ready to experience this excitement?

Fotoğraf: Halil İbrahim Tutak

The plant, whose scientific name is *Convolvulus germaniciae* (popularly known as *Convolvulus Sepium*), is endemic only to Kahramanmaraş and not found in any other location in the world. This endemic plant grows only in and around Gâvur Lake, which is its locality. The species was collected for the first time by Haussknecht in 1865 and no collection records were found in the following years. Due to the lack of sufficient data, the endangerment category of the species is indicated as data deficient in the *Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı* (Red data book of Turkish plants) (DD).

Reference: Araştırmamax.com/ *Biological Diversity and Conservation -4 /2(2011)*

MARAS DAĞLARININ AĞLAYAN GELİNİ:

TERS LALE-*Fritillaria imperialis*

THE CRYING BRIDE OF MARAS MOUNTAINS: THE REVERSE TULIP *-Fritillaria imperialis-*

Ters Lale Kahramanmaraş'ın Andırın ve Afşin ilçelerinin kayalık yamaçlarında, Türkiye'de Doğu Anadolu bölgesinin birçok ilinde ve İran-Turan iklim bölgesinde doğal olarak yetişmektedir.

The Reverse Tulip grows naturally on the high and rocky areas of Andırın and Afşin districts of Kahramanmaraş, in many provinces of the Eastern Anatolia region in Turkey and in the Iran-Turan climatic zone.

FERHAT AĞCA

Ters Lale, Zambakgiller (*Liliaceae*) familyasına ait çok yıllık soğanlı bir bitkidir. Zambakgiller familyasının genel karakteristik özelliklerine sahip bu tür, laleye benzeyen çiçeklerinin aşağıya doğru eğik olmasıyla tanınmış ve bu şekilde isimlendirilmiştir. Ülkemizde halk arasında "Ağlayan Gelin", "Gelin Çiçeği", "Şah Tuğu (Tuğ-u Şahi)", "Kral Lalesi", "Şerefeli Lale", "Gülnahun", "Kerbela Çiçeği" gibi isimlerle de bilinmektedir.

Ters Lale'nin bir metreye kadar boylanabilen çiçeklerinin üstünde mızraksı yapraklardan oluşan tuğ şeklinde bir yaprak demeti bulunmaktadır. Nisan ve Mayıs aylarında açan çiçekler; gövdenin tepesinde ağzı aşağıya dönük, çan şeklinde 5-9 adet sarı, kırmızı, turuncu renginde veya bunların farklı tonları şeklindedir. Kahramanmaraş'ın Andırın ve Afşin ilçelerinin kayalık yamaçlarında, Türkiye'de Doğu Anadolu bölgesinin birçok ilinde ve İran-Turan iklim bölgesinde bulunan birçok ülkede 1200-2500 metre yüksekliklerde doğal olarak yetişmektedir.

Fritillaria cinsinin bazı türlerinin çiçekleri tavla zarına benzeyen damalar bulundurmasından dolayı cins adı Latince zar anlamına gelen 'fritillus' sözcüğünden türetilmiştir. Osmanlı döneminde bitkinin genel görünümü tuğu andırmasından dolayı "Tuğ-u Şahi" olarak isimlendirilmiştir.

16. yüzyılda Anadolu'dan Avrupa'ya ve oradan da Avustralya'ya botanik bahçe müdürlüğü yapan Caroulus Clusius tarafından götürülmüştür. O zamanlar bitkinin ismi Avrupa'nın batısında 'Crown Imperial' (Kral Tacı) olarak isimlendirilmiştir. Bu ismin verilmesi muhtemelen bizdeki eski ismi olan 'Tuğ-u Şahi'den kaynaklanmaktadır. Ters Lale'nin çiçek yapraklarının iç tabanında beyaz, inci tanesini andıran ve bal özü salgılayan bezler bulunmakta ve bu bezlerden zaman zaman nektar damlamaktadır. "Ağlayan Gelin" ismi ise tam olarak bu özelliğinden dolayı verilmiştir. Anadolu'da el bebek gül bebek yetiştirilen kızlar hayatlarının baharında gelin

Fotoğraf: Yasin Mortaş

The Reverse Tulip is a perennial bulbous plant belonging to the Lily family (*Liliaceae*). This species, which has the general characteristics of the lily family, is known and named in this way because its tulip-like flowers are tilted downwards. In our country, it is also known as "Crying Bride", "Zantedeschia Aethiopica", "Shah Tugu (Tug-u Shahi)", "King Tulip", "Serefeli Lale", "Gülnahun", "Karbala Flower".

The flowers of the Reverse Tulip, which can grow up to one meter in length, have a cluster of lanceolate leaves on top. The flowers bloom 5-9 pieces of yellow, red, orange or different shades thereof in bell-shaped at the top of the stem in April and May. The Reverse

Tulip grows naturally on the high and rocky areas of Andırın and Afşin districts of Kahramanmaraş, in many provinces of the Eastern Anatolia region in Turkey and at altitudes of 1200-2500 meters in many countries in the Iran-Turanian climatic zone.

The genus name is derived from the Latin word "fritillus" meaning dice, as some species of the genus *Fritillaria* have flowers with checkers resembling backgammon dice. During the Ottoman period, the plant was called "Tug-u Shahi" because of its general appearance resembling a Tuğ (a symbol). In the 16th century, it was taken from Anatolia to Europe and then to Australia by Caroulus Clu-

sius, who was a botanical garden manager. At that time, the plant was called "Crown Imperial" in western Europe. This name is probably due to its old name "Tug-u Shahi" in our country. At the inner base of the flower petals of the Reverse Tulip, there are white, pearl-like glands that secrete honey extract and from time to time nectar drips from these glands. The name "Crying Bride" was given precisely because of this feature. In Anatolia, girls who are on velvet become brides in the spring of their lives and a red shawl is thrown over their heads as they leave their family home. It is fitting that she is called the "Crying Bride" as it is the Reverse Tulip that best symbolizes the girls who tearfully and unhappily leave the their family home.

olup baba evinden çıkarken başlarına kırmızı tül bent atılır. Baba evinden boynu bükük, gözü yaşlı ayrılan kızları en iyi şekilde sembolize eden çiçek olduğu için bu şekilde adlandırılması ne kadar da isabetlidir.

Ters Lale'nin çiçekleri, bol miktarda nektar içerdiği için böcekler tarafından çok sık ziyaret edilmektedir. Ancak çoğu türünde nektarların kokusu çiçeğin görüntüsü gibi pek hoş değildir. Bu hoş olmayan koku bitkinin tüm organlarında bulunmaktadır ve bu nedenle kesme çiçek olarak kullanılmamaktadır. Nektar içeriğinde aminoasit, glikoz ve fruktoz şekerleri bulunmasından dolayı tozlaştırıcıları cezbetse de özellikle bazı türleri güçlü uçucu kimyasallara sahip olduğu için tavşanları, fareleri, köstebekleri ve sincapları uzaklaştırıcı etkisi olduğu yapılan araştırmalar sonucu belirlenmiştir.

Ters Lale, farklı medeniyetlerde pek çok efsaneye konu olmuş, boynunun büküklüğüne bağlı olarak genellikle hüznün, acının ve gözyaşının sembolü şeklinde kullanılmıştır. Hristiyan efsanelerine göre Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğini gören Hz. Meryem'in hüznüyle dökülen gözyaşları, döküldüğü yerde Ters Lale olarak neşvünema bulmuştur. Bizim medeniyetimizdeki görüşlere göre

Baba evinden boynu bükük, gözü yaşlı ayrılan kızları en iyi şekilde sembolize eden Ters Lale olduğu için "Ağlayan Gelin" diye adlandırılması ne kadar da isabetlidir.

ise; Hz. Hasan ve Hüseyin efendilerimizin Kerbela'da şehit edilmesinden dolayı bu çiçeğin boynu bükülmüş ve rengi de kırmızı olmuştur. Bu nedenle "Kerbela Çiçeği" olarak da bilinmektedir. Ayrıca tarihten bu yana farklı medeniyetlerden insanlar, sevdikleri öldüğünde mezarlarına Ters Lale dikerek hüznlerini bu şekilde göstermişlerdir.

Aşk hikâyelerine de konu olan Ters Lale, Ferhat ile Şirin'in birbirine kavuşamaması nedeniyle hüznün simgesi olarak kabul edilmiş ve boynunu bükümüştür. Hikâyeye göre Şirin'in ölüm haberini alan kara sevda Ferhat, elinde tuttuğu baltayı savurarak başını yarar ve akan kanlarından laleler filizlenerek boynunu bükür. Ters Lale'nin konu edildiği ve aşk hikâyesi olarak anlatılan birçok efsanede, dini-etnik farklılıklardan dolayı kavuşmalarına müsaade edilmeyen âşıkların, sonu ölümle biten bütün acı hikâyelerinde Ters Lale hep başrolüdür. Hikâyelerin ortak özelliği kızların Hristiyan, bu kızlara gönlünü kaptıran erkeklerin de Müslüman olmasıdır. Şevki Bey'in Hicaz makamında bestelediği şarkısı da sanki bu hüznü hikâyelerle birlikte Ters Lale'ye de söylenmiş gibidir:

*Severim cân ü gönülden seni tersâ
çiçeğim
Seni kâbil mi görüp sevmemek, ey göz
bebeğim
Sana hemtâ bu güzellikte bulunmaz
meleğim
Seni kâbil mi görüp sevmemek, ey göz
bebeğim*

Ünlü halk ozanımız Aşık Veysel de laleyi; çiğdem, sümbül ve nevrulza atıştırdığı bir şiirinde Ters Lale motifini kullanmıştır:

*Lale der ki be hey Tanrı
Benim boynum neden eğri?
Yardan ayrı düştüm gayrı
Benden ala çiçek var mı?*

Ters Lale'nin hakikatte neden boynunu büküğünü bilmek elbette güç. Belki de âdemoğlu misali cennetten dünya gurbetine sürgün edildiği içindir. Kim bilir?

Ters Lale'nin yumruları ve farklı formlarda hazırlanmış ilaçları geleneksel tıpta özellikle de Çin tıbbında öksürük, grip ve solunum yolları hastalıklarının tedavisinde, ayrıca bağışıklık sistemini güçlendirme amacıyla kullanılmaktadır. Ancak zehirli türleri de barındırdığı için hekim tavsiyesi olmadan asla kullanılmamalıdır. Doğada oldukça nadir bulunan ve nesli tükenme tehlikesinde olan Ters Lale, gelişi güzel toplanmamalı ve bu nadide çiçek gelecek nesillere de miras olarak kalmalıdır.

Fotoğraf: Yasin Moras

The flowers of the Reverse Tulip are often visited by insects because they contain a lot of nectar. However, in most species the smell of the nectar is not as pleasant as the appearance of the flower. This unpleasant odor is present in all parts of the plant and is therefore not used as cut flowers. Although it attracts pollinators due to the presence of amino acids, glucose and fructose sugars in the nectar content, it has been determined as a result of research that it has a repellent effect on rabbits, mice, moles and squirrels, especially since some species have strong volatile chemicals.

The Reverse Tulips have been the subject of many legends in different civilizations, and are often used as a symbol of sadness, pain and tears due to its hands and knees. According

It is fitting that she is called the “Crying Bride” as it is the Reverse Tulip that best symbolizes the girls who tearfully and unhappily leave their family home.

to Christian legends, the tears of Mary, who saw the crucifixion of the Messiah, were shed in sorrow, and the Reverse Tulip was born in the place where they were shed. According to the views in our civilization, this flower drooped and its color became red due to the martyrdom of Hasan and Hüseyin (grandson of Muammad) in Karbala. For this reason, it is also known as “Karbala Flower”. In addition, people from different civilizations have shown their sadness in this way by planting the Reverse Tulips on their graves when their loved ones died.

The Reverse Tulip, which is also the subject of love stories, was accepted as a symbol of sadness due to the failure of Ferhat and Şirin to meet each other and drooped. According to the story, lover Ferhat, who received the news of Şirin’s death, hurt himself by swinging the axe he held in his hand and dropped by sprouting tulips from the flowing blood. In many legends in which the Reverse Tulip is the subject and told as a love story, the Reverse Tulip is always the protagonist in all the painful stories of lovers who are not allowed to meet due to religious-ethnic differences and who end in death. The common feature of the stories is that the girls are Christian and the men who fall in love with these girls are Muslim. Şevki Bey’s song, composed in the Tune Hejaz, seems as if it was sung to the Reverse Tulip along with these sad stories:

I love you with all my heart, my reverse flower

*Is it possible to see you and not love you,
O apple of my eye*

There is no beauty like you, my angel

*Is it possible to see you and not love you,
O apple of my eye*

Our famous folk minstrel Aşık Veysel also used the Reverse Tulip motif in a poem in which he paired the Tulip with Crocus, Hyacinth and Linaria Vulgaris:

Tulip says, hey God

Why am I reverse?

I’m separated from my lover

Are there any other flowers besides me?

Of course, it is difficult to know why the Reverse Tulip actually droops. Maybe it is because it was exiled from paradise to the world like humankind. Who knows?

The eyes of the Reverse Tulip and its medicines in different forms are used in traditional medicine, especially in Chinese medicine, to treat cough, flu and respiratory diseases, as well as to strengthen the immune system. However, since it also contains poisonous species, it should never be used without medical advice. The Reverse Tulips, which are very rare in nature and in danger of extinction, should not be collected indiscriminately and this rare flower should be left as a legacy for future generations.

Lezzetin Mekânı

EN TATLI EL BOMBASI: İÇLİ KÖFTE

Delicacy Corner

THE SWEETEST GRENADÉ: TURKISH STUFFED MEATBALL

Günümüzde Türkiye, Arabistan, Ürdün, Filistin'de dahil olmak üzere Levant mutfağının en gözde yemeğidir İçli Köfte. İçli Köfte'nin buralarda farklı isimleri de vardır: "kibbe", "oruk", "kitel raha", "dolgulu köfte"...

Today, Stuffed Meatball is the most popular dish in Levantine cuisine, including Turkey, Arabia, Jordan and Palestine. Stuffed Meatball has different names in these regions: "kibbe", "oruk", "kitel raha"...

BETÜL ASLANTÜRK

Geçmişten günümüze kadar namını yitirmeden gelmeyi başaran, Türkiye'nin dört bir yanından "Bize aittir, bizim yöresel yemeğimizdir," tartışmalarının yapıldığı, gündemden hiç düşmeyen, popüleritesini yitirmeyen, yapımı zahmetli, yemesi keyifli, davet sofralarının vazgeçilmez lezzeti İçli Köfte'nin biraz tarihinden biraz tarifinden bahsetmek istiyorum.

Tarifine geçmeden önce; hepimizin sahiplenip kendi yöremizin gelenek ve göreneklerine göre mutlaka en lezzetli şekilde yaptığı İçli Köfte'nin tarihinin Geç Hititler dönemine dayandığını söylesem, detayları öğrenmek için benimle birlikte geçmişe gelir misiniz? O zaman bağlayın kemerleri yolculuk başlasın!

MÖ. 1600'lü yılların Mezopotamya'sına, Geç Hititler zamanına gidiyoruz. Türkiye'nin Güneydoğu kısmının da dahil olduğu Mezopotamya halkı; bulgur ve suyu karıştırıp, macun kıvamı alana kadar yoğurmuş, yuvarlak şekiller verip

I would like to talk a little bit about the history and the recipe of Stuffed Meatball, which has managed to come from the past to the present without losing its reputation, which is the indispensable flavor of the invitation tables, which is laborious to make, enjoyable to eat and indispensable flavor of the invitation tables, where discussions are held from all over Turkey, like "It belongs to us, it is our local dish," never falling off the agenda, never losing its popularity.

Before I pass on to its recipe; if I tell you that the history of Stuffed Meatball, which we all embrace and make in the most delicious way according to the traditions and customs of our own region, dates back to the Late Hittites period, would you come with me to the past to learn the details? Then fasten your seatbelt. We set off on!

We go back to Mesopotamia in the 1600s BC, the time of the Late Hittites. The people of Mesopotamia, including the Southeastern of Turkey, mixed bulgur and water, kneaded it until it turned into a paste, brake off walnut-size pieces of the dough and roll them

**Kurban
eti pay edilirken,
"Köftelik yavan
(yağsız) et de ayırın,"
diye tembih edilir hatta
et dolaba girmeden
"tezeyken (taze) yapın,
teze etin köftesinin halı
(hâli) başka olur."
derlermiş.**

kızgın taş üzerinde pişirmişler. Sanırım şekilden dolayı adına "kibbe" demişler. O dönemin imkânlarına göre ilk keşif gayet leziz görünüyordu lakin içi boş... Eee adı içli köfteyse nerede bunun içi? Yapılan bu hamurun içine et koyma fikri kime aitti acaba diye dolaşırken kendimi Arabistan'da buluverdim. Tarihçiler etli kibbenin ilk olarak Arabistan'da yapıldığını söylüyor. Arabistan mutfağında etsiz yemek tercih edilmezmiş, belki de bundan dolayı denediler, görüntü ve lezzet olarak da tam not almış ki methi zamanla saray mutfağına kadar gelmiş.

Günümüzde Arabistan, Ürdün, Filistin'de dahil olmak üzere Levant mutfağının en gözde yemeğidir İçli Köfte. Türkiye'nin Güneydoğu şehirleri ve büyük Suriye bölge mutfağına genel olarak verilen isimdir Levant mutfağı. İçli köftenin buralarda farklı isimleri de vardır: kibbe, oruk, kitel raha, dolgulu köfte... Hatta II. Dünya Savaşı döneminde İngilizler bile yemiş ve "Suriye Torpidosu" diye de isim takmışlar. Levant mutfağında yapılan içli köftenin içine de dışına da

salça ve kırmızı biber konulur. Çoğunlukla kızartma şeklinde tüketilir. Özel günlerde, sıra gecelerinde mutlaka sofralarında bulunur.

Yapım aşamaları benzese de, malzemeleri birbirine yakın olsa da, Kahramanmaraş İçli Köftesi'nin yeri bambaşkadır. Bizim et köftemizin içinde ve dışında salça olmaz. Ayrıca iç dolgusunda ve dış kaplamasında et oluşu bizim köftemizi farklı ve özel kılar. Ahir Dağı'nda yayılan hayvanların etinin köfteye kattığı rayihasını, değirmende özenle çektiğimiz bulgurun daha köfte leğenine koyarken etrafa yaydığı burcu burcu kokusunu hiçbir şeye değişmeyiz.

Günümüzde teknolojinin de ilerlemesiyle işlerimiz bir nebze kolaylaşmış olsa da İçli Köfte zahmetli bir yemek olduğu için sık sık yapı-

maz. Eskiden Kurban Bayramı'nın üçüncü ya da dördüncü günü yapılırmış, hâlâ bu geleneği sürdürenler vardır mutlaka... Kurban eti pay edilirken, "Köftelik yavan (yağsız) et de ayırın," diye tembih edilir hatta et dolaba girmeden "tezeyken (taze) yapın, teze etin köftesinin halı (hâli) başka olur." derlermiş. Kurban Bayramı haricinde içli köfte yapmadığımızı düşünmediniz değil mi? Tabii ki yaparız, zamansız İçli Köfte yapılıyorsa bir evde; ya gelin daveti vardır, ya iftar daveti. Kısacası özel günlerimizde masalarımızın başköşesinde yerini alır İçli Köfte'miz.

İçli Köfte'nin iç kıymasını tek başına kavurursun ama dış köftesi tek başına yapılmaz. Bu görevi genelde anneanneler, babaanneler devralır, yahut da konu komşu toplaşıp yardımlaşarak yaparız. İçli Köfte'nin içine kullandığımız et bol kuyruk yağlı olur mesela.

Bol yağlı kıymamla incecik doğradığım soğanımı buluşturup usul usul, uzun uzun kavururum. Sabır ister kavurması. Az kavurursan sasır, çok kavurursan kurur. Kıyma suyunu

into balls and fried it deep. I think they called it "kibbe" because of its shape. According to the means of that period, the first discovery looks delicious, but it is hollow... So if it is called Stuffed Meatball, where is the inside? While wandering around wondering who had the idea of putting meat inside this kneaded paste, I found myself in Arabia. Historians say that kibbeh with meat was first made in Arabia. Arabian cuisine did not prefer to eat without meat, maybe that's why they tried it, and it got full marks in terms of appearance and taste, so much that its praise eventually reached the palace kitchen.

Today, Stuffed Meatball is the most popular dish in Levantine cuisine, including Arabia, Jordan and Palestine. Levantine cuisine is the general name given to the cuisine of the southeastern cities of Turkey and the greater Syrian region. Stuffed Meatball has different names in these regions: "kibbe", "oruk", "kitel raha"...

Even the British ate it during World War II and called it "Syrian Torpedo". The Stuffed Meatball made in Levantine cuisine is added with

tomato paste and paprika. It is mostly consumed in fried form. It is always found on the tables on special occasions and sira nights.

Even though the production stages are similar as the ingredients are, Stuffed Meatball of Kahramanmaraş has a completely different place. There is no tomato paste inside or outside our meatballs. In addition, the fact that there is meat in the filling and outer coating makes our meatballs different and special. We wouldn't trade the aroma of the meat of the animals grazing on Mount Ahir for anything, or the fragrant smell of the bulgur that we carefully mill while putting it in the meatball basin.

Today, even though our jobs have become a little easier with the advancement of technology, Stuffed Meatball

is not made often because it is a laborious dish. In the past, it used to be made on the third or fourth day of Eid al-Adha, there must be some people who still continue this tradition... When the Qurbani meat was being apportioned, they were advised to "spare some lean meat for meatball" and even before the meat went into the fridge, they used to say, "do it while it is fresh, the meatballs of fresh meat are different." You haven't thought we don't make Stuffed Meatball outside of Eid al-Adha, have you? Of course we do, if Stuffed Meatball is made untimely in a house; there is either a bridal invitation or an invitation for break the fast. In short, our Stuffed Meatball takes its place at the center of our tables on special occasions.

You can brown the inner ground beef for Stuffed Meatball on your own, but you cannot make the outer meatballs on your own. This task is usually taken over by grandmothers, or we do it by gathering neighbors and helping each other. For example, the meat we use in Stuffed Meatball is made with a lot of tail fat.

When the Qurbani meat was being apportioned, they were advised to "spare some lean meat for meatball" and even before the meat went into the fridge, they used to say, "do it while it is fresh, the meatballs of fresh meat are different."

çekmeden biraz tuz bolca karabiber eklerim. Pişen kıymanın cızır cızır sesi eşliğinde incecik doğrayıp hazır ederim maydanozumu, sonra dişe de geçecek şekilde doğradığım cevizimi halis yağında kavurup hazır ederim. Kıymam kavrulup hazır olunca ocağın altını kapatıp maydanozumu, cevizimi ve kırmızı ipek pul biberimi eklerim. Maydanoz kavrulmaz; hem tadını hem görünüşünü bozarsın kavurursan.

Kıymamı soğumaya bırakırım, hem soğur hem dinlenir. Büyüklerimiz: "İçli köfte yapmanın da adabı var, avrat işi köftenin dışına et bulaşmaz." derler. BUNDANDIR SOĞUYAN KİYMAMIZI SIKMAÇ YAPMA SEBEBİMİZ (Sıkmaç: avuç içinde sıkıp şekil vermek). İçimiz hazır olduğuna göre

toplayın horantayı dışını yapalım. Bileğine güvenen otursun bakır leğenin başına, aktarın köftelik bulguru, yavan eti de ekleyin şöyle bir havhalayın (kabaca karıştırmak). Etini az koymayın sakın sonra köfteniz çatlar. İncecik doğrayın soğanı; soğan ekleyin ki etin sasisını alsın, biraz da irmik ekleyelim iyi tutsun. Bolca tuz ve karabiber ekleyip bismillah diyerek başlayın yoğurmayaya. Yoğurması uzun ve zahmetlidir, marifet ister. Şimdi bu görevi et makineleri devraldı da işimiz biraz kolaylaştı. Macun gibi olup elde şekil almaya başladıysa sofranın etrafına inci gibi dizilip köftemizi yapmaya başlayalım. Top şeklinde avucuma aldığım dış köftemi, içi açılacak şekilde parmağımın yardımıyla incecik oyarım, önünde bir tas su olmalı, arada parmağı o suya daldıracaksın ki daha rahat açabilesin. Oyduğum köftemin içine sıkmaç yapıp hazır ettiğim kıymamı da koyup kapatırım. Açma işlemini herkes yapmaz, ince açanlar açıp hazır ettiğinde, diğerleri de kapatıp tepsiye dizerler.

Köfteler hazır olup yemek vakti yaklaşıncı sofralar serilir, olmazsa olmaz yufka ekmeğimiz, turşumuz ve ayranımız sofrada yerini alır. Kahramanmaraş'ımda genellikle haşla-

narak pişirilen köfte tercih edilir. Dumanı üstünde gelen köfteyi yufka ekmeğe dürüm edip bir ısırık aldın mı o yağ sıçramaları; parmaklarının arasından köftenin yağı akmalı, ağzının kenarına o yağ bulaşmalı, yedikçe yiyesin gelmeli... "Karnım doydu gözüm doymadı. Sıcığından bir bomba daha dürüm et de ye kele, soğutman yağı donmasın..." Bu cümleleri duyuyorsan sofrada İçli Köfte vardır.

Malzemeleri:

İç Harcı

1 kilo yağlı kıyma
5,6 adet büyüğünden kuru soğan
Yarım demet maydanoz
1 kase ceviz içi
Tuz, karabiber, isteğe göre kırmızı ipek biber

Dış Harcı

Yarım kg yağsız et (siyah et)
1 kg köftelik bulgur
1 su bardağı irmik
1 küçük soğan
Tuz-karabiber

**Büyüklerimiz:
"İçli köfte yapmanın da adabı var, avrat işi köftenin dışına et bulaşmaz." derler. BUNDANDIR SOĞUYAN KİYMAMIZI SIKMAÇ YAPMA SEBEBİMİZ.**

I combine fat meat with fine-chopped onion and roast it softly and for a long time. It requires patience. If you roast it too little, it smells bad, if you roast it too much, it will get dry. I add a little salt and a lot of black pepper before the ground beef boils down. Accompanied by the sizzling sound of the cooked ground beef, I finely chop and prepare parsley, then I roast and prepare walnuts, which I chop medium, in oil. When ground beef is roasted and ready, I turn down the stove and add parsley, walnuts and red pepper flakes. Parsley cannot be roasted; you will ruin both its taste and appearance.

I let ground beef rest. Our elders say: "There is also a proper way of making stuffed meatballs, woman cuts the mustard". That's why we squeeze our cooling ground beef (Squeeze; to break off walnut-size pieces of the dough and roll them into balls). Now that the dough is ready, let's get together with the household community to make its outside.

Let those who trust to their fists sit down at the copper basin, transfer the bulgur, add the meat and make up it. Do not little put the meat, otherwise meatballs will crack. Finely chop the onion; add the onion so that smell of meat will absorb, and add some semolina so that it is well. Add plenty of salt and black pepper and say Bismillah (in the name of God) and start kneading. Kneading is long and laborious, it requires skill. Now that meat machines have taken over this task, our job has become a little easier. If it is like paste and starts to take shape in your hand, let's start making meatballs by arranging them around the table like pearls. I take a meatball in the palm of my hand in the shape of a ball and carve it with the help of my finger, there should be a bowl of water in front of you, you should dip your finger into that water so that you can open it more easily. I put the prepared ground beef into the carved meatball and close it. Not everyone does the carving, when those, who roll them out thinly, have already done, the others close them and place them on the tray.

When the meatballs are ready and it's time to eat, the tables are laid and the indispensable handmade dough, pickles and ayran take their place on the table. In Kahramanmaraş, meatballs cooked by boiling are generally pre-

ferred. When you wrap the piping hot meatballs in handmade dough and take a bite, the oil splatters; the oil of the meatballs should flow between your fingers, the oil should get on the corner of your mouth, you should want to eat more and more... "My stomach is full but my eyes are not. Wrap it up and eat it. Don't chill, the oil freeze..." If you hear these sentences, there is Stuffed Meatball on the table.

Ingredients:

For the Filling

- 1 kg full-fat ground beef.
- 5-6 onions
- Parsley half bunch
- A bowl of crushed walnut
- Salt, black pepper, red pepper flakes

For the Case:

- Pound of lean meat
- 1 kg fine bulgur
- 1 glass of semolina
- 1 small onion
- Salt, black pepper

Our elders say:
"There is also a proper way of making stuffed meatballs, woman cuts the mustard". That's why we squeeze our cooling ground beef.

KAHRAMANMARAŞ'TAN OSCAR GEÇTİ

OSCAR PASSED THROUGH KAHRAMANMARAŞ

Yönetmenliğini Xavier Koller'in üstlendiği Necmettin Çobanoğlu ve Nur Sürer gibi usta oyuncuların başrol aldıkları Oscar ödüllü filmde bir Kahramanmaraşlı ailenin hikâyesi anlatılmıştır.

Directed by Xavier Koller and starring master actors such as Necmettin Çobanoğlu and Nur Sürer, the Oscar award-winning film Journey of Hope tells the story of a family from Kahramanmaraş.

EMRE BİRHAN

Kahramanmaraş'ta çekilen "Umuda Yolculuk" filmi, 1991 yılında "Yabancı Dilde En İyi Film" ödülünün sahibi olmuştur. Bu ödül, Türkçe bir filmin aldığı ilk ve tek Oscar'dır. Xavier Koller'in yönetmenliğini üstlendiği filmin senaryosunu, yönetmenle birlikte "Uçurtmayı Vurmasınlar" filminden tanıdığımız Feride Çiçekoğlu kaleme almıştır. Filmin oyuncu kadrosunda ise Nur Sürer, Necmettin Çobanoğlu, Yaman Okay ve Emin Sivas yer almaktadır.

Ödülün kazanıldığı yıl, "Oscar Maraş'tan geçti", "Oscar'lı Türkler" gibi manşetlerle basında geniş yer bulan filmin bu başarısından günümüzde pek çok vatandaşımız ne yazık ki, haberdar değildir. Bunda filmin kazandığı ödülün İsviçre'ye verilmiş olmasının büyük payı vardır elbette.

İngiltere, İsviçre ve Türkiye ortak yapımı filmin başarısında; gerek çekimlerinin önemli bir kısmının Türkiye'de gerçekleştirilmesi ve filmin hikâyesinin Kahramanmaraş'tan İsviçre'ye göç eden bir ailenin gerçek yaşamına dayanması-

nın, gerekse de filmde rol alan başrol oyuncularının tamamının Türk vatandaşı olması ve çekimlerin Türkçe yapılmasının önemli oranda payı olduğu yadsınamaz. Film halen "Oscar Kazanmış Tek Türkçe Film" unvanını korumaktadır.

Haydar yaşadığı hayattan memnun değildir ve başka bir yerde olması gerektiğine inanır. Karısını ve çocuğunu da alıp İsviçre'ye göç eder. Yolculuğu boyunca, zorlu şartlar altında, zorlu sınavlardan geçmek zorunda kalacak olan Haydar, İsviçre'nin sandığı gibi bir cennet olmadığını, "umudun ülkesinin" ailesine ve kendisine cehennemi yaşatacağını acı bir şekilde tecrübe edecektir.

"Cennet dedikleri kadar varmış. Keçileri sağsan tereyağı akar. Maya çalsan yoğurdu bizim Maraş'ın dondurmasını aratmaz. Dağı aşın mı tamam, Allah yardımcın olsun." İşte bu mektupla başlar umuda yolculuk. Bu mektupla yola çıkar Haydar, hayalindeki cennete doğru... Ailesine, kendisine daha iyi bir yaşam sunabilmek amacıyla dağları aşmak, karları geçmek üzere bu mek-

tup harekete geçirir onu... Karısı Merem'i ve oğlu Mehmet Ali'yi yanına alıp cenneti görmenin hayaliyle çıkar yola. Filmin başında Mehmet Ali'nin tarlada okuduğu bu mektup, filmin sonunda İsviçre polisi tarafından bir kez daha okunur. Bu kez umudun yerini acı, hayalini yerini ise çaresizlik almıştır.

Haydar'ın İsviçre'ye götürmek için çocuklarından yalnızca birini seçmesi gerekmektedir. O da oğlu Mehmet Ali'yi seçer. Filmin sonunda da hayat adeta çocukları arasında ayrımcılık yapan Haydar'ı, seçtiği çocuğunun kollarında ölümüyle cezalandırır. Eğer babası Mehmet Ali'yi yanlarında götürmeseydi hem Mehmet Ali ölmeyecek hem de bindikleri tırla rahatlıkla İsviçre'ye geçebileceklerdi. Bu durum da filmde çatışma unsurunun başarılı bir şekilde kurgulandığını gözler önüne seriyor.

Haydar'ın babasının "Fabrika işi tarla işine benzemez," demesi üzerine Haydar'ın "Sen çalıştın mı fabrikada, nereden biliyorsun?" dediği sahnede, tipik bir postmodern taşra bakış açısıyla

The film "Umuda Yolculuk", shot in Kahramanmaraş, won the Award for "Best Foreign Language Film" in 1991. This award was the first and only Oscar won by a Turkish film. The film was directed by Xavier Koller and written by Feride Çiçekoğlu, whom we know from the movie "Don't Let Them Shoot the Kite", together with the director. The cast of the film includes Nur Sürer, Necmettin Çobanoğlu, Yaman Okay and Emin Sivas.

Unfortunately, many of our citizens are not aware of this success of the film, which was widely covered in the press with headlines such as "Oscar passed through Maraş" and "Turkish award winners" in the year it won the award. Of course, the fact that the award the film won was given to Switzerland has a big share in this.

It is undeniable that the fact that a significant part of the filming took place in Turkey and that the story of the film is based on the real life of a family who immigrated to Switzerland from Kahramanmaraş, as well as the fact that all of the leading actors in the film are Turkish

citizens and that the filming was done in Turkish, played a significant role in the success of the film, which was co-produced by England, Switzerland and Turkey. The film still holds the title of "The Only Turkish Film to Win an Oscar".

Haydar is dissatisfied with his life and believes that he should be somewhere else. He takes his wife and child and migrates to Switzerland. Throughout his journey, Haydar will have to go through tough tests under difficult conditions, and he will painfully experience that Switzerland is not the paradise he thought it was, and that the "land of hope" will be hell for him and his family.

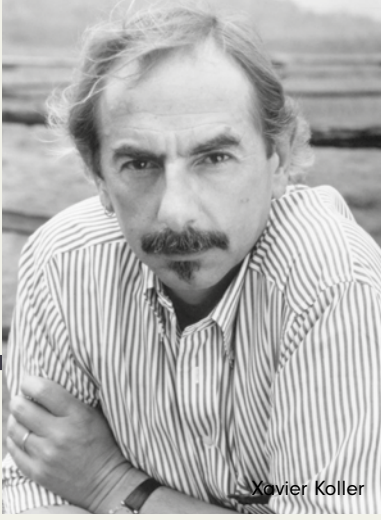
"It's paradise as they say. If you milk the goats, butter flows. If you leavened, the yogurt is as good as the ice cream in Maraş. Once you cross the mountain, God help you." The journey to hope begins with this letter. Haydar sets off with this letter, towards the paradise of his dreams... This letter mobilizes him to cross the mountains and overcome snow in order to offer a better life to his family

and himself... He takes his wife Meryem and his son Mehmet Ali and sets off with the dream of seeing paradise. This letter, which Mehmet Ali reads in the field at the beginning of the film, is read once more by the Swiss police at the end of the film. This time hope is replaced by pain and dreams by despair.

Haydar has to choose only one of his children to take to Switzerland. He chooses his son Mehmet Ali. At the end of the film, life punishes Haydar for discriminating between his children by killing him in the arms of the one he chose. If his father had not taken Mehmet Ali with them, both Mehmet Ali would not have died and they could have easily crossed to Switzerland in the truck. This reveals that the conflict element in the film is successfully constructed.

In the scene where Haydar's father says "Factory work is not like field work" and Haydar says "Have you worked in a factory, how do you know?", we encounter a typical postmodern provincial point of view. Generating ideas about events

Xavier Koller

Bir fotoğraf onları yola çıkardı, bir fotoğraf bir yabancıyla dost etti ve filmin sonunda da bir fotoğraf acılarının ifadesi haline geldi.

karşılaşırsınız. Kendi yaşamadığı, deneyimlemediği olay ve olgular hakkında başkalarının deneyimlerinden çıkarımlar yaparak fikirler üretmek, hem kurmaca anlatılarda, hem de gerçek yaşamda örneğine sık sık rastladığımız bir durumdur.

Bir fotoğraf onları yola çıkardı, bir fotoğraf bir yabancıyla dost etti ve filmin sonunda da bir fotoğraf acılarının ifadesi haline geldi... Birbirine güvenen insanlar birbirlerine ailelerinin fotoğraflarını gösterir. Tırla yolculuk yaparken Haydar'ın tır şoförüyle dostluğu da bir aile fotoğrafıyla başlar. Birbirlerinin dillerini anlamamalarına rağmen bir İsviçreli ve bir Türk, bir fotoğraf sayesinde samimi iletişim kurarlar.

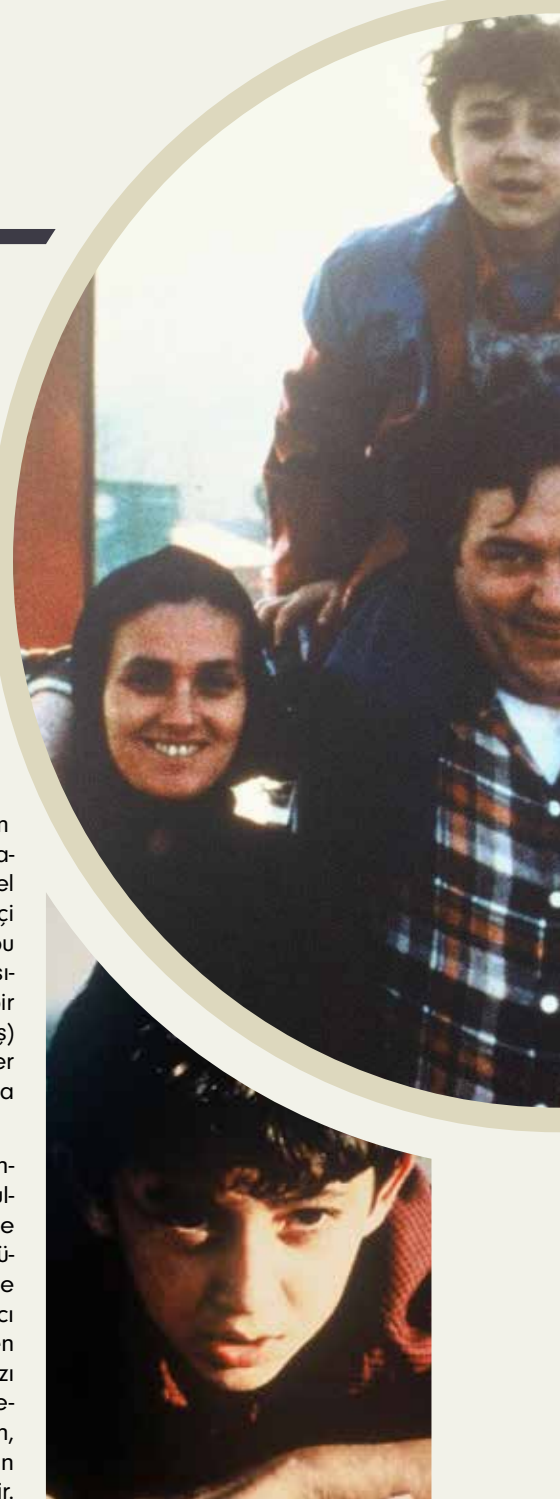
Haydar ve ailesinin hiç dil bilmeden o kadar yolu gitmesi ve karşılarına çıkan onca yabancıyla, öyle ya da böyle, bir şekilde anlaşması da umudun dilinin evrenselliği tezini doğrular niteliktedir.

İsviçre yolundaki göçmenlerin etnik köken, fiziksel yapı ve dine bakış açısından farklı karakterler olarak tasarlanmasıyla bir Türkiye mozaiki kurulmuş adeta. Göçmenler, göç yolunda karşılaştıkları güç durumlarda aralarındaki bu farklılıkları bir kenara bırakıp, "daha iyi bir hayat" umuduyla birlik olabilmislerdir. Çektikleri ortak acılar, onları kader ortağı haline getirmiştir.

Filme göçmenleri bile bile ölüme gönderen, paralarını alıp onları dondurucu soğukta bir başlarına bırakan çete üyeleri de Türk vatandaşı. Bu durum "Hemşeri hemşeriye gurbette tanır" düsturunun bir örneği gibi görünse de; Türklerin haricindeki bütün yabancı vatandaşların (İsviçre ve İtalyan vatandaşlarının) son derece iyi insanlar olarak yansıtılması da gözlerden kaçmıyor.

Bir yol filmi tadında ilerleyen filmin anlatısında, klasik kurmaca film dinamiklerinde bir anlatı yerine; belgesel niteliğinde, nispeten daha gerçekçi bir anlatı tercih edilmiş. Böylece bu tarz olayların gerçekte de karşılaşılabileceğinin (ki film zaten gerçek bir hikayeden yola çıkılarak tasarlanmış) yansıtılmasının yanı sıra; gerçeğin her zaman en acı kurmacadan bile daha acı olduğu gerçeği vurgulanmış.

Son olarak; filmden Türkçe, İtalyanca, Almanca gibi birçok dil konuşulmasına rağmen; final sahnesinde Haydar'ın karısına oğlunun öldüğünü hiç konuşmadan sessizlikle ifade etmesi ve akabinde Meryem'in acı çığlığı, filmin oyunculuk ve mizansen kurulumu başarısının yanı sıra, bazı durumlarda konuşulan bir dilin önemini, hayalin ve hayal kırıklığının dilinin ortak olduğunun mesajı iletilmektedir.

A photograph took them on the road, a photograph befriended a stranger and at the end of the movie a photograph became the expression of their pain.

and phenomena that one has not experienced oneself by making inferences from the experiences of others is a situation that we frequently encounter both in fictional narratives and in real life.

A photograph took them on the road, a photograph befriended a stranger, and at the end of the film a photograph became the expression of their pain... People who trust each other show each other photos of their families. While traveling by truck, Haydar's friendship with the truck driver begins with a family photo. Despite not understanding each other's languages, a Swiss and a Turk establish a sincere communication through a photograph.

The fact that Haydar and his family traveled all that way without knowing any language and somehow, one way or another, got along with all the strangers they encountered confirms the thesis of the universality of the language of hope.

A mosaic of Turkey is created by depicting the immigrants on their way to Switzerland as different characters in terms of ethnicity, physical structure and religious outlook. In the difficult situations they encountered on the migration route, the migrants were able to put aside these differences and unite in the hope of "a better life". Their common suffering has made them partners in destiny.

In the film, the gang members who deliberately send migrants to their deaths, take their money and leave them alone in the freezing cold are also Turkish citizens. While this seems to be an example of the maxim "Homeboy knows his homeboy in the foreign land", the fact that all foreign citizens (Swiss and Italian citizens) are portrayed as extremely good people, except for the Turks, does not go unnoticed.

The narrative of Journey to Hope, which has the flavor of a journey, is documentarily more realistic narrative, rather than the dynamics of a classic fiction film. This not only reflects the fact that such incidents can happen in reality (the film is based on a true story), but also emphasizes the fact that the truth is always more bitter than even the most bitter fiction.

Finally, although many languages such as Turkish, Italian and German are spoken in the film, in the final scene in which Haydar tells his wife that his son is dead without speaking, in silence, and then Meryem's shrieking, besides the success of the film's acting and mise-en-scène, conveys the message that in some cases the language spoken is not important; that the language of pain, hope, dream and disappointment is common.

KAHRAMANMARAŞ DÜĞÜNLERİNDE MÜZİK ve DEMBİLDEKÇİ KENAN

MUSIC IN KAHRAMANMARAŞ WEDDINGS AND TABRERE KENAN

Dembildekçi Kenan düğünlerde darbuka çalıp şarkı söyleyerek sosyal ortamı oluştururmuş. Günümüzde Kenan'ın torunları dahi aynı şekilde müzisyen kişilikleri ile ön plana çıkmaktadır.

Tabrere Kenan used to create a social atmosphere by playing darbukka and singing at weddings. Today, even Kenan's grandchildren stand out as musicians in the same way.

MEHMET ALİ ZARİFOĞLU

Günümüzde düğün kelimesi denilince akla ilk olarak eğlence tertiplerinin geldiği mutlak. "Şem-seddin Sami ve Ahmed Vefik Paşa düğün kelimesinin toy günü ya da tü gününden bozma olduğunu ileri sürmektedirler. Buna açıklık getirmek ve düğünle ilgili kurmak için de şöyle bir açıklama yapmaktadırlar: Düğün günü herkesin doya doya yiyip içmesinden dolayı toy günü, Türklerin o günde evlerini kuş tüyüyle süslemelerinden dolayı da tüy günüdür." (Yakıcı, 1991, s. 33) Türk kültür dairesi içerisinde önemli bir geçiş ritüeli olan düğünler gerçekleştikleri toplumun ortak paydalarına göre farklılık ya da benzerlik gösterebilir.

Bireyler kültürel kimlikleri ile ortak bir paydada buluşarak toplum şuuruna kavuşur ve geleneklerini kendilerini bir araya getirebilen ortak paydalarla sürdürürler. Bu bağlamda düğün ritüelleri sırasında kullanılan ortak semboller de bireyleri bir araya getirerek sosyal ortamı oluşturur.

Düğün törenleri gerçekleştikleri toplumlarda o kültürün yapısına göre farklılıklar gösterir. Fakat günümüzde yapılan düğün törenlerinin genelinde eski Orta Asya Türk toplumlarının motiflerine rastlanır. Buna en belirgin örnek; günümüzde "Asma Davul" olarak adlandırdığımız çalgıdır. "Davul, insanlığın başlangıcından bu yana

haberleşmede, dinsel törenlerde, düğünlerde, çeşitli eğlencelerde, savaşlarda kullanılan aynı zamanda duygu ve düşünceleri de ifade eden bir çalgıdır. İlk çağlardaki aşiret, oymak kavgalarında kahramanlık duygularını artıran, intikam arzusunu harekete geçiren bir duygu yoludur. (Şahin 2009, Aktaran: Uzunkaya, 2014) Orta Asya Türk Topluluklarında, yaşadıkları toplumlarca farklı isimlerle anılan din adamlarının mistik anlamlar yükledikleri "şaman davulu" ile birçok ayini gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Bununla birlikte Hz. Muhammed (sav) düğün ile ilgili bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Nikâhı ilan edin, onu mescitlerde yapın, üzerine de def

Today, when the word “wedding” is mentioned, the first thing that comes to mind is certainly entertainment. “Şem-seddin Sami and Ahmed Vefik Pasha argue that the word wedding is a corruption of toy day or tÿy day. In order to clarify this and to establish the wedding, they make the following explanation: “The wedding day is called toy day because everyone eats and drinks to the fullest on that day, and tÿy day because Turks decorate their houses with feathers on that day” (Yakıcı, 1991, p. 33). Weddings, which are an important transition ritual within the Turkish cultural, may show differences or similarities according to the common denominators of the

society in which they take place. Individuals gain a sense of community by meeting on a common denominator with their cultural identities and continue their traditions with common denominators that can bring them together. In this context, the common symbols used during wedding rituals bring individuals together and create a social environment.

Wedding ceremonies differ in the societies where they take place according to the structure of that culture. However, today's wedding ceremonies often include motifs from ancient Central Asian Turkic societies. The most prominent example of this is the instrument we call

the “Drum” (similar to Ramadan drum) today. “The drum is an instrument that has been used in communication, religious ceremonies, dancing, weddings, various entertainments and wars since the beginning of mankind, as well as expressing emotions and thoughts. It is a way of emotion that increases the feelings of heroism in tribal and clan fights of the early ages and activates the desire for revenge (Şahin 2009, as cited in Uzunkaya, 2014). In Central Asian Turkish societies, it is known that clergymen, who were called by different names by the societies they lived in, performed many rituals with the “shaman drum”, which they attributed mystical meanings.

Günümüzde yapılan düğün törenlerinin genelinde eski Orta Asya Türk toplumlarının motiflerine rastlanır.

vurun. Bu evlenme işini duyurunuz ve bunun için def çalınız. Nikâhta haramla helali ayıran fark, def ve sestir.” (Tirmizi, Nikah, 6, Aktaran: Çolak, 2012, s. 169)

Vurmali çalgılar tarih boyunca çeşitli ritüellerde farklı amaçlar doğrultusunda kullanılmıştır. Günümüz Anadolu sınırları içerisinde de vurmali çalgılar düğünler içerisinde bir yer

edinmiştir. Farklı bölgelerde farklı icra teknikleri dikkat çekmekte olup bu özelliği ile Anadolu'nun zengin kültür yapısını yansıtmaktadır. Kahramanmaraş ili içerisinde de gerçekleştirilen düğün pratikleri geçmişten günümüze kadar farklılıklar göstererek devamlılığını sağlamıştır. Belirtmek gerekir ki yazımın içeriği; il merkezinde gerçekleşen düğün törenleri ve buradaki müzikal icralardır.

Günümüzde gerçekleşen düğün törenleri daha çok kapalı alanlarda ve bu organizasyon için özel olarak kullanılan salonlarda üç ya da beş saat arasında gerçekleşmektedir. Düğünlerde genel olarak bağlama ve klavye kullanıldığı sıkça görülür. Bireylerin modern yaşam tarzına uymaları ile insan yaşamı bir hız kazanmış, düğün gelenekleri ve bu ritüelin yapıma biçimi de değişime

uğramıştır. Kahramanmaraş'ta düğün geleneklerinin değişmesi ve zaman olarak kısalması düğün salonlarının açılmasıyla yani 1980'li yılların başında gerçekleşmiştir. Fakat daha eski Maraş düğünlerinde durum günümüzde olduğundan biraz farklıdır.

Henüz düğün salonlarının olmadığı dönemlerde gerçekleşen düğün törenleri evlerde, sokaklarda gerçekleşen ve günlerce süren bir sosyal etkinlik olarak göze çarpıyor. Davul ve zurnanın eğlencenin temelini oluşturduğu bu törenlerde bazen de belediye bandosunun yer aldığı dikkat çekmektedir. Eski Maraş düğünlerinde erkeklerin davul ve zurna ile eğlendikleri, kadınların ise ya kendi aralarında imece usulü müzik yaparak ya da Dembildekçi Kenan diye bilinen bir darbukacının eşliği ile eğlence tertip ettikleri bilgisine ulaşıyoruz.

Dembildekçi Kenan olarak ün yapmış, müzisyenliğiyle ön plana çıkan kişi hakkında yaptığım şahsi görüşmelerle bilgi topladım. Anlatılanlara göre Dembildekçi Kenan ayakları biraz aksak, hafif kamburu olan bir kişidir. Düğünlerde kadınlar ve erkekler ayrı ayrı eğlenmelerine rağmen kadınlar Kenan'ı aralarına alırlar ve ondan çekinmezlermiş. Kenan düğünlerde darbuka çalıp söyleyerek sosyal ortamı oluşturmuş. Günümüzde Kenan'ın torunları ve torunlarının çocukları dahi aynı şekilde müzisyen kişilikleri ile ön plana çıkmaktadır. Bu durumda soydan gelen bir müzisyenlik söz konusudur. Dembildekçi Kenan hakkında bazı kaynaklarda bilgiler yer alsa da fotoğrafı ilk defa bulunmaktadır fakat onun fotoğrafı ilk defa bu yazı içerisinde yer alıyor. Dembildekçi Kenan'ın araştırılması, hem Kahramanmaraş'ta icra edilen düğün geleneklerinin bir dönemine ışık tutacak hem de şehrimizin bir değeri daha tanınmış olacaktır.

Today's wedding ceremonies often include motifs from ancient Central Asian Turkic societies.

On the other hand, the Messenger (Muhammad-PBUH) said in a hadith about weddings: "Announce the marriage, perform it in the musjids, and beat the tambourine. Announce this marriage and play the tambourine for it. The difference between the haram and halal in marriage is the tambourine and the sound." (Tirmidhi, Nikah, 6, as cited in Çolak, 2012, p. 169).

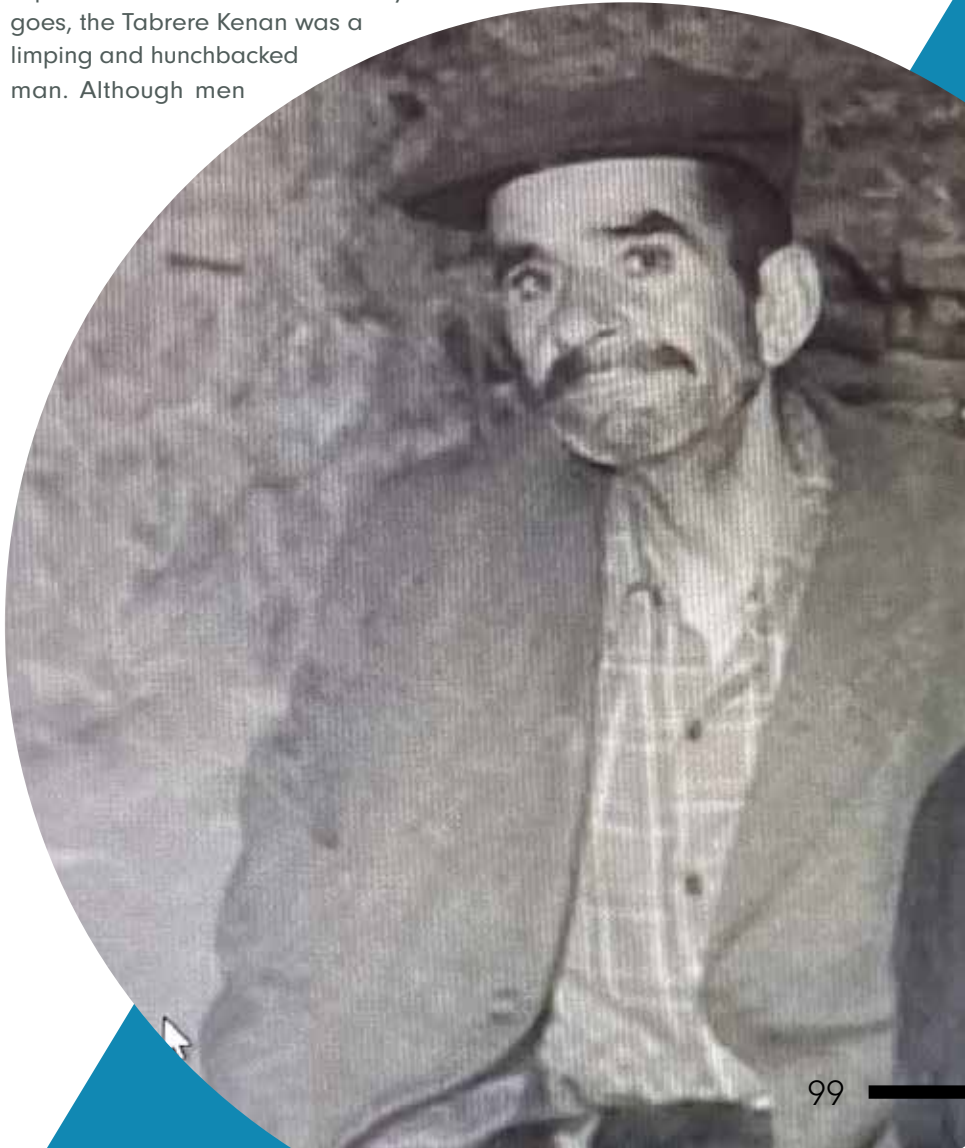
Percussion instruments have been used for different purposes in various rituals throughout history. In today's Anatolia, percussion instruments have also gained a place in weddings. Different performance techniques draw attention in different regions and reflect the rich cultural structure of Anatolia with this feature. The wedding practices realized in Kahramanmaraş have maintained their continuity by showing differences from the past to the present. It should be noted that the content of my article is the wedding ceremonies held in the city center and the musical performances here.

Today's wedding ceremonies are mostly held indoors and in halls specially used for this organization for three to five hours. It is frequently seen that Saz and Organ are used in weddings. With the adaptation of individuals to the modern lifestyle, human life has gained momentum, and wedding traditions and the way this ritual is performed have also changed. In Kahramanmaraş, the change in wedding traditions and the shortening of the time period was realized with the opening of wedding halls in the early 1980s. However, the situation is a little different in older Maraş weddings than it is today.

Wedding ceremonies, which took place when there were no wedding halls yet, stand out as a social event that takes place in houses and streets and lasts for days. It is noteworthy that sometimes the municipal band takes part in these ceremonies, where shawn and drum form the basis of entertainment. We are informed that in old Maraş weddings, men used to have fun with shawn and drum, while women either organized entertainment by making music among themselves or with the accompaniment of a darbuk player known as Tabrere Kenan.

I gathered information through personal interviews about him, who is known as the Tabrere Kenan and is a prominent musician. So the story goes, the Tabrere Kenan was a limping and hunchbacked man. Although men

and women entertained separately at weddings, women would take Kenan in their midst and would not shy away from him. Kenan used to create a social environment by playing and singing the darbuka at weddings. Today, even Kenan's grandchildren and their children stand out as musicians in the same way. In this case, there is an inherited musicianship. There are some sources about the Tabrere Kenan, but his photograph is included in this article for the first time. The research of Tabrere Kenan will both shed light on a period of wedding traditions performed in Kahramanmaraş and another value of our city will be recognized.

DİVANE VE MECNUN'UN YAZGI KARDEŞİ ÇALGIN

THE SIMILAR FATE WITH ATTAR'S DIWANE AND FUZULI'S MECNU'NU: ÇALGIN

2022'nin sonunda yeni şiir kitabı *Sitasis*'i yayımlayan şair Yücel Kayıran'ın Çalgın'da topladığı şiirlerle "felsefi şiir" görüşü arasında sıkı bağlantılar vardır.

The poet Yücel Kayıran, who published his new poetry book *Sitasis* at the end of 2022, has close connections between the poems he collected in *Çalgın* and his view of "philosophical poetry".

MEMDUH ATALAY

Sanatsal türler içerisinde olanı, olması gerekeni ya da olmayanı bir dinamit etkisiyle ortaya koyan hiç şüphesiz şiidir. Diğer edebi türlerin yavaş yavaş gösterdiği/kurduğu şeyi şiir bir anda bir imge ile görünür kılar. Şiir, zihnin ve hissin donukluğunu, durağanlaşmasını sarsıcı bir etki ile yok eder. Her şairin en güzel şiirini henüz yazmadığına dair hayıflanmasını aslında bu sarsıcı şiire erişme arzusunun bir ifadesi olarak görebiliriz. Kişiyi kendi öz benliği ile karşılaştıran sarsıcı imgenin beslenildiği toprak, şairin dünya ve dil ile olan temasında asıl hüviyeti ile ortaya çıkar.

Güzeli arayan insanoğlunun bir gözü de "gerçek" ve "hakikate" bakar. Güzelin hisse ve kalbe dokunan tarafı hayatın içinde bir anlık teneffüs imkânı sağlamış olsa da mutlak anlamda "güzel" in kurduğu bir dünya olmadığı

için arayış gerçeğe ve hakikate doğru ilerler. Şairin hissettirdiği güzelliğe teneffüs düzeyinde ihtiyaç duyan okur, onun dünyaya egemen olmayacağını tarihsel bilinci içerisinde güzelin önünde ya da sonunda gerçeğin olmasını isteyen bir anlayışa sahiptir.

Yücel Kayıran'ın şiirlerini "Tinsel Poetika" yazar bir eleştirmen/şairin şiirleri olarak ele almak islediğinizde Attar'dan Aristo'ya; Heidegger'den Kierkegaard'a; Cahit Külebi'den Didem Mamak'a; Necip Fazıl'dan Nazım Hikmet'e "felsefi/tinsel" birikime ve analize sahip birisi olarak başlangıçta "korkutan/cesaret kıran" bir hissi yaşamak kaçınılmaz oluyor. Şairin eleştirmen ve poetik metin yazarlığını şiirinin önüne koyarsanız ya korku ya da "Felsefi/tinsel" bir yaklaşımla kendi şiirinin nerede olduğunu soracak

bir cesareti hatta tenkit imkânını da sunuyor. Bu birikimin korku ve cesaret penceresi açan tarafını bir yana bırakır da şiirin dilsel bir metin olduğu ve aynı dünyada, aynı acı ve yok edişlere maruz kaldığımız gerçeğinden bakarsak tedirgin, acı çeken ve "Şair filozoflara veya filozof şairlere bağlı" (*Felsefi Şiir*, YKY) olduğunu söyleyen bir şairin dünyasına yani fark etmediğimiz kendi dünyamıza da girmiş oluyoruz.

Kayıran'ın *Çalgın* (Metis Yayınları) adlı şiir kitabı şu ifadelerle başlıyor: "Ötekinin bakışı/nazarı altında kalan kişinin varoluş durumunu ifade eden bir kelime çalgın. Ötekinin bakışıyla/nazarıyla ruhundan bir parça alınan/çalınan, böylece eksilen ruhuyla çalınan parçanın peşinde dolaşıp duran, o eksik parçayı arayan kişi demek." Şair, *Felsefi Şiir* adlı eserinde ise hem

Yücel Kayıran

Among the artistic genres, it is undoubtedly poetry that reveals what is, what should be or what is not with a dynamite effect. What other literary genres show/establish gradually, poetry makes visible in an instant with an image. Poetry destroys the dullness and stagnation of mind and feeling with a shocking effect. We can see every poet's bewailing that he has not yet written his most beautiful poem as an expression of his desire to reach this shocking poetry. What constitutes the shocking image that compares the person with his or her own self emerges in its true identity in the poet's contact with the world and language.

Human beings in search of beauty also have one eye on "truth" and "reality". Although the aspect of beauty that touches the senses and the heart provides a momentary respite in life, the search moves towards truth and reality since there is no world established by "beauty" in the

absolute sense. The reader, who substantially needs the beauty made felt by the poet, has an understanding that wants the truth to come before or at the end of the beauty in the historical awareness that it will not dominate the world.

When you want to consider Yücel Kayıran's poems as the poems of a critic/poet who writes "Spiritual Poetica", it is inevitable to experience a "frightening/discouraging" feeling at the beginning as someone who has "philosophical/spiritual" knowledge and analysis from Attar to Aristotle; Heidegger to Kierkegaard; Cahit Külebi to Didem Mamak; Necip Fazıl to Nazım Hikmet. If you put the poet's position as a critic and poetic text authorship in front of his poetry, it offers either fear or courage to ask where his own poetry is with a "philosophical/spiritual" approach, and even the possibility of criticism. If we leave aside the side of this accumulation that opens a window of

fear and courage, and look at the fact that poetry is a linguistic text and that we are exposed to the same pain and destruction in the same world, we enter the world of a poet who is anxious, suffering and who says that "Poet depends on philosophers or philosopher depends on poets" (*Philosophical Poetry*, YKY), that is, we enter our own world that we do not realize.

Kayıran's poetry book *Çalgın* (p. Metis) begins with the following statements: "*Çalgın* is a word that expresses the state of existence of the person who is under the evil eye/look of the other. It means a person who has a piece of his/her soul taken from him/her by the evil eye/look of the other, and thus wanders around in search of the stolen piece with his/her diminished soul, searching for that missing piece." In his work *Philosophical Poetry*, the poet also expresses a "problematic" relation between "*Çalgın*" and both Fuzuli's "*Majnun*" and Attar's "*Diwane*".

Güzeli arayan insanoğlunun bir gözü de “gerçek” ve “hakikate” bakar. Belki de bu yüzden okur, şairin hissettirdiği güzelliğe teneffüs düzeyinde ihtiyaç duyar.

Fuzulî'nin “Mecnun” hem de Attar'ın “Divane” kavramıyla “Çalgın” arasında “problematik” bir ilgiyi de dile getirir.

“Yirmi birinci asrın bir şairinin” Attar'dan Fuzulî'ye kurduğu bağ, Yücel Kayıran'ı tarihsel ve tinsel geleneğe baktırdığı gibi onu “insani duyarlılık/şairnel duyarlılık” diyebileceğimiz bir “değerler” geleneği ile buluşturduğunu söyleyebiliriz. Burada değerleri salt dinsel bir kavram olarak kullanmadığını da belirtmiş olayım.

Şair öteki dediği insanı sanki ikizi imiş gibi bir yaklaşımla ele alıyor. İnsani değerler geleneğinden mutlak ve kutsal anlamıyla ilahi olana varmanın mümkün olduğunu ancak insanı yok sayarak, onu değersiz ve öteki kılarak hiçbir kutsala varılamayacağını bir şair ikazıdır bu! II. Dünya Savaşı'ndan günümüze değin dünyanın kutsal adına oluşturduğu yıkım ve çöküntünün Stefan Zweig'in intiharı ile sanatçı duyarlılığında ne büyük tesirler oluşturduğunu görmüş olsak da “meşale elden ele” yani duyarlılıktan duyarlılığa tevarüs etmektedir. Nitekim Şili edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Gabriela Mistral'ın “Değilim Bir Başıma!” isimli şiiri Yücel Kayıran'ın *Çalgın* için düştüğü notla kesiyor:

*Gece, uzanıyor
Dağlardan denizlere.
Ama ben, senin beşiğini sallayan,
Değilim bir başıma!*

*Gökyüzü, uzanıyor
Ay düşünüyor denize.*

*Ama ben, seni bağrına basan,
Değilim bir başıma!*

*Dünya, uzanıyor.
Bütün tenler hüznü anla.
Ama ben, seni kucaklayan,
Değilim bir başıma!*

Şairin bu duyarlılığının izini “Perş” adlı şiirinin şu dizelerinde görmek mümkün:

*yarın ölecekmişim gibi yaşadım hep
dünyada
her davranışım sanki ömrümün son
eyleymiş
yalnız gezerken ruh bedenle dünyada
yoktu vakit alacakaranlıktan başka*

Şairi öteki/“ikizi” üzerinde hassas kılan şey bu ölüm bilincidir. Hem insanla olan ilişkide hem dünyayla olan ilişkide eğer “ölüm bilinci” yerine “kalıcılık” “duygusu egemen ise işte o zaman insan ölümüyle de varlığıyla da nicel bir durumdan öte düşünülüyor. Tüm kıyıcılık da buradan doğuyor şüphesiz.

Şairin dünyada bulunuşu başlı başına trajiktir. Bu trajik hal ona çok sade bir soru sorduruyor: “Ey uyumak, yok mu dünyadan gitmenin başka bir yolu.” Bu soru şairin tekil sorusu olmaktan çıkıyor ve bir anda yerini yadırgayan, olanlar ve olması gerekenler arasındaki boşlukta çarpınan her insanın

sorusu haline geliyor. Şiirin nasıl üzerinde değindiğimiz noktaya da bakıyor bu söyleyiş biçimi. Aktüalitenin ve siyasal dilin ötesinde okuyucuya, bir şairin/insanın bu soruyu sorması için hangi olumsuzluklardan gına geldiğini o olumsuzlukları zikretmeden hissettiriyor.

Şair bu çağda insana öz değerlerini unutturan, yok eden ve insanlığı eksiltip sislendiren şeyleri ise şöyle ifade ediyor:

*bakan gözler ne kadar soğuk
yosunlu, duvar, kararmış, nemli
para ve pornografi, hırs ve mevki
sanki herkesin kalbi gönlü*

Şair bu çıkmaz içerisinde tüm kederlenişine rağmen insanın insana umut olduğunu ve insanın öteki dediği insandan başka tutamağı olmadığını ise şöyle dile getiriyor:

*öyle
bulamayacak artık!
bulamayacak hiçbir ben
ötekine ait olmayan bir ten kendi be-
denine*

Bu dizeler aynı zamanda Kayıran'ın *Felsefi Şiir*'inde; “Sürekli neşe ve haz durumunu dile getiren bir şiirin günümüz dünyasında egemen olma ha-

Human beings in search of beauty also have one eye on “truth” and “reality”. Perhaps this is why the reader substantially needs the beauty made felt by the poet.

We can say that the connection that “a poet of the twenty-first century” establishes from Attar to Fuzuli makes Yücel Kayıran look at the historical and spiritual tradition and brings it together with a tradition of “values” that we can call “human sensibility/poetic sensibility”. Let me also point out that I am not using values as a absolute religious concept here.

The poet treats the human being, whom he calls the other, as if he was his twin. This is a poet's warning that it is possible to reach the divine in the absolute and sacred sense from the tradition of human values, but that no sacredness can be reached by ignoring human beings, by making them worthless and other! Although we have seen how the destruction and collapse of the world in

the name of the sacred from World War II to the present day has had a great impact on the sensibility of the artist with Stefan Zweig's suicide, “the torch is passed from hand to hand”, that is, from sensitivity to sensitivity. As a matter of fact, one of the most important poets of Chilean literature, Gabriela Mistral's poem “I Am Not All Alone!” intersects with Yücel Kayıran's note for *Çalgın*:

*The night, it stretches out
From the mountains to the seas.
But I, who rock your cradle,
I'm not all alone!*

*The sky, it stretches out
The moon is falling into the sea.
But I, who cherish you,
I'm not all alone!*

*The world, it stretches out.
Understand, all skin is sad.
But I, who embrace you,
I'm not all alone!*

This sensitivity of the poet can be traced in the following lines of his poem “Perş”:

*I've always lived my life tomorrow doesn't
exist on earth
as if my every act is the last act of my life
when the soul wanders alone with the
body in the world
there was no time but twilight*

It is this consciousness of death that makes the poet sensitive to the other. If the sense of “permanence” prevails over “death consciousness” both in the relationship with human beings and in the relationship with the world, then the human being is considered no more than a quantitative state with both his/her death and existence. This is undoubtedly where all the thoughts comes from.

The poet's presence in the world is tragic in itself. This tragic state makes him ask a very simple question: “O sleep, is there no other way to leave the world”. This question ceases to be the poet's singular question, and suddenly becomes the question of every human being who is judicial, who struggles in the gap between what is and what should be. This way of saying it also looks at the point we made upon in our discussion of the how of poetry. Beyond the actuality and political language, it makes the reader feel what negativities a poet/human being must be fed up with in order to ask this question, without mentioning those negativities. The poet expresses the things that make people forget their core values, destroy them and diminish and fog humanity in this age as follows:

*how glassy are the eyes that look
mossy, wall, darkened, moist
money and pornography, ambition
and status
as if everyone's heart and soul*

The poet expresses that despite all his mourning in this predicament, man is the hope of man and that man has no other handhold but the man he calls the other:

*It is so
will not find it anymore!
No me will ever find
In his own way a skin that doesn't belong
to the other*

These lines are also a reflection of Kayıran's thought in *Philosophical Poetry*: “We argue that a poetry that expresses a state of constant joy and pleasure is the dominant state in today's world, a poetry that expresses the feeling of the person who emerges victorious from every relationship.

Hurman Kalesi

Yücel Kayıran; Attar'dan Aristo'ya, Heidegger'den Kierkegaard'a; Cahit Külebi'den Didem Mamak'a; Necip Fazıl'dan Nazım Hikmet'e "felsefi/tinsel" bağlantılar kurar.

linin, her ilişkiden kazanarak çıkan kişinin duygusunu dile getiren bir şiir olduğunu ileri sürüyoruz. Mağlupların, mahvolmuşların ve mağdurların şiiri, Felsefi Şiir'in sığısı içinde kendine bir olanak alanı oluşturuyor." diye dile getirdiği düşüncenin bir yansımasıdır. Kayıran'ın *Çalgın*'daki şiirleri kendi ifadesiyle diyebiliriz ki mağlupların, mahvolmuşların ve mağdurların şiiridir. Ve felsefi şiirin sığısı içinde yerini bulmuş bir şiirdir. Bu şiirlerde "her ilişkiden kazanarak çıkan" kapitalist anlayışa da kendini oyalayan sihir dünyasına teslim etmiş post modern insanlara da iç nizamını/nizamsızlığını sarsacak dinamikler olduğunu görmekteyiz.

Yücel Kayıran kendi acısını ve aynı duyarlılığa sahip okuyucunun acısını çok sade ve Necip Fazıl'ın Fransızlardan naklettiği şekliyle söyleyecek olursak "Yakıcı bir dil" varlığı ile ifade etmiştir:

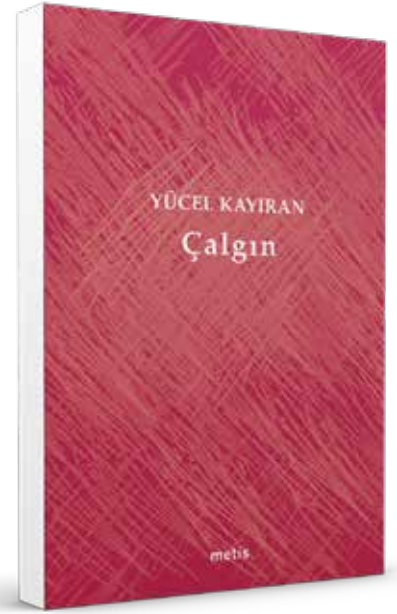
*köpeklerin halinde bir tuhafılık var
bakıyorlar öyle aldırmandan
gülenlerin yaşamına
baktıkça ben daha çok
kuşkulaniyorum Necati
ama neden köpeklendi
aklım hep böyle ken-
dine döne döne
Bu cıvayı kim koydu
kalbimize Necati!*

Kalbindeki cıva hepimiz adına konulmuş bir cıva. Fark etmeyenlerin fark edip

hemen yeni bir oyuna başlayarak unutanların adına şair yüklenmiş gibidir acıyı. Kalbindeki cıva hem "aldırmandan gülenlerin" duyarsızlığı hem acısıyla kıyıcılık alanına kayan şairin kendine belki hep aynı yere dönmesindeki aklın seçimi adına seçtiği bir ceza biçimi. Toplum adına, insanlar adına seçtiği bir ceza biçimi. Şairin dünyaya bakışı, dünyalık hâli Faruk Nafiz Çamlıbel'in dediği gibi "Varsın seni ömrünce azabın kolu sarsın/ Şair! Sen üzülükçe ve öldükçe yaşarsın!" hakikatini içeren bir durumdur. Nitekim Yücel Kayıran, *Çalgın*'ın son şiiri "Eyvah"ta Yahya Kemal göndermesi de taşıyan mısralarla varoluşunun sancılarını şöyle resmeder:

*sonra dünyaya döndüm; kredi kartla-
rıma, zaman aşımı faizine,
icra memurunun insafına kalmış itiba-
rıma, elektrik faturası
kuyruğuna, dünyada ödenmesi gere-
ken borçlarıma, döndüm,
muhâneti muhannet edinmiş dostları-
ma, kalpleri mühürlenmişlere*

*Sonra dünyaya döndüm; oruçsuz ya-
kalandığım iftar vaktine;
muharrem ayının ilk on gününe, ya-
kışmıyor şan
pay gönderilmeyen mutfağa, seher
vaktindeki ezan sesine,
parmaklarım yokluğu yoklamakla pe-*

*rişan, ey zeminsiz yol!
döndüm, ah! ayş-î dehrûza
Döndüm! döne döne kendime döne-
meden döndüğüm yere döndüm!*

Şair "döndüm" ve "dünyaya döndüm" yargısını sıkça kullanmakta bu şiirinde. Her dönüş bir yeri gerekli kıldığı halde şair bu yeri müphem bırakmıştır. Şiirlerin tamamına baktığımızda dünyaya dönüşünü, karşılaştığı şeyler üzerinden ele aldığımızda geldiği yerin "felsefi/tinsel" veya metafiziksel bir anlam alanı olduğunu düşünebiliriz. Yücel Kayıran'ın *Çalgın*'daki şiirleri "kendinde karşılığı olan" şiirlerdir. Nesnel dünyanın çarklarına direnen, çarka kapılanların acısını kendi acısı kılmış bir şairin tanıklığı da diyebiliriz. Bu tanıklık görgü şahitliği anlamında bir tanıklık değil.

Nesnel dünyanın çarkını kuran veya bu çarkta öğütülen fail, şair için öteki değil şairin ikizidir. Me-sele şu ki "kalbine konulan cıva" insan bir anlama kavuşuncaya kadar ek-silmeden devam edecektir. Bizim borçlarımızı da ödeyen şairin "Çalgın"lığı ile aşk evreninin "Mecnun"u ve Attar'ın "Divanesi" hep aynı kederin ve yazgının izinde, insan olma kederinin!

The poetry of the defeated, the ruined and the victimized creates a space of possibility for itself within the scope of philosophical poetry." Kayıran's poems in *Çalgın* are, in his own words, the poetry of the defeated, the ruined and the victimized. And it is a poetry that has found its place within the scope of philosophical poetry. In these poems, we see that there are dynamites that will shake the internal order/non-order of both the capitalist understanding that "emerges as a winner from every relationship" and the postmodern people who have surrendered themselves to the world of magic that distracts them.

Yücel Kayıran has expressed his own pain and the pain of the reader with the same sensitivity with a very simple and, to paraphrase Necip Fazıl's French expression, "the burning language":

*it's kind of weird about the state of
dogs
regardless they look at the life
of those who laugh.
the more I look at it, the
more I suspect Necati
but why have dogs on
my mind always turning
back on itself like this?
Who put this mercury in
our hearts, Necati!*

The mercury in his heart is a mercury placed on behalf of all of us. It is as if the poet has burdened

the pain on behalf of those who don't notice, those who notice and immediately start a new game and forget. The mercury in his heart is a form of punishment chosen by the poet on behalf of the insensitivity of those who "laugh without caring" and on behalf of the choice of the mind in returning to the same place. A form of punishment he chooses on behalf of society, on behalf of people. The poet's view of the world, his worldliness, as Faruk Nafiz Çamlıbel says, "Let the arm of torment shake you for the rest of your life/ Poet! You live as you grieve and die!" is a situation that contains the truth. As a matter of fact, in Çalgın's last poem "Eyvah", Yücel Kayıran paints the pains of his existence with lines that also carry a reference to Yahya Kemal:

*and then I came back to earth; to my credit
cards, to the overdue interest,
to my reputation at the mercy of the bailiff,
the electricity bill
I turned to its queue, to my debts that had
to be paid in the world,
to my friends who have taken perfidy as a
perfidy, to those whose hearts are sealed
Then I returned to the earth; to the iftaar
time I was caught without fasting;
To the first ten days of the month of Mu-
harram, glory is not suitable
To the kitchen with no rations, to the call
to prayer at dawn,
My fingers are distraught with searching*

Yücel Kayıran establishes "philosophical/spiritual" connections from Attar to Aristotle, Heidegger to Kierkegaard, Cahit Külebi to Didem Mamak, Necip Fazıl to Nazım Hikmet.

for absence, O floorless road!

I'm back, ah! ayş-i dehrûza

*I'm back! I'm back where I came from
before I could turn around!*

The poet uses the phrases "I'm back" and "I have returned to the earth" frequently in this poem. Although every return necessitates a place, the poet has left this place vague. When we look at the whole poems, when we consider his return to the earth through the things he encounters, we can think that the place he comes from is a "philosophical/spiritual" or metaphysical area of meaning. Yücel Kayıran's poems in *Çalgın* are poems that "have a response in themselves". We can also call them the testimony of a poet who resists the flows of the objective world, who has made the pain of those caught in the flow his own pain. This testimony is not a testimony in the sense of eyewitness testimony. The perpetrator who sets up the flow of the objective world or is ground in this flow is not the other for the poet, but the poet's twin. The point is that the "mercury put in his heart" will continue without diminishing until man regains meaning. The "*Çalgın*" of the poet, who also pays our debts, and the "Mecnun" of the universe of love and the "Divanesi" of Attar all follow the same grief and destiny, the grief of being human!

SÖYLEŞİLERİN BEREKETİ

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi bünyesinde çıkan üç derginin söyleşi serisi devam etmektedir. Evelâhir Söyleşilerinin konuğu Durun Gürlek'ti. Gürlek, Kahramanmaraşlı meşhur tarihçi Mükrimin Halil Yınanç'a dair merak edilen soruları cevapladı. Yitiksöz Söyleşilerinde Prof. Dr. Bilal Kemikli Süleyman Çelebi'den Mehmet Akif'e Türk edebiyatındaki "Mevlid" geleneğini anlattı. Berdücesi Söyleşilerinde ise Hümeyra Yabar yeni romanı *Bir Kulübe* üzerinden edebiyat anlayışını dinleyicilerle paylaştı.

ULUSLARARASI KAHRAMANMARAŞ ŞİİR VE EDEBİYAT GÜNLERİ

Bu yıl üçüncüsü düzenlendi. Kitap ve Kültür Fuarı'yla birlikte artık yıl içerisinde beklenen, merak edilen bir etkinliğe dönüştü Edebiyat Günleri. Üç gün süren Edebiyat Günleri'nde edebiyat severler hem müziğe hem şiire hem de söyleşiye doydular diyebiliriz. Bir yandan programlar, diğer yandan şehir dışından gelen edebi-

yatçılar ve araştırmacılarla şehir içinde bulunan edebiyatçılar ve araştırmacıların bir araya gelmesi, yapılan sohbetler, okuyucuların bu sohbetlere dahil olması, Kahramanmaraş'ta ayrı bir atmosfer ve hareketlilik oluşturmuştur. Önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da Edebiyat Günleri belli bir seviye gözetilerek hazırlanmış. Üst seviye programların genellikle dinleyici sıkıntısını doğuracağı düşünülür. Bu yıl Edebiyat Günleri, böyle bir kaygının yersizliğini de gösterdi. Hem konserlere hem de panellere katılım beklenenin çok üzerindeydi. Seviye demişken hemen konser veren müzisyenler ve müzik gruplarını belirtelim: Hakan Dedeler, Göksel Baktagir ve İncesaz Ekibi. "Kahramanmaraş'ın Beş Dili", "Edebiyat Düşüncenin Neresinde?", "Edebiyat Artık Mümkün mü?" ise, yapılan söyleşi ve panellerden bazılarının başlıklarıdır. Erol Göka'dan İsmail Kılıçarslan'a, Ali Emre'den Savaş Ş. Barkçin'e onlarca kıymetli isim, Edebiyat Günleri'nde bu yıl Kahramanmaraşlılarla buluştu. Son gün ise Kahramanmaraş Edebiyat Ödülleri Töreni düzenlendi. Şiir, öykü, düşünce, dergi, roman, çocuk edebiyatı ve yaşam boyu başarı ödüllü olmak üzere toplamda 7 farklı dalda ödül veren Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, sağlam ve güçlü bir geleneğin temellerini attı diyebiliriz.

DERGİ-OKUR BULUŞMALARI

İlk Dergi-Okur Buluşmaları Kasım 2022'de *Nihayet* dergisinin ekibiyle gerçekleştirilmişti. Aralık 2022'de *Post Öykü*, Ocak 2023'te ise *Hece* ve *Hece Öykü* dergilerinin ekipleri Kahramanmaraş'a gelerek okuyucularıyla buluştu. Hem konuşmacıların hem de dinleyicilerin sayı çokluğu bakımından Dergi-Okur Buluşmaları Türkiye'de ilk defa yapılmaktadır. *Post Öykü*'nün genel yayın yönetmeni Aykut Ertuğrul ve altı kişiden oluşan yayın kurulu ekibi, iki buçuk saat boyunca, dergicilik nedir, *Post Öykü* nasıl doğdu, nasıl hazırlanmaktadır, bugüne kadar *Post Öykü*'de neler yapıldı bağlamında okuma ve yazmanın inceliklerini anlattılar. Benzer format, *Hece* ve *Hece Öykü* dergilerinin söyleşilerinde de takip edildi.

ÜÇ YENİ KİTAP

KMBB Kültür Yayınları arasından yine mutlaka her kütüphane ve kişisel kitaplıklarda bulunması gereken üç yeni kitap yayımlandı: *Dolunay Tıpkıbasım*, *Kahramanmaraş Abdallık Geleneği* ve *Bir Gülü Yetiştirmek İçin*. *Dolunay*'la ilgili müjdeyi önceki sayılarımızda vermiştik. *Abdallık Geleneği* ve *Bir Gülü Yetiştirmek İçin* eserleri bize de sürpriz oldu.

hand, the gathering of litterateurs and researchers from outside the city with the litterateurs and researchers in the city, conversations, and the inclusion of readers in these conversations have created a different atmosphere and activity in Kahramanmaraş. As in previous years, this year's Literature Days were prepared with a certain level in mind. It is generally thought that high-level programs will cause a shortage of listeners. This year's Literature Days showed that such a concern was unfounded. The attendance to both the concerts and the panels was much higher than expected. Speaking of the level, let us immediately mention the musicians and bands that gave concerts: Hakan Dedeler, Göksel Baktagir and İncesaz Team. "The Five Languages of Kahramanmaraş", "Where is Literature in Thought?", "Is Literature Possible Now?" are the titles of some of the interviews and panels. From Erol Göka to İsmail Kılıçarslan, from Ali Emre to Savaş Ş. Barkçin, dozens of valuable names met with the people of Kahramanmaraş this year at the Literature Days. On the last day, Kahramanmaraş Prize in Literature Ceremony was organized. We can say that Kahramanmaraş Metropolitan Municipality has laid the foundations of a solid and strong tradition by giving awards in 7 different categories: poetry, story, prose, magazine, novel, children's literature and lifetime achievement award.

MAGAZINE-READER MEETINGS

The first Magazine-Reader Meetings were held in November 2022 with the team of *Nihayet* magazine. In December 2022, *Post Öykü* and in January 2023, the teams of *Hece* and *Hece Öykü* magazines came to Kahramanmaraş and met with their readers. In terms of the number of both speakers and listeners, Magazine-Reader Meetings are the first of their kind in Turkey. For two and a half hours, *Post Öykü*'s editor-in-chief Aykut Ertuğrul and the editorial board team consisting of six people talked about the intricacies of reading and writing in the context of what magazine publishing is, how *Post Öykü* was born, how it is prepared, what has been done in *Post Öykü* so far. A similar format was followed in the interviews of *Hece* and *Hece Öykü* magazines.

THREE NEW BOOKS

Three new books have been published among Kahramanmaraş Metropolitan Municipality Cultural Publications, which should definitely be in every library or personal bookshelf: *Dolunay Tıpkibasım*, *Kahramanmaraş Abdallık Geleneği* and *Bir Gülü Yetiştirmek İçin*. We gave the good news about *Dolunay* in our previous issues. *Abdallık Geleneği* and *Bir Gülü Yetiştirmek İçin* were a surprise for us too.

ABUNDANCE OF INTERVIEWS

The interview series of three magazines published within Kahramanmaraş Metropolitan Municipality continues. The guest of *Evelâhir* Interviews was Dursun Gürlek. Gürlek answered the questions about the famous historian Mükrimin Halil Yinanç from Kahramanmaraş. In *Yitiksöz* Interviews, Prof. Dr. Bilal Kemikli talked about the "Mevlid" tradition in Turkish literature from Süleyman Çelebi to Mehmet Akif. In *Berdücesi* Interviews, Hümeyra Yabar shared her understanding of literature with the audience through her new novel *Bir Kulübe*.

INTERNATIONAL KAHRAMANMARAŞ POETRY AND LITERATURE DAYS

It was organized for the third time this year. Along with the Book and Culture Fair, Literature Days have become an event that is expected and anticipated throughout the year. We can say that literature lovers had their fill of music, poetry and interviews during the three-day Literature Days. On the one hand, the programs, on the other

hand, the gathering of litterateurs and researchers from outside the city with the litterateurs and researchers in the city, conversations, and the inclusion of readers in these conversations have created a different atmosphere and activity in Kahramanmaraş. As in previous years, this year's Literature Days were prepared with a certain level in mind. It is generally thought that high-level programs will cause a shortage of listeners. This year's Literature Days showed that such a concern was unfounded. The attendance to both the concerts and the panels was much higher than expected. Speaking of the level, let us immediately mention the musicians and bands that gave concerts: Hakan Dedeler, Göksel Baktagir and İncesaz Team. "The Five Languages of Kahramanmaraş", "Where is Literature in Thought?", "Is Literature Possible Now?" are the titles of some of the interviews and panels. From Erol Göka to İsmail Kılıçarslan, from Ali Emre to Savaş Ş. Barkçin, dozens of valuable names met with the people of Kahramanmaraş this year at the Literature Days. On the last day, Kahramanmaraş Prize in Literature Ceremony was organized. We can say that Kahramanmaraş Metropolitan Municipality has laid the foundations of a solid and strong tradition by giving awards in 7 different categories: poetry, story, prose, magazine, novel, children's literature and lifetime achievement award.

SEMERCİLER

Semerciler, Kahramanmaraş Çarşısı'nda "Semerciler İçi" ve "Saraçlar İçi" adı verilen iki sokakta toplanmıştır. 1923'te semercilikle uğraşan 120 kişi olduğu söylenmektedir. Günümüzde sadece 5 usta semercilik mesleğini devam ettirmektedir.

SADDLERS

Saddlers are gathered in two streets called "Semerciler İçi-Saraçlar İçi" (Saddler's Street) in Bazaar of Kahramanmaraş. In 1923, it is said that there were 120 people working as saddlers. Today, only 5 masters continue the saddlery profession.

Yitiksöz

SANAT, EDEBİYAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yıl 3, Sayı 15 Şubat-Mart 2023

Ey bizi bekleyip bekleyip hüzünlünen çağ
Bir hal olmuş bize bir hal olmuş bize

Osman Sarı

KONUŞAN: MOHİMET SOLAK
Âuf Bedir'le Hayat-Memat
ve Edebiyat Üzerine

BUNYAMIN K
Tüterek

HİLMİ UÇAN
İnsan, Sanat ve Hayat
Bağlamında Sıradan Faniler

YITIKSÖZ'ÜN
15. SAYISI
ÇIKTI!

**EDEBİYAT
BURADA!**
EDEBİYAT
KAHRAMAN
MARAŞ'TA!

marastaedebiyat.com

maraş'ta
edebiyat.com

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi